

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA GALIÇYA,
ROMANYA VE MAKEDONYA
CEPHELERİ**

Burak BAYAZIT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
AĞUSTOS - 2022**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI**

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA GALİÇYA,
ROMANYA VE MAKEDONYA
CEPHELERİ**

**DANIŞMAN : Doç. Dr. Mustafa ÇABUK
JÜRİ : Doç. Dr. Sacit UĞUZ
JÜRİ : Dr. Öğr. Üyesi Yaşar ARSLANYÜREK**

Burak BAYAZIT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
AĞUSTOS - 2022**

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA GALİÇYA,
ROMANYA VE MAKEDONYA CEPHELERİ**

Burak BAYAZIT

Danışman : Doç. Dr. Mustafa ÇABUK

Yıl : 2022 , Sayfa: 86+X

Jüri : Doç. Dr. Mustafa ÇABUK (Başkan)
: Doç. Dr. Sacit UĞUZ (Üye)
: Dr. Öğr. Üyesi Yaşar ARSLANYÜREK (Üye)

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasının ardından Osmanlı Devleti, Almanya ile yaptığı ittifak antlaşması gereği savaşa dahil oldu. Osmanlı Devleti, savaşta müttefiklerine yardım etmek için Avrupa'da yer alan Galiçya, Romanya ve Makedonya Cephelerine asker gönderdi.

Galiçya Cephesi Rus saldırıları sonucu açılmıştı. İttifak kuvvetleri, bu cephede Rusların taarruzlarını durdurmaya çalıştılar. Yardım amaçlı giden Türk askerleri, İttifak kuvvetleri ile beraber Ruslara karşı savaştılar. Türklerin müttefiklerine destek vermesiyle Rusların ilerlemesi durduruldu. Böylece, Türk birlikleri, bu cephedeki görevini tamamlayarak yurda döndü.

Türk ordusunun müttefiklerine yardım için asker gönderdiği Romanya Cephesi ise Romanya'nın İtilaf Devletleri tarafında savaşa girmesiyle açıldı. Romanya'nın savaşa girmesi üzerine İttifak Devletleri, Romanya Cephesine asker gönderdiler. Türk askerleri de İttifak devletleri ile beraber bu cephede kısa sürede başarılar elde etti. Romanya Devleti, İttifak güçleri karşısında uzun süre direnemedi. Cephenin açılmasından kısa süre sonra, Romanya, savaşı kaybederek kuzeye doğru çekilmeye başladı. İttifak kuvvetleri, Romanya ordusunun çekilmesi sonrası Romanya topraklarının çoğunun kontrolünü ele geçirdi. Romanya'da İttifak Devletleri bir yönetim kurdular. Osmanlı Devleti de Romanya'da oluşturulan yönetimde söz sahibi oldu. Türk askerleri Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Romanya'da kaldılar.

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da müttefiklerine yardım için asker gönderdiği diğer bir cephe ise Makedonya Cephesiydi. İtilaf Devletleri'nin Selanik çıkartmasının ardından Balkanlarda yeni cephe oluşturmaları sonucu Türk kuvvetleri, Makedonya'ya gönderildi. Bulgaristan'a ve Balkanlara buradan ilerlemek isteyen İtilaf kuvvetlerini engellemek için İttifak kuvvetleri birliklerini Makedonya Cephesi'ne gönderdiler. Türk askerleri Makedonya Cephesi'nde uzun bir süre kaldı. Zamanla cephenin durağanlaşması ve Türk birliklerine diğer cephelerde ihtiyaç duyulması gibi sebeplerle

buradaki birlikler geri çağrıldı. Avrupa cephelerindeki savaşta, Türk askerleri, müttefiklerine büyük katkılar sağlayarak görevlerini tamamladılar.

Bu çalışmada, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Avrupa'daki cephelerin açılması, Türk askerlerinin İttifak Devletlerine yardım için buraya gönderilmesi, Türk askeri birliklerinin cephelerdeki faaliyetleri, başta Osmanlı Devleti'nin arşiv belgeleri olmak üzere, konu ile ilgili kaynakların araştırılıp incelenmesi sonucu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı, Galiçya, Romanya, Makedonya.

**DEPARTMENT OF HISTORY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY**

ABSTRACT

MA THESIS

**THE GALICIAN, ROMANIA AND MACEDONIAN FRONTS
IN THE FIRST WORLD WAR**

Burak BAYAZIT

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Mustafa ÇABUK

Year : 2022 , Pages: 86+X

Jury : Assoc. Prof. Dr. Mustafa ÇABUK (Chairperson)
: Assoc. Prof. Dr. Sacit UĞUZ (Member)
: Assist. Prof. Dr. Yaşar ARSLANYÜREK (Member)

After the start of the First World War, the Ottoman State entered the war in accordance with the alliance agreement with Germany. The Ottoman State sent troops to the Galicia, Romania and Macedonian Fronts in Europe to help its allies in the war.

The Galician Front was opened as a result of Russian attacks. Allied forces tried to stop the Russian offensive on this front. The Turkish soldiers, who went for aid, fought against the Russians together with the Allied forces. The Russian advance was halted as the Turks supported their allies. Thus, Turkish troops returned home after completing their duty on this front.

The Romanian Front, where the Turkish army sent troops to help its allies, was opened when Romania entered the war on the side of the Allies. Upon Romania's entry into the war, the Central Powers sent troops to the Romanian Front. Turkish soldiers, together with the Allied Powers, achieved success in this front in a short time. The Romanian State could not resist for a long time against the Allied forces. Shortly after the front opened, Romania began to retreat northward, losing the war. Allied forces took control of most of Romanian territory after the withdrawal of the Romanian army. In Romania, the Central Powers established an administration. The Ottoman State also took part in the administration created in Romania. Turkish soldiers remained in Romania until the end of the First World War.

Another front where the Ottoman State sent troops to help its allies in Europe was the Macedonian Front. After the Allied Powers landed in Selanik, Turkish forces were sent to Macedonia as a result of the formation of a new front in the Balkans. Central Powers sent their troops to the Macedonian Front to prevent the Allied forces that wanted to advance into Bulgaria and the Balkans from Selanik. Turkish soldiers stayed on the Macedonian Front for a long time. Over time, the troops here were recalled due to the stagnation of the front and the need for Turkish troops in other

fronts. In the war on the European fronts, Turkish soldiers completed their duties by making great contributions to their allies.

In this study, the opening of the fronts in Europe during the First World War, Sending Turkish soldiers These fronts to help the Central Powers and the activities of the Turkish military units on the fronts will be tried to be revealed as a result of researching and examining the sources related to the subject, primarily to use the archive documents of the Ottoman State.

Keywords: First World War, Ottoman, Galicia, Romania, Macedonia.

ÖN SÖZ

Birinci Dünya Savaşı hakkında çok sayıda çalışma yapılmasına rağmen, Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa'daki Türk Cepheleeri diye tabir edilen Galiçya, Romanya ve Makedonya Cepheleeri hakkında yeterli çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle, Galiçya, Romanya ve Makedonya Cepheleerinde Türk askerlerinin faaliyetleri hakkında bu çalışmanın yapılması uygun görülmüştür.

Konu hakkında çalışma yapılırken hem dönemin kaynaklarından faydalanılmış hem de tetkik eserler incelenmiştir. Türk askerleri, Avrupa Cepheleerinde harekâta ne tür destek vermiş ve faaliyetler yürütmüştür? Bunun üzerinde özellikle durulmuştur. Ayrıca cepheleerinin açılmasına sebep olan etkenler, Türk askerinin gönderilme meselesi, cepheleerde meydana gelen olaylar, olayların sonuçları gibi durumlar da araştırmaya dahil edilerek değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada, ilk olarak konuya Türk birliklerinin Avrupa cepheleerine katılmasından önce meydana gelen gelişmeler başlığı içerisinde Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı Devleti'nin savaşa girişi, Türk askerlerinden önce Doğu Avrupa Cephesinin durumu, Avrupa cepheleerine asker gönderme meselesi ve kararı etkileyen olaylar üzerinde durulmuştur.

Galiçya Cephesi'nde önce Osmanlı ve Avusturya-Macaristan ilişkilerine değinilmiş sonrasında Türk askerlerinin cepheye sevki, Türk birliklerinin cepheye gerçekleştirdiği harekât ve cepheden askerlerin ayrılışı ele alınmıştır. Romanya Cephesi'nde, Bulgaristan'ın ve Romanya'nın savaşa girişi, ardından Türk birliklerinin cepheye sevki, Türk birliklerinin Romanya Cephesi harekâtı, Romanya'daki Osmanlı Askeri Valiliği ve cepheden ayrılışı şeklindeki konular incelenmiştir. Makedonya'da ise cephenin açılmasında etken olan Yunanistan'ın durumu ve savaşa girişi, cephe açıldıktan sonra Türk birliklerinin cepheye gönderilişi, Türk birliklerinin Makedonya Cephesi harekâtı ve cepheden askerlerin ayrılışları ele alınmıştır. Ayrıca Enver Paşa'nın Galiçya, Romanya ve Makedonya cepheleeri ziyaretine, Türk askerlerine dair bazı hikâyelere ve şehitliklere değinilmiştir.

Son olarak ise sonuç ve yararlanılan kaynaklar belirtilmiştir. Çalışma yapılırken dönemin kaynaklarına ulaşmak için Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivine bakılmıştır. Yayınlanmış arşiv belgeleri incelenmiştir. Genelkurmay bünyesinde yayınlanan eserlerde bu konu hakkında çalışmalar olduğundan bunlara bakılmış ve sonra diğer eserler ve kaynakların değerlendirilmesi yapılmıştır. Şehitlikler için yapılan çalışmaların araştırılması amacıyla Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinde yer alan belgelere de bakılmıştır. İBB Atatürk Kitaplığı Arşivinde o döneme ait görsel materyal olması sebebi ile onlar da incelenmiştir ve çalışmaya dahil edilmiştir.

Çalışma sırasında birinci elden kaynak eserler, ikinci elden kaynak eserler, makaleler, bildiriler, tezler kullanılmıştır. Bu eserler taranıp sınıflandırılmış ve okunup

yorumlanmıştır. Böylece Birinci Dünya Savaşı'nda ayrı bir öneme sahip olan ve Osmanlı Devleti'nin, Avrupa Cepeleri diye tabir edilen cephelerin açılmasına giden süreç, Osmanlı Devleti'nin cephelere dahil oluşu, Türk askerlerinin cephelerdeki harekâta verdiği destek ile faaliyetleri ve sonuçları ele alınmıştır. Çalışma ile bilim dünyasına katkı sağlanarak bir konuda açıklık getirilmesi ve konu hakkında yapılacak olan çalışmalara ise yol gösterici olunması amaçlanmıştır.

Burak BAYAZIT
Kahramanmaraş-AĞustos/2022

TEŞEKKÜR

Arşiv ve diğer kaynaklar ışığında bilimsel olarak araştırılması, incelenmesi ve yorumlanması ile bu çalışma yapılmıştır. Konu hakkında çalışma yapılır iken desteklerini esirgemedi, manevi katkıları ile yardımcı olan değerli aileme, arkadaşlarıma ve tez danışman hocam Doç. Dr. Mustafa ÇABUK'a teşekkürlerimi sunarım.

Burak BAYAZIT
Kahramanmaraş-Ağustos/2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ	V
TEŞEKKÜR.....	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
EKLER LİSTESİ	IX
1. GİRİŞ	1
2. TÜRK BİRLİKLERİNİN AVRUPA CEPHELERİNE KATILMASINDAN ÖNCE MEYDANA GELEN GELİŞMELER	5
2.1. Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girişi.....	5
2.2. Türk Askerlerinden Önce Doğu Avrupa Cephesi	7
2.3. Avrupa Cephelerine Asker Gönderme Meselesi ve Kararı Etkileyen Olaylar	10
3. GALİÇYA CEPHESİ	14
3.1. Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İlişkileri	14
3.2. Türk Askerlerinin Galiçya Cephesine Sevki.....	15
3.3. 15. Kolordu'nun Galiçya Cephesi Harekâtı	20
3.4. Türk Askerlerinin Galiçya Cephesinden Ayrılışı.....	28
4. ROMANYA CEPHESİ.....	31
4.1. Bulgaristan'ın Savaşa Girişi.....	31
4.2. Romanya'nın Savaşa Girişi.....	34
4.3. Türk Askerlerinin Romanya Cephesine Sevki.....	38
4.4. 6. Kolordu'nun Romanya Cephesi Harekâtı	41
4.5. Romanya Osmanlı Askeri Valiliği	49
4.6. Türk Askerlerinin Romanya Cephesinden Ayrılışı.....	51
5. MAKEDONYA CEPHESİ	53
5.1. Yunanistan'ın Savaşa Girişi.....	53
5.2. Türk Askerlerinin Makedonya Cephesine Sevki	56
5.3. 20. Kolordu ve Takviyeli 177. Piyade Alayı'nın (Osmanlı Rumeli Müfrezesi) Makedonya Cephesi Harekâtı	59
5.4. Türk Askerlerinin Makedonya Cephesinden Ayrılışı	65
6. ENVER PAŞA'NIN AVRUPA CEPHELERİNİ ZİYARETİ.....	68
7. AVRUPA CEPHELERİNDEKİ TÜRK ASKERLERİNE DAİR BAZI HİKÂYELER	70
8. ŞEHİTLİKLER.....	73
9. SONUÇ	75
KAYNAKLAR	78
ÖZ GEÇMİŞ EKLER	

EKLER LİSTESİ

- Ek1:** Galiçya Cephesine 15. Kolordunun Gönderilmesine Dair Arşiv Belgesi
- Ek2:** Romanya Cephesine 6. Kolordunun Gönderilmesine Dair Arşiv Belgesi.
- Ek3:** Romanya Osmanlı Askeri Valiliği İçin Oluşturulan Kadronun Meclis-i Vükelâ Tarafından Kabul Edilişi.
- Ek4:** Romanya Ganimetlerinin Gönderilmesi Sorumluluğunun Romanya Osmanlı Askeri Valisi Osman Nizami Paşa'ya Ait Olduğuna Dair Belge.
- Ek5:** Romanya'dan İstanbul'a Sevk Edilmek Üzere Toplanan Ganimetlere Dair Belge.
- Ek6:** Osmanlı Askerlerinin Nakliyatları Konusunda Daha Az Zorluk Çıkarılması ve Kolaylık Sağlanmasının İstenmesine Dair Belge.
- Ek7:** Budapeşte'deki Şehitliğin Korunması İçin Bekçiye Ücret Ödenmesi Hakkındaki Arşiv Belgesi.
- Ek8:** Romanya Bükreş'te Bulunan Şehitliğin Tamiratı ve Bekçilere Ücret Verilmesi Hakkındaki Arşiv Belgesi.
- Ek9:** Türk Birliklerinin Galiçya Cephesi'nde 28 Ağustos 1916 Tarihindeki Durumu.
- Ek10:** Türk Birliklerinin Galiçya Cephesi'nde 7 Eylül 1916 Tarihindeki Durumu.....
- Ek11:** 3. Bulgar Ordusu ve Türk Birliklerinin Romanya Cephesi'nde Dobruca'da 15-16 Eylül 1916 Tarihindeki Durumu.
- Ek12:** Romanya'ya Yönelik İttifak Devletleri Kuvvetlerinin İstila Harekâtı
- Ek13:** Makedonya Cephesinde Türk Kuvveti 20. Kolordu Birliklerinin Aralık 1916 Tarihindeki Durumu.
- Ek14:** Makedonya Cephesi'nde 16 Mart 1917 Tarihinde İttifak Kuvvetlerine Yönelik Fransız Taarruzu ve Takviyeli 177. Piyade Alayı'nın (Osmanlı Rumeli Müfrezesi) 1. Taburunun Karşı Taarruzu.
- Ek15:** İttifak Devletleri Liderleri ve Komutanları Osmanlı Devletini Temsilen Enver Paşa ve Sultan Mehmed Reşad (V.Mehmed)'da Yer Almaktadır.
- Ek16:** İttifak Devletleri Liderleri.
- Ek17:** İttifak Devletleri Komutanları
- Ek18:** Galiçya 15. Kolordu Subayları.
- Ek19:** Galiçya 15. Kolordu Subayları.
- Ek20:** Romanya Osmanlı Askeri Valiliği Binası.
- Ek21:** 1918 Bükreş, Ahmet İzzet Paşa, Romanya Osmanlı Askeri Valisi Osman Nizami Paşa ve Valilik Kurmay Başkanı Alb. Tevfik Bey ile Beraberindekiler
- Ek22:** Romanya Braila şehri Tuna Nehri kenarında Türk askeri
- Ek23:** Romanya Hilal-ı Ahmer (Kızılay) Hastanesi

Ek24: Romanya Türk Karakol Binası

Ek25: Romanya Tren Kışlası.

Ek26: Romanya Bükreş'te Türk Subaylar

Ek27: Romanya Osmanlı Subay Evi.

Ek28: Romanya Osmanlı Asker Evi ve Sinema.

Ek29: Enver Paşa'nın Romanya Ziyareti.

Ek30: Enver Paşa'nın Romanya'da Türk Askerlerini Teftişi.

Ek31: Almanya İmparatoru II. Wilhelm'in Galiçya'da Türk Birliğini Ziyareti.

Ek32: Galiçya Türk Şehitliği.

Ek33: Romanya Türk Şehitliği.

1. GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı hem Türk tarihi hem de dünya tarihi açısından ayrı bir öneme sahip olmuştur. Savaşa doğru giden yol uzun olsa bile savaşın başlaması çok kısa sürede gerçekleşmiştir. Savaşın genel sebepleri arasında ise ön plana çıkan sömürgecilik yarışı ve bunun getirdiği devletlerarası rekabet olmuştur. Savaşın başlamasını tetikleyen olay ise Avusturya-Macaristan veliahdının Saraybosna ziyareti sırasında öldürülmesiydi. Osmanlı Devleti, savaştan çok kısa bir süre önce Balkan Savaşları'nda savaşı ve Balkan Savaşları'nın sonucunda Balkanlardaki topraklarının çoğunu kaybetmişti. Balkan Savaşları'nda yaşadığı sıkıntıları tekrar yaşamamak için ona göre hazırlıklar içerisine girmiş orduda düzenlemelere gitmişti. Osmanlı Devleti savaş başladığı vakit, politikasını şekillendirip savaşa doğru adım adım ilerlemiş ve çok geçmeden Birinci Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti de dahil olmuştur.

Çok geçmeden Birinci Dünya Savaşı'na dahil olan Osmanlı Devleti, Avrupa'daki müttefiklerine asker göndermeye yönelik adımlarını da atmaya başlamıştı. Sadece Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya asker gönderme isteği değil müttefiklerinin de bu yönde taleplerinin etkisi büyük rol oynamıştı. Balkan coğrafyasının önemi savaşın başlaması ile daha da artmış ve Avrupa ile Balkanlarda yaşanabilecek gelişmelerin Osmanlı Devleti'ne etkisi olabilme durumu söz konusu olduğundan Osmanlı Devleti de yakından takip etme gereği hissetmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından sonra Avrupa'da oluşan cephelerden olan Galiçya, Romanya ve Makedonya Cepheleri'ne Türk askerleri gönderilmiş ve orada savaşımlardır. Balkanlar ve Doğu Avrupa'da yer alan bu cephelerin önemi ise hem Osmanlı Devleti'ne hem de Birinci Dünya Savaşı'nın gidişatına etkilemesi ile kendisini göstermiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması sonucu oluşan Avrupa cepheleri için Osmanlı Devleti, karşılıklı görüşmeler neticesinde bir karar almıştır. Konu ise Türk askerlerinin Avrupa cephelerine sevkine yöneliktir. Avrupa cephelerine Türk askerlerinin gidiş nedeni konusunda farklı sebepler olsa da genel itibarıyla sıralanabilecek nedenler savaşın başladığı yer gibi yine sonucunda Avrupa'da alınacağına dair düşünce, Osmanlı Devleti'nin müttefiklerine yardım teklifi yaparak destek olmak istemesi ve müttefik devletlerin ihtiyaç duymasıydı.

Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya, Romanya ve Makedonya Cepheleri için literatüre bakıldığında en fazla Galiçya hakkında bilgiye ulaşılırken aynı Romanya ve Makedonya için söylenememektedir. Konu ile ilgili yapılan önceki çalışmalara bakıldığında şunlardır. Çevirisini M. Murat'ın yaptığı A. Hristoff'un *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki* adlı eseri Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'na katılmasını, faaliyetlerini ve Bulgaristan'ın katıldığı cepheleri ele almaktadır. Eserin içerisinde Romanya ve Makedonya cepheleri hakkında bilgi bulunmaktadır.

Mustafa Erem'in *Büyük Harpte Osmanlı Rumeli Müfrezesi (Takviyeli 177. Piyade Alayı)* adlı eseri Makedonya Cephesi'nde görev almış Türk kuvveti olan 177. Piyade Alayı'nın Makedonya Cephesi'ne gönderilmesine, cephedeki muharebelerine ve ayrılışına dair bilgiler vermektedir.

1967 yılında yayınlanan üç eser bunlar Cihat Akçakayalıoğlu'nun *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, Fikri Güleç'in *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)* son olarak da Fazıl Karlıdağ ve Kâni Ciner'in *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)* konuları çerçevesinde kapsamlı ve önemli çalışmalardır. Bu üç kitapta görsel açıdan fotoğraf ve haritalar da bulunmaktadır.

Veli Vehbi Bardakçı'nın *Birinci Dünya Savaşında Galiçya Cephesi'nde Türk Kuvvetlerinin Faaliyetleri* adlı yüksek lisans tezi Galiçya Cephesi ile Türk askerinin faaliyetlerini ele almaktadır.

Nurcan Fidan'ın "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)" isimli çalışması hem Romanya Cephesi hem de Makedonya Cephesi hakkında bilgi ihtiva etmektedir.

2006'da yayınlanan Oya Dağlar'ın "Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordularınının Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar" isimli çalışması Galiçya Cephesi'ne Türk askerinin gönderilmesi, gönderilen kuvvetin özellikleri ve faaliyetleri hakkında bilgiler sunmaktadır. Oya Dağlar Macar'ın "Galiçya Cephesi'nde Osmanlı Birlikleri ve Sağlık Hizmetleri (1916-1917)" isimli makalesi 1916-1917 yıllarındaki sağlık hizmetlerini ele almaktadır.

Yaşar Ertürk'ün "Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nde Türk Ordusunun Katıldığı Muharebeler" isimli bildirisini Galiçya Cephesi'ne Türk askerinin gönderiliş süreci ve muharebeleri hakkında bilgiler vermektedir. Kemal Çelik'in "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Avrupa Cepheleeri" isimli bildirisini Galiçya, Romanya ve Makedonya Cepheleeri ile Türk birlikleri hakkında bilgi ihtiva etmektedir.

Zekeriya Türkmen'in "Büyük Harpte Makedonya Cephesi'nde Osmanlı Ordusu 20. Kolordu ve Bağlı Birliklerinin (Takviyeli 177. Piyade Alayı) Makedonya Cephesindeki Mücadelesi" adlı çalışması Makedonya Cephesi'nde görev alan Türk birlikleri ve muharebeleri hakkında bilgiler vermektedir.

Piotr Nykiel'in "The 15th Corps of the Imperial Ottoman Army on the Eastern Galician Front (1916-1917)" isimli çalışması Türk askerinin gönderilmesi ve faaliyetleri hakkında bilgi ihtiva etmektedir. Volkan Marttin'in "Galiçya Cephesi'nde 15. Türk Kolordusunun Etkinliği Üzerine" isimli bildirisini 15. Kolordu'nun intikal süreci ve faaliyetlerini ele almaktadır.

Bilge Karbi'nin "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askerî Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesi'ne

Gönderilmesi Kararı Etrafındaki Tartışmalar” isimli makalesi Türk askerinin gönderilme sürecini irdelemektedir.

F. Rezzan Ünalp’ın 2016 yılında yayınlanan “Birinci Dünya Harbi’nde Galiçya Cephesi: Türk 15’inci Kolordusu ve Muharebe Etkinliği” isimli makalesi Galiçya Cephesi ile 15. Kolordu hakkında bilgi ihtiva etmektedir. Hülya Toker’in 2016’da yayınlanan *Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi 15’inci Kolordunun Harekâtı* isimli eseri Galiçya Cephesi ile 15. Kolordu hakkında kapsamlı bir çalışmadır. Kitabın sonunda tablo, harita ve fotoğraflar da mevcuttur. Hülya Toker’in “Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi’nin Lojistik Durumu” adlı makalesi 15. Kolordu’nun hem cepheye gönderilme sürecinde hem de cephede iken lojistik durumu hakkında bilgiler sunmaktadır.

İsmihan Genç’in “Birinci Dünya Savaşı’nda 6’ncı Kolordunun Romanya Cephesi’ne Gönderilmesi ve Yapılan Muharebeler” adlı makalesi Romanya Cephesi’nde görev alan Türk birlikleri ve muharebeler hakkında bilgi vermektedir. Emirhan Yıkılmazpehlivan’ın *Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Türk-Romen İlişkileri (1914-1918)* isimli yüksek lisans tezi 1914-1918 yılları arasında ilişkileri ele almaktadır. Ayrıca Romanya Cephesi hakkında bilgi ihtiva etmektedir.

Yakup Kaya’nın “Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi’nin Açılması ve 15. Osmanlı Kolordusunun Cepheye Gönderilmesi Meselesi” isimli çalışması Türk askerinin gönderilmesi hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır.

Onurcan Şar’ın *Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi’nin Asker Anlatılarıyla Değerlendirilmesi* isimli yüksek lisans tezi Galiçya Cephesi ile Türk birliklerinin faaliyetleri hakkında bilgiler vermektedir. Şar tezinde asker anlatılarını ele alarak değerlendirmelerde bulunmaktadır. Çetin Kaplan’ın *Mehmet Şefik (Aker) Bey: Çanakkale ve Galiçya Cephesilerindeki ve Türk İstiklal Harbindeki Faaliyetleri (1915-1922)* doktora tezi ve Çetin Kaplan’ın “Birinci Dünya Savaşı’nda 19. Tümen’in Galiçya Cephesi’nde Ağustos-Kasım 1916’da ki Faaliyetleri” adlı makalesi Galiçya Cephesi ile 19. Tümen hakkında bilgi ihtiva etmektedir.

Türk askerleri olarak Osmanlı Devleti Avrupa cephelerine hangi birlikleri göndermiş ve faaliyetleri neler olmuş bu gibi meseleler ele alınarak incelenmiştir. Bu gibi sebeplerle araştırmasının konusu da Birinci Dünya Savaşı’nda Türk askerlerinin Galiçya, Romanya ve Makedonya Cephelerindeki faaliyetleri olarak belirlenmiştir. Kapsamı ise konu dahilinde, bu cepheler ile cephelere etkileri olan meseleler üzerinde durularak çalışma yapılmıştır. Özellikle Türk birliklerinin cephelerdeki harekâta destekleri ile faaliyetleri göz önünde tutulmuştur. Konunun amacı olarak Galiçya, Romanya ve Makedonya Cepheleri’nin açılmasına sebep olan etkenler, İttifak Devletleri’ne ne tür etkileri olduğu, savaşın gidişatına etkileri ve Türk askerlerinin cepheye gönderilmesi, Türk birliklerinin cephede gerçekleştirdiği harekât ile faaliyetleri ve geri dönüşlerinin, incelenerek araştırılması ile bilim dünyasına katkı sağlaması

amaçlanmıştır. Çalışma yapılırken arşiv kaynakları ve diğer kaynaklar kullanılmıştır. Bu eserler taranıp sınıflandırılmış ve okunup yorumlanmıştır.

2. TÜRK BİRLİKLERİNİN AVRUPA CEPHELERİNE KATILMASINDAN ÖNCE MEYDANA GELEN GELİŞMELER

2.1. Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girişi

Birinci Dünya Savaşı'na doğru giden yolda zamanla oluşan her olayda olduğu gibi savaşın meydana gelmesine neden olan bazı faktörler vardır. Savaşın nedenleri konusunda farklı düşünceler olsa da ortak kanaate varılan temel sebepler bulunmaktadır. Sömürgecilik yarışı ile ortaya çıkan emperyalist politika, savaşı tetikleyen olayın da yaşanmasına sebep veren milliyetçilik, güvenlik sorunları ile amaçların gerçekleşmesi için silahlanma yarışı ve devletlerin ittifak arayışı sonucu oluşan gruplaşmalar, savaşa giden sürecin bazı ortak kanaate varılan sebepleridir.¹

Savaşın başlamasına neden olan olay ise 28 Haziran 1914 tarihinde Saraybosna ziyareti kapsamında şehirde bulunan Avusturya - Macaristan veliahdı Arşidük Ferdinand ve eşi üstü açık arabaları ile giderlerken bir Sırp milliyetçisi olan Princip tarafından kendilerine iki el ateş edilmesidir. Bu saldırı ile hem Ferdinand hem de eşi ölmüşlerdir.² Veliahdın öldürülmesinin sorumlusu olarak ise Sırbistan görülmüştür. Avusturya - Macaristan tarafından Sırbistan'a içerisinde taleplerinin olduğu 48 saat süreli bir ultimatoma verildi.³ Veliahdın öldürülmesi ile savaş ilanına kadarki olan süreç, "Temmuz Krizi" diye tabir edilen diplomatik temasların had safada olduğu bir dönemdir. 23 Temmuz tarihinde verilen ultimatoma, Sırlar 25 Temmuz tarihinde dönüş yaparak, bazı maddeler dışında ultimatomu kabul edebileceklerini ilettiler. Avusturya - Macaristan ise hepsinin kabulünü istedi, ayrıca 25 Temmuz tarihinde Avusturya - Macaristan İmparatoru Jozef ordusuna seferberlik emrini verdi.⁴

Kısa sürede daha önceden planlandığı gibi hazırlıklarını tamamlayan Avusturya - Macaristan 28 Temmuz 1914 tarihinde isteklerinin yerine getirilmemesi sebebiyle Sırbistan'a savaş ilan etti. Savaş ilanından sonra ise zaten tarafları belli olan ve gruplaşmış vaziyette bulunan devletler de, çok geçmeden karşılıklı savaş ilanlarını gerçekleştirdi. Avusturya - Macaristan'ın müttefiki olan Almanya 1 Ağustos'ta Rusya'ya, 3 Ağustos tarihinde ise Fransa'ya savaş ilan etti. İtilaf grubunun önde gelen devletlerinden biri olan İngiltere, 4 Ağustos tarihinde Almanya'ya savaş ilan etti. Sonuç itibari ile tarihe geçen olay olan Birinci Dünya Savaşı başladı.⁵

¹ Durmuş Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I* (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2016), 71-73.

² Meryem Günaydın, "Arşidük Fransuva Ferdinand Suikastı, 28 Haziran 1914", *Gazi Akademik Bakış* 8/15 (2014), 5-7.

³ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I* (İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 130, 2013), 21.

⁴ Günaydın, "Arşidük Fransuva Ferdinand Suikastı, 28 Haziran 1914", 27-29.

⁵ Ercüment Kuran, "Birinci Dünya Savaşı", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/196.

Balkan Savaşları sonucu Osmanlı Devleti, Avrupa'da bulunan topraklarının çoğunu kaybetmişti. Henüz savaşlar tam nihayete ermeden, orduda bir düzenleme yapılması gereği ortaya çıkmıştı. Ülke, son zamanlarında çok fazla toprak kayıpları yaşamıştı. Hem bunu önlemek hem de orduyu güçlendirmek için çalışmalar yapılması gerekiyordu. Bu doğrultuda hazırlıklar yapılmaya başlandı. Özellikle, Almanya'dan uzmanların getirilmesi kararlaştırıldı. Alman İmparatoru II. Wilhelm de, yapılan görüşmelerde bu durum için destek verdi. Böylece Osmanlı Devleti ile var olan ilişkiler arttırıldı. Almanya, bunun için bir heyet oluşturulmasına karar verdi. Heyetin başına ise Liman von Sanders getirildi. Görevi askeri çerçeve içerisinde olan heyet için 5 yıl süreli sözleşme 27 Ekim 1913 tarihinde imzalandı. Heyet, aralık ayında İstanbul'a geldi.⁶

Osmanlı Devleti, savaş başlamadan önce birtakım ittifak arayışları içerisine girdi. İngiltere, Rusya, Bulgaristan, Yunanistan, Fransa Devletleri ile görüşmeler yapıldı. Hem savaş öncesi hem de savaş başladığı vakitlerde temaslar sürdü. Yapılan görüşmelerde ise öne sürülen şartlar, savaşın başlaması, Osmanlı'yı oyalamaya çalışmaları, Osmanlı toprakları üzerinde emelleri olanlar ve bazı devletlerin, müttefiki olduğu ülke tarafından karşı çıkılması gibi sebepler yüzünden karşılıklı görüşmelerde istenilen neticeler alınamadı.⁷ Özellikle, bazı devletler ile temaslarda heyette, Dâhiliye Nazırı Talat Bey yer aldı. Görüşmelerden bir tanesi ise Romanya Devleti ile yapıldı. Balkanlar da yer alan devletlerin alacağı pozisyon Osmanlı Devleti'ni etkileyebileceği düşüncesinden bu temaslar yapıldı. Talat Bey, ilk önce Bulgaristan daha sonra ise Romanya'ya ziyaretler gerçekleştirmek için Ağustos 1914 tarihinde yola çıkmış ve görüşmeler gerçekleştirdi.⁸ Romanya'ya, Bulgaristan ve Osmanlı Devleti'nin içerisinde dahil olduğu bir ittifak önerisi sunuldu ama Romanya bu öneriyi reddetti.⁹

Yine aynı dönemlerde Almanya ile görüşmeler gerçekleşti. Netice itibarıyla Osmanlı Devleti ve Almanya arasında, 2 Ağustos 1914 tarihinde bir ittifak antlaşması imzalandı.¹⁰ Ardından seferberlik ilan edildi. Böylece Osmanlı Devleti İttifak grubuna dahil oldu. Savaşa katılma yoluna doğru adım atılmış ve artık savaşa girişini gerçekleştirebilmesi için gerekli olayın meydana gelmesi kalmıştı.

Meydana gelen olay ise Akdeniz'de bulunan, Alman gemilerine İstanbul'a gitmeleri emri verilmesi ile başladı. Gemiler, Çanakkale Boğazı'nı geçip İstanbul'a geldi. İtilaf Devletleri, Türk karasularından çıkarılmasını istedi. Hükümet basın

⁶ Mesut Uyar, "Sanders Askeri Yardım Misyonu (1913-1918)", *CTAD* 15/30 (2019), 37-39.

⁷ Mehmet Biçici, "Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi", *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 13/3 (2014), 699-702.

⁸ Eminaalp Malkoç, "Balkan Savaşları'nın Ardından Osmanlı ile Romanya'nın Politik Temasları ve Dâhiliye Nazırı Talat Bey'in Romanya Ziyaretleri", *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 16/1 (2017), 170-173.

⁹ Kemal Arı, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi* (Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1997), 35.

¹⁰ Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girişi, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi (ATBD)* 67/141 (Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayını, 2018), 14.

aracılığı ile Goben ve Breslav adlı gemilerin, Osmanlı Devleti'nin daha önce İngilizlerden satın aldığı ve el konulan gemiler yerine, Almanya'nın gönderdiğine dair propagandasını yaptı. Osmanlı, gemiler için satın alma yoluna gitti ve adlarını değiştirerek Yavuz ile Midilli yaptı. Artık adlarının Yavuz ve Midilli olduğu söylendi. Almanya ise Osmanlı Devletine, savaşa dahil olması yönünde baskılarını arttırdı. Çok geçmeden Enver Paşa'nın vermiş olduğu emir ile gemiler Karadeniz'e çıktı. Gemiler 29 Ekim tarihinde Sivastopol, Novorosisk gibi liman ve şehirleri bombalamış ve birkaç gemiyi batırmıştır. İtilaf Devletleri bunu fırsat olarak değerlendirip Osmanlı Devleti'ne savaş açtı.¹¹

Osmanlı Devleti, Rusların Karadeniz Bölgesi'ne mayın döktükleri sırada gemiler tarafından müdahale edildiğini ve tarafsızlığın korunması için bir komisyon oluşturularak olay hakkında araştırma yapılmasını talep etti. Buna karşılık ise Ruslar sınırı geçerek saldırıya geçti. Fransız ve İngilizler de aynı şekilde yaptıkları saldırılar sonucu, Osmanlı Devleti, İtilaf Devletlerine 11 Kasım 1914 tarihinde savaş ilan etti.¹²

2.2. Türk Askerlerinden Önce Doğu Avrupa Cephesi

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla savaş içerisinde Avrupa coğrafyası dahilinde meydana gelen cephelerin dağılımı Avrupa'nın batı, doğu, güney ile Galiçya ve Balkanlar coğrafyası içerisinde oldu. Avrupa'nın Balkanlarda ilk savaşı Avusturya-Macaristan'ın, Sırbistan'a savaş ilan etmesi ile başlamış, savaşa aylarca direnen Sırlar en sonunda Belgrad'ı, Avusturya-Macaristan'a terk ederek çekilmek zorunda kaldı ama Sırp birlikleri tekrar toparlanarak, Avusturya- Macaristan birliklerini Belgrad'dan çıkarmayı başarabildi. Avusturya - Macaristan, 29 Kasım 1914 tarihinde ele geçirdiği Belgrad'ı tekrar Sırp birliklerinin saldırıları sonucunda 14 Aralık da geri verdi.¹³

Almanya'nın Doğu Cephesi için planı şu şekildeydi: Savaştan önce hazırlanan planlara göre atılmak istenilen ilk adım batıda Fransızları yenmek daha sonrasında ise Ruslara yönelmekti. Alman savaş planı olan Schlieffen Planına göre Rusya seferberliğini tamamlamadan Fransa'ya karşı taarruz yapılması ve Fransa saf dışı bırakılması gerekiyordu. Sonrasında ise doğuya yüklenilmesi düşünülmüştü. Planı uygulamaya koymak için Fransa'nın kuzeyinden saldırmak gerekli ve bunu gerçekleştirebilmek için ise Belçika ile savaşmak söz konusuydu. Bu sebeple Belçika'nın çok kısa sürede işgal edilmesi gerekli ve Belçika kontrol altına alındıktan sonra Fransa sınırı geçilip Paris'e gidilmesi amaçlandı. Ancak plan istenildiği gibi sonuçlanmadı ve Belçika düşünüldüğü gibi kısa sürede saf dışı bırakılamadı. Ayrıca

¹¹ Yalçın vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, 76-81.

¹² T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*, 90-91.

¹³ Kuran, "Birinci Dünya Savaşı", 6/196-197.

Fransa Marne’de güçlü bir direniş gösterince istenilen neticeler bir türlü gerçekleşmedi.¹⁴

Rusya’nın, uygulamaya koymayı düşündüğü plan ise şu şekildeydi: Seferberlik sonrası 1910 yılında hazırladığı plana göre hareket etme kararı aldı. Plan 19 şeklinde adlandırılan ve uygulamaya konulması düşünülen bu planda Almanya ve Avusturya - Macaristan’a karşı harekât için ihtiyaç duyulan birliklerin yetmiş tümen civarı olması gerektiği düşünüldü. Plan iki versiyonlu A ve G şeklinde hazırlandı. Plana göre cephe Doğu Prusya’dan başlayarak güneyde Galiçya’ya kadar bir hat şeklinde uzanmaktaydı. G versiyonunda Almanya’ya karşı Doğu Prusya’dan taarruz edilmesi düşünülmüş ve bunun uygulanabilmesi için gerekli tümen dağılımı ise kırk üçü Almanya, otuz biri Avusturya – Macaristan’a karşı oluşturulmuştu. Diğer versiyon olan A’ya göre ana hedef Avusturya-Macaristan Devletiydi. A’da ise elli beş tümen olması gerektiği düşünüldü ve ilk olarak Avusturya- Macaristan’a yüklenilmesi amaçlandı. Tercih edilen ise ikinci plan oldu. Bu nedenle en çok Avusturya - Macaristan Devletine ağırlık verildi. Rusya’nın 1914 yılında savaş gücü İtilaf Devletleri arasında en fazla insan gücünü kullanabilme potansiyeline sahip ülkelerden biriydi. Kısa sürede sayısı iki milyon civarı olan bir gücü ülkenin Batısına doğru, Doğu Cephesi’ne yönlendirdi.¹⁵

Rusya, Almanlara karşı taarruza geçti, Doğu Prusya’ya girdi ve ilerlemeye devam etti. Almanlar zor durumda kaldı ve çekilme emareleri gösterdi. Ruslar bu duruma bakarak Almanların kaçtığını düşündü ve özellikle Rus komutan Samsanov ordunun ilerlemesini devam ettirdi. İleri harekât ise Rus ordularının ikmal gücünü zayıflattı. Çünkü ikmal edilmesi gerekli olan kuvvetler ilerlerken geriden hem malzeme hem de destek kuvvet gelmesi daha da zorlaşmaktaydı. Alman kuvvetleri Tannenberg’de Rusları pusuya düşürdü. Yaşanılan olay neticesi yüz yirmi bin civarı düşman kuvvetini Alman birlikleri esir aldı. Rusların ilerlemesi uğradıkları bozgun sonucunda durdu. Bu dönemlerde Galiçya’da ise Avusturya-Macaristan ve Rusya birbirlerine karşı herhangi bir üstünlük kuramamıştı. Çarpışmalar ise devam etmekteydi.¹⁶

Osmanlı Devleti ve Almanya’nın ittifak antlaşması imzaladığı zamanlarda, Doğu Cephesi’nin durumu şu şekildeydi. Doğu Cephesi’nin kuzeyinde yer alan kısımda başlarında Rus İmparatoru’nun kuzeni Grandük Nicholas’ın emri altındaki 1. ve 2. Rus orduları bulunuyorken karşılarında ise Alman 8. Ordusu vardı. Ayrıca Polonya’da, Alman Silezya’sından herhangi bir saldırı gelme ihtimaline karşılık 9. ve 10. Ordular

¹⁴ Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e*, Haz. Melek Fırat vd. (Ankara: İmge Kitabevi, 2003), 358-359.

¹⁵ Volkan Martin, ‘‘Birinci Cihan Harbi’nin Çanakkale (Gelibolu) Muharebeleri Esnasında Doğu(Avrupa) Cephesi’nin Durumu Ne İdi?’’, *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi* 13/25 (2015), 170.

¹⁶ Yakup Kaya, ‘‘Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi’nin Açılması ve 15. Osmanlı Kolordusunun Cepheye Gönderilmesi Meselesi’’, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/4 (2018), 2479.

bölgede tutuluyordu. 3., 4., 5. ve 8. Ordular da güneyde Avusturya - Macaristan ordularının karşısında yer almış vaziyetteydi.¹⁷

Avusturya - Macaristan Devleti 1914 tarihinde Doğu Cephesi'nde bulunan ordularının başına askerleri yönetmeleri için bazı komutanları görevlendirdi. İsimleri ise Süvari General Dankl, Mirliva Arşidük Pierre Ferdinand, Süvari General Svetozar Boroevic ve Piyade General Terstyansky'dı.¹⁸

1915 yılına gelindiğinde İttifak Devletleri artık doğuda taarruz yapılması gerektiğinin kararını verdi. Kışın Almanya ve Avusturya - Macaristan birlikleri Ruslara karşı güçlerini kullanarak saldırıya geçti. Bu durum Ruslar için kötü bir sonuç doğurmuş, iki hafta gibi kısa bir sürede 120 kilometre geri çekilen Ruslar yaşanan olay sonucu müttefiklerine giderek, yardım talebinde bulundu. Ruslar müttefiklerinden mevcut cephelerin dışında bir cephe açılmasını talep etti. Yeni cephe, boğazlara yönelik oldu. Osmanlı sınırları içerisinde Çanakkale Cephesi açıldı.¹⁹

1915 tarihinde Doğu Cephesi'nde Ruslar zor durumda kalmaları sonucu Çar Nicholas yetkiyi ele alarak ordularının en tepesindeki yerini aldı ve orduyu komuta etmeye karar verdi. Sonuç itibarıyla yeni atamalar da ardından geldi. Böylece gidişata etki eden bazı olaylar ise beraberinde gelmek üzereydi. Genelkurmaylığa atanan General Mikhail Alekseyev cepheyi üçe bölme kararı aldı. Kuzey'e ilk olarak Nikolai Ruzsky, sonrasında ise 1916 yılında yerine General Alexei Kuropatkin görevlendirildi. Batı'daki ordulara General Alexei Kuropatkin'in, Güneybatıda ise 1916 yılının Mart ayına kadar General Nikolai Ivanov'a, marttan sonra ise General Alexei Brusilov'un emri altındaki ordular savaştı.²⁰

Özellikle General Brusilov'un hazırladığı taarruz Osmanlı Devleti'nin Galiçya Cephesi'ne asker gönderilmesi kararında etkili oldu. 1916 yılının Haziran ayında General Brusilov'un emri altında bulunan ordu Ternopol'dan Lutsk bölgesine kadar olan kısımda 150 kilometrelik bir alanda harekât başlattı. Lutsk civarında Avusturya - Macaristan birlikleri Rusları durduramadı. 50 kilometrelik bir bölgenin kontrolünü kaybetti. Ruslar başarının peşini bırakmadan güçlerini arttırarak saldırıları devam ettirdi. Almanya yaşanan bu olaya karşılık başka bölgelerdeki kuvvetlerinden bir kısmını buraya sevk etti ama bu kuvvetler de Ruslar tarafından geri püskürtüldü. Avusturya-Macaristan birlikleri Rusların saldırıları sonucunda 100 kilometre geriye Karpatlara çekildi. Rusların başlattığı bu taarruza General'in ismi olan Brusilov Taarruzu denildi. Ağustos'a kadar bu ilerleyiş sürmüş, eylülde ise Avusturya - Macaristan'ın müttefikleri Osmanlı Devleti ve Almanya cepheye birlik göndermesi

¹⁷ Marttin, "Birinci Cihan Harbi'nin Çanakkale (Gelibolu) Muharebeleri Esnasında Doğu(Avrupa) Cephesi'nin Durumu Ne İdi?", 171.

¹⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*, 68-69.

¹⁹ Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, 364-365.

²⁰ Marttin, "Birinci Cihan Harbi'nin Çanakkale (Gelibolu) Muharebeleri Esnasında Doğu(Avrupa) Cephesi'nin Durumu Ne İdi?", 180.

sayesinde yaşanan bu olay daha büyük sıkıntılar oluşmadan engellenebilmişti. Taarruzda Ruslar bir milyon, Almanya ve Avusturya-Macaristan ise bir milyondan fazla zayıf verdi.²¹

2.3. Avrupa Cephelerine Asker Gönderme Meselesi ve Kararı Etkileyen Olaylar

Avrupa cephelerine asker gönderme meselesi hakkında düşünceler genel olarak şu şekildeydi. Gönderilmesi düşünülen birliklerin sevk edilmesi konusundaki sorunlar ile malzeme bakımından eksiklikleri, Avrupa cephelerinin hepsine birlik göndermenin gereksiz olduğu ve bunların seçkin askerden oluşması sebebi ile Türk cephelerinde kullanılmasının daha iyi olacağı ve Avrupa cephelerine asker göndermenin doğru bir karar olduğu gibi değerlendirmelerdi.

1915 yılının Kasım ayında Orşova'da Falkenhayn, Enver Paşa ve komutanlar bir araya gelerek toplandı. Toplantıda önemli konular ele alınarak, ekonomik durum ve cephelerdeki vaziyetler değerlendirildi. Almanya'nın vermiş olduğu ekonomik destek de gözden geçirildi. Bu sırada Enver Paşa verilen desteğe karşılık Avrupa'da süren savaşa Türk birliklerinin gönderilmesi teklifini sundu. Falkenhayn'ın ise çekinceleri vardı, buna etki eden durumlar ise şöyle sıralanabilirdi. Birliklerin teçhizat bakımından yetersiz olması ve sevkinin nasıl yapılacağına yönelik sıkıntılardı. Bir diğer müttefik devlet Avusturya - Macaristan'ın Genelkurmay Başkanı Conrad von Hötzendorf'un da fikre pek sıcak baktığı söylenemezdi. Bundan dolayı Avrupa Cephelerine asker gönderme durumu bir süre daha kenarda bekledi.²²

Avrupa Cepheleri hakkında asker gönderme meselesi için Mareşal Fevzi Çakmak'ın ifadelerine göre Enver Paşa şu şekilde düşünüyordu:

Suriye'ye büyük kuvvetler gönderilemezdi. Çölde işleri imkânsızdı. Bu sırada Kres Paşa, bir tümenlik kuvvet istediğinden, 14 ncü Tümenin Halep'e taşınmasına başlandı. Diğer kuvvetler de Trakya'da düzenlemeler yapmakla meşguldüler. Townshend, Kut'ta sarılmış, yeni gelen İngiliz kuvvetleri de durdurulmuştu. İran'da da Kirmanşah da elimizde idi. Doğuya gelince Rusların kanatlardan yaptıkları baskılar durdurulmuş olup burada büyük bir tehlike yoktu. Bununla beraber durumu tehlikeli gören Mahmut Kâmil Paşa İstanbul'a giderek Enver Paşadan kuvvet istedi, Enver Paşa da "Ruslar sıkıştırırsa Sivas'a kadar çekilebilirsin." diyordu. Böylece bütün amacının, Avrupa'da kesin sonuç alınacak bir yerde darbe vurmak olduğunu açığa vurmuştu. Gerçekten de Çanakkale'den çıkan kuvvetlerin İzonza veya Galiçya'ya gideceği söylentileri dolanıyordu.²³

²¹ Onurcan Şar, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nin Asker Anlatlarıyla Değerlendirilmesi*, (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 18-19.

²² Bilge Karbi, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askeri Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi Kararı Etrafındaki Tartışmalar", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ* 14/20 (2016), 197-198.

²³ Fevzi Çakmak, *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi Harekâtı -1935 Yılında Harp Akademisinde Verilen Konferanslar-*, Haz. Ahmet Tetik vd. (Ankara: Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, 2005), 112.

Mareşal Fevzi Çakmak'a göre yaşanan olay hakkındaki fikri ise, Çanakkale Savaşı'ndan sonra boşta kalan kuvvetlerin, savaşa yeni dahil olmuş ve Anadolu'dan toprak vaat edilen İtalya'ya karşı kullanılabileceğini ve İzonza'da daha yararlı olabileceğine dairdi. Bu şekilde İttifak kuvvetleri ile perişan olan İtalya, Türk birliklerinin takviyesi ile ağır bir sonuç alabilirdi.²⁴ Liman von Sanders ise değerlendirmesini şu şekilde ifade etmekteydi:

Ben, Galiçya'ya asker gönderilmesini başından beri yanlış bulmuştum ve hâlâ öyle düşünüyorum. Bu nedenle ilk tereddütlerimi, daha 1916 yılının yazında, Majesteleri Kayzer'in Askeri Kabinesi'nin başkanına yazılı olarak bildirdim. Türk birliklerinin, 2.Bulgar Ordusu'na verilmesinin de aynı şekilde bir hata olduğunu düşünüyorum. Fakat, Romanya ile harp için asker gönderilmesi hakkında başka türlü düşünülebilir ve Türk topraklarının müdafaası bakımından haklı görülebilir. Türkiye, Romanya seferinin başlangıcında asker göndermeseydi kendi güvenliği bakımından Trakya'da ordu bulundurmak zorunda kalırdı. Bu bakımdan, bu seferin sonuçlandırılmasına doğrudan katılması daha iyiydi.²⁵

Liman von Sanders Avrupa cephelerine birlik göndermenin anlamsız olduğuna sadece Romanya'ya gönderilmesinin mantıklı olduğuna kanaat getirmişti. Düşüncelerinin devamında ise gönderilen bu birliklerin en seçkin askerlerden oluşan, kalitesi yüksek ve malzeme bakımından tam donanımlı birlikler olması sebebiyle birliklerin kendi cephelerinde kullanılmasının daha faydalı olabileceği şeklindeydi.²⁶

Diğer bazı müttefik komutanların değerlendirmelerine bakıldığında ise Enver Paşa'nın Askeri Müşaviri General Fritz Bronsart von Schellendorf'un düşüncesi bu kararın çok uygun bir karar olduğuna dairdi. Alman Doğu Orduları Başkumandanı Mareşal Paul von Hindenburg ise Enver Paşa'nın Eylül 1916 tarihinde Galiçya'yı ziyareti sırasında kendisi ile görüştü. Bu ziyaret hem Alman hem de Avusturya - Macaristan karargâhlarına yapıldı. Burada konuşulan meselelerden biri ise Balkanlardaki diğer cephelere yani Romanya ve Makedonya'ya Türk askerinin gönderilmesi durumuydu. Hindenburg, Enver Paşa'nın konuya dair düşüncesinin şu şekilde olduğunu ifade etmekteydi. Enver Paşa'nın savaşın Avrupa'daki cephelerde neticeleneceğini düşündüğünü bu sebeple aktif durumda olmayan birliklerin, Enver Paşa tarafından gönderildiğini belirtmekteydi. Kendisi ise bu olaya karşı durmadı. Ayrıca yardımcısı olan General Erich Ludendorf'ta Romanya ve Makedonya'ya Türk askerinin sevkini Pleb'te yapılan toplantıda desteklemiştir.²⁷

²⁴ Çakmak, *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi Harekâtı -1935 Yılında Harp Akademisinde Verilen Konferanslar-*, 112.

²⁵ Liman Von Sanders, *Türkiye'de Beş Yıl*, Çev. Eşref Bengi Özbilen (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014), 167.

²⁶ Sanders, *Türkiye'de Beş Yıl*, 167-169.

²⁷ Osman Akandere, "Enver Paşa'nın Avrupa Cephelerine Türk Birliklerini Gönderme Kararına Alman Komutanlarının Yaklaşımları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 67 (2020), 9-15.

Avrupa Cephelerine Türk askerinin gitme meselesi müttefiklere ait çeşitli gazetelerde yer bulmuştur. Örnek olarak bunlardan bir tanesi olan Nasyonal Zeitung gazetesinin yazısıdır. Yazısında Türk birliklerinin Anadolu'nun doğusunda mı yoksa Galiçya'da mı kullanılmasının daha uygun olacağı üzerinde durulmuştur. Değerlendirmesini yaparken Rusların doğuda yapacağı saldırılar Osmanlı Devleti açısından sıkıntı verici sonuçları olsa bile Galiçya'da kazanılacak zaferin Anadolu'nun doğusunda kazanılacak bir zaferden çok daha fazla etkiye sahip olacağı düşünülmüştür. Balkanlar ve civarında oluşacak sıkıntıların ve etkilerinin daha büyük olacağı yorumlanmıştır.²⁸

Bir diğer müttefik gazetesi olan Freie Press'in 30 Mart 1917 tarihinde Enver Paşa'nın Viyana seyahati için kaleme aldığı yazısında bu meseleye bakış açısı ise şöyle olmuştur. Türk askerlerinin Galiçya'da müttefiklerine yardım ettiği gibi aynı şekilde kendilerinin Çanakkale'de destek verdiğiğine değinmiş ve Osmanlı Devleti'nin güvenliğinin sadece sınırları içerisindeki cephelerde meydana gelen savaşla değil. Galiçya ve Volhinya bölgelerinde gerçekleşen mücadele ile Makedonya'da Türk askerlerinin müttefik kuvvetlerle beraber yaptığı savaşlarında Osmanlı Devleti'nin güvenliği ve huzuru için yapıldığını okuyucularına aktarmıştır.²⁹

Türk birliklerinin Avrupa'ya gönderilmesi meselesi tartışılmış bir konu olmuş ama duruma bakıldığında Avrupa cephelerinde savaşın sonuçlanacağını düşünen Enver Paşa'nın etkisi burada söz konusu olmuştur. Bir diğer nedende ihtiyaç durumudur.

Galiçya Cephesi'ne Türk askeri savaşta meydana gelen bir olay sonucu sevk edildi. Bu olay Rus General Aleksei Brusilov'un kendi adıyla anılan Brusilov Taarruzu'nu başlatmasıyla gerçekleşti. Taarruz 1916 yılının Haziran ayında başladı. Avusturya - Macaristan birlikleri bu taarruz sonucunda geri çekilmek durumunda kaldı. Ruslar oluşan neticeyi değerlendirip bölgedeki taarruz şiddetini arttırarak devam ettirdi. Almanlar ise taarruzu engellemek için bölgeye birlik gönderdi. Bu gelen birlikler geri püskürtüldü. Sonuç itibarıyla Rusya saldırılarını devam ettirdi. Özellikle Avusturya - Macaristan birliklerinin zor durumda kalmasına sebep oldu. Bu sebeple Avusturya - Macaristan'a destek mahiyetinde Almanya ve Osmanlı Devleti kuvvet sevk etti ve böylece işler çok daha kötü bir duruma gelmeden önlenebildi.³⁰

Romanya Cephesi'nin açılması ise Romanya'nın savaşa girişi ile meydana geldi. Romanya savaş başladıktan sonra 1916 yılına kadar tarafsız kalmayı başarmış ve diplomatik görüşmeler gerçekleştirmişti. En sonunda isteklerini kabul eden İtilaf Devletleri ile bir antlaşma yapmış ve Birinci Dünya Savaşı'na da Ağustos ayında 1916

²⁸ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi II* (İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 131, 2013), 35-36.

²⁹ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi II*, 122-123.

³⁰ Şar, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nin Asker Anlatılarıyla Değerlendirilmesi*, 18-19.

yılında dahil olmuştur. Romanya, Avusturya - Macaristan'a savaş açmıştır. Buna karşılık İttifak Devletleri de Romanya'ya karşı savaş ilan etmiştir.³¹

Makedonya Cephesi'nin oluşmasının nedeni, Yunanistan'ın durumu ve Selanik çıkarması hadisesi ile alakalı bir olaydır. Eylül 1915 tarihinde İtilaf Devletleri'ne ait deniz filosu Selanik'e gelmiş daha sonrasında ise şehre asker çıkarmıştır. İlk baş düşünülen Sırbistan için birliklerin geçişi ile verilmesi planlanan destek amaçlı yapıldığı yönündedir. Sonrasında ise durum değişmiştir. Bu tür durumlar ile Yunanistan kendi içerisinde sıkıntılı bir dönem yaşamış, 1916 tarihinde İtilaf Devletleri'nin büyükelçileri ise bir ultimatoma göndermiştir. Sonuç itibarıyla en sonunda İtilaf Devletleri'nin desteklediği kişiler yönetimde söz sahibi olmuştur.³² Yunanistan'da 26 Haziran 1917 tarihinde İttifak Devletleri'ne savaş açtığını ilan etti.³³ Romanya ve Makedonya Cephesi oluştuktan sonra Türk kuvvetleri de müttefiklerine destek vermek için gönderildi.

³¹ Musa Gümüş, "Birinci Dünya Harbinde Romanya'nın Savaş Diplomasisi", *Tarih ve Gelecek Dergisi* 3/3 (2017), 71-72.

³² Esra Özsüer, "I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos- "Entente Cordiale" İşbirliği ve Propaganda Çalışmaları", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 16/63 (2018), 265-266.

³³ Arı, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, 284.

3. GALİÇYA CEPHESİ

3.1. Osmanlı ve Avusturya-Macaristan İlişkileri

Balkanlar coğrafyasında Osmanlı Devleti'nin etkisi yavaş yavaş azalmaktaydı. Buna karşılık Rusya ve Avusturya-Macaristan da Balkanlara hâkim olmak için harekete geçti. Balkanlar Avusturya - Macaristan tarafından yayılma alanı olarak görüldüğü bir dönem içerisine girmişti. Kendisine pazar ve ayakta tutacak alan olarak bakmaktaydı. Osmanlı Devleti ile ilişkileri bu dönemlerde Balkan coğrafyasındaki hâkimiyet meselesi yüzünden pek iyimser değildi. Balkanlarda milliyetçiliğin getirdiği etki ile bölge zaten kaynamaktaydı. Avusturya - Macaristan ise Osmanlı ile tansiyonu yükselten iki olayı gerçekleştirdi. Bunlar 1904'te ‘‘Makedonya Meselesi’’ ile sunulan reform planı, ikinci durum ise Osmanlı'da II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden hemen sonra 1908'de Bosna Hersek'in ilhakıydı. İki durum iki devletin var olan sıkıntılı ilişkilerini daha zora sokan olaylar olarak yerini aldı.³⁴

1912-1913 Balkan Savaşları sırasında Osmanlı Devleti'ne karşı birleşen Balkan Devletlerine karışmamış çekincesi Balkanlarda var olan milletlerin kendisine karşı bir tepki oluşturup birleşme ihtimalinin olmasıydı. Zaten kendi durumunu korumadan yanaydı. Balkan Savaşlarında Osmanlı bölgedeki topraklarının çoğunu kaybetmesi ile beraber Avusturya-Macaristan çıkarlarını korumak için yeni oluşan duruma göre politikalarını şekillendirdi. Bu durumda Sırbistan'ı tehdit olarak görmeye başladı. Rusya'nın bölgede egemen olma çalışmaları yüzünden ittifak kurduğu devletler ile ilişkilerini sıkılaştırdı.³⁵

Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı dönemde yeni durumlar ve olaylar olmuş var olan ittifaklara yeni ittifak arayışları başlamıştır. Bu dönemlerde Osmanlı Devleti ile Almanya ikili ilişkileri geliştirirken Avusturya – Macaristan da benzer şekilde Osmanlı Devleti ile ilişkilerini geliştirme çalışmalarına başlamıştır. Bu sebeple görüşmeler gerçekleşmiş ve bunlardan biri de Sadrazam Said Halim Paşa ve Avusturya - Macaristan sefiri Pallavicini ile gerçekleşen ikili görüşmedir. Sonuçta Almanya ile yapılan ittifak antlaşması Avusturya - Macaristan tarafından değerlendirilmiş ve söz konusu antlaşmayı onayladıklarına dair bir belge imzalayıp kabul etmişlerdir.³⁶

Osmanlı Devleti ile ilişkileri geliştirme çalışmalarında özellikle iki isim büyük rol oynamıştır. 1906 yılında sefir olarak görevlendirilen Johann Markgraf von Pallavicini ve 1909 yılında askerî ataşe unvanı ile İstanbul'a gelen Josef

³⁴ Bilge Karbi, ‘‘Milliyetçilik Çağında Çok Uluslu İmparatorlukların Sonuna Doğru Avusturya (-Macaristan) İmparatorluğu'nun Dış Politikasının Ana Hatları: 1848-1914’’, *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi* 3/6 (2019), 63-65.

³⁵ Karbi, ‘‘Milliyetçilik Çağında Çok Uluslu İmparatorlukların Sonuna Doğru Avusturya (-Macaristan) İmparatorluğu'nun Dış Politikasının Ana Hatları: 1848-1914’’, 66-67.

³⁶ Şaban Ortak, ‘‘I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı ve Habsburg Hanedanları Arasındaki İlişkiler’’, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 0/56 (2016), 1312-1313.

Pomiankowski'dir. Bu iki isim de savaş döneminde görevlerini sürdürmüşlerdir. Özellikle politik temaslar ile var olan ilişkileri geliştirmeye çalışmışlardır. Osmanlı Devleti ve Avusturya - Macaristan askeri anlamda ticareti geliştirmiştir. Pomiankowski'nin görevi Osmanlı'nın sipariş verdiği askeri malzemelerin Avusturya - Macaristan fabrikalarından gelişini izleme sorumluluğudur.³⁷

Osmanlı Devleti'ni savaşa dahil etme konusunda Almanlar fazla baskı yaparken Avusturya - Macaristan ise duruma daha yumuşak yaklaştı. Nitekim Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi kendisini de Avrupa'da rahatlattı. Avusturya - Macaristan savaş sırasında Kanal ve Kafkas cephelerini ise ikinci derece cephe olarak gördü. Osmanlı'dan beklentileri topraklarını ve boğazları korumaları yönündeydi. Temsilcilerinden biri olan Pallavicini'ye göre tam tersi bir düşünce vardı. Sebep ise Osmanlı Devleti'nin rolünün büyüklüğü hakkında şu değerlendirmeyi yapmasından anlaşılmaktaydı. Eğer İstanbul düşman eline geçerse Belçika'nın kaybedilmesinden daha büyük neticeler oluşacağına düşünüyordu.³⁸

Avusturya - Macaristan ve Osmanlı Devleti savaş boyunca ilişkileri geliştirmeye çalıştılar ticareti arttırdılar. Örnek olarak 1917 yılında Osmanlı İtibar-ı Millî Bankası tarafından Avusturya - Macaristan'dan 200 vagon şeker alınmıştır.³⁹ Sadece bununla sınırlı kalmayarak birbirlerine cephelerde asker desteği verdiler. Avusturya - Macaristan'ın verdiği desteğe örnek olarak Çanakkale Cephesi'ne batarya göndermesi ve daha sonra Çanakkale'deki tehlikenin azalmasıyla bir kısmının İzmir'e sevk edilmesidir. Bu olay toplum üzerinde pozitif bir etki yapmıştır.⁴⁰

1916 yılında İmparator Fransuva Jozef'in ölümü Avusturya - Macaristan imparatorluğunda derin bir üzüntü ile karşılanmış ve Osmanlı Devleti içerisinde ise aynı şekilde yansımaları olmuştur. Osmanlı gazeteleri ve dergileri olayı yazmış ve yönetim tarafından taziye telgrafları gönderilmiştir.⁴¹

3.2. Türk Askerlerinin Galiçya Cephesine Sevki

Galiçya Cephesi, kendi adını aldığı Galiçya bölgesinde yer almaktadır. O dönem Avusturya - Macaristan'a bağlı bir eyalet konumundadır. Ülkenin sınırları içerisinde konum itibarı ile Macaristan'a yakındır. Karpat dağlarının bir kısmını içinde barındıran

³⁷ Bilge Karbi, "Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun Osmanlı İmparatorluğu'na İktisadî-Askerî Nüfuzu (1914-1918)", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 13/25 (2017), 124-125.

³⁸ Hasan Keskin, *1914-1918 Osmanlı/Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İlişkileri* (Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 15-18.

³⁹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti (HR.), Sofya Sefareti (HR.SFR.04.), Dosya No. 38, Gömlek No. 3/21.

⁴⁰ Karbi, "Avusturya- Macaristan İmparatorluğu'nun Osmanlı İmparatorluğu'na İktisadî-Askerî Nüfuzu (1914-1918)", 132.

⁴¹ Nevim Tüzün, "Avusturya-Macaristan İmparatoru Fransuva Jozef'in (Franz Joseph) Ölümünün Türk Basınına Yansımaları", *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 6/30 (2020), 478-481.

Galiçya, yükseltisi fazla ve engebeli bir bölgedir. Kaynağını bu bölge civarından alan Vistül ve Dinyester gibi nehirler bulunmaktadır. 15. Kolordu Dinyester nehrinin kuzeyinde yer alan vadilerde savaşmıştır. İçerisinde önemli geçitler ve ovalar barındırmasının yanı sıra bulunduğu konum itibari ile stratejik bir noktadır. Bölge çevresinde bulunan ülkelerin bağlantı mevkilerinin tam ortasında bulunmaktadır.⁴²

Avrupa cephelerine asker gönderme teklifine daha önceden Almanların çekinceleri var iken bu defa kendileri teklifi yaparak Osmanlı Devleti'ne sundu. Teklifi Genelkurmay Başkanı Falkenhayn haziran ayında 1916 yılında yaptı. Avusturya – Macaristan ise bu duruma pek istekli bakmamıştır.⁴³

Rusların taarruzları sebebi ile Osmanlı Devleti de müttefiklerine destek olmak için harekete geçmiş ve 15. Kolordu görevlendirilmiştir.⁴⁴ 15. Kolordu cepheye hareket etmeden önce içerisinde yer alan 19. ve 20. Tümenler ile Keşan, Uzunköprü ve Şarköy civarında eksikliklerini en kısa sürede tamamlamaya çalışmıştır.⁴⁵

15. Kolordu'nun ilk düzenlenmesi ve Galiçya'daki savaş sırasında yapılan değişiklikte komuta kademesi şu şekildeydi. Kolordu merkezi karargâh için komutanlığa atanan ilk isim Kurmay Albay Yakup Şevki (Subaşı) oldu. Galiçya'da savaşların devam ettiği vakitlerde yapılan değişiklikler sonucunda ise yerine Tümgeneral Cevat Paşa (Çobanlı) görevlendirildi. Kolordunun Kurmay Başkanlığında ilk görevli isim Yarbay Hayri, ileride yapılan değişiklikle yerini 19. Tümen Komutanı olan Yarbay Mehmet Şefik (Aker)'e devretti. 19. Tümen'in komutanlığını Yarbay Mehmet Şefik'ten sonra ise Yarbay Sedat (Doğruer) aldı. Tümenin Kurmay Başkanı Binbaşı Lütfü oldu ve ileride yerine Binbaşı Osman Behçet görevlendirildi. Bir tümende üç tane piyade alayı mevcuttu. Alaylar kendi içerisinde dörder tabur şeklinde oluşturuldu. 19. Tümen'de 57., 72. ve 77. Piyade Alayları bulunmaktaydı. Alay Komutanları 57. Alay Binbaşı Hayri, 72. Alay Binbaşı Rifat ve 77. Alayın ise Yarbay Saip'ti.⁴⁶

Bir alayın teşkili konusunda örnek olarak nasıl bir planlama olduğuna Çanakkale muharebeleri ile tanınmış olan 57. Alayın komuta kademesi ve mevcudu gösterilebilir. 57. Alayda ilk komutan olarak Binbaşı Hayri görevlendirildi daha sonrasında ise Binbaşı Mehmet Emin, Yarbay Yusuf Ziya geçti. Dörder taburdan teşkil olunmuştu.

⁴² Cihat Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri I nci Kısım (Galiçya Cephesi)* (Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, 1967), 17-18.

⁴³ Yaşar Ertürk, “Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nde Türk Ordusunun Katıldığı Muharebeler”, *Kuruluşundan Günümüze Türk Ordusu On ikinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri I* (Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2009), 354-355.

⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.), Dosya No. 244, Gömlek No. 24. Bkz. Ek1.

⁴⁵ Hülya Toker, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi 15'inci Kolordunun Harekâtı* (Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, 2016), 28-29.

⁴⁶ Volkan Marttin, “Galiçya Cephesi'nde 15. Türk Kolordusunun Etkinliği Üzerine”, *2. Uluslararası Tarih Sempozyumu 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı*, Ed. Mustafa Daş vd. (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2015), 633; Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri I nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 23.

Tabur komutanları 1. Tabur Yüzbaşı Ömer Fevzi, 2. Tabur Mehmet Salih, 3. Tabur Binbaşı Mehmet Emin, 4. Taburda ise Yüzbaşı Süleyman komutan olarak görevlendirilmişti. Alayın mevcudiyeti ise subay sayısı 54, erbaş ile er 2741 ve ağır makineli tüfek 12 idi.⁴⁷ Bir alayın teşkili bu şekilde iken ilerleyen zamanlarda asker sayısında değişiklikler olmuştur.

20. Tümenin teşkiline baktığımızda Komutanı Kurmay Yarbay Yasin Hilmi ve tümenin Kurmay Başkanı Yüzbaşı İsmail Hakkı'dır. Alay komutanları ise 61. Alay Komutanı Yarbay Bahattin, 62. Alay Binbaşı Nazmi, 63. Alay Binbaşı Ahmet Muhtar'dır. 19. Tümen ve 20. Tümen'in içerisinde topçu alayı (19. Tümen topçu komutanı Binbaşı Ziya, 20. Tümenin Binbaşı Süleyman Avni), telgraf takımı, iki makineli tüfek, süvari, istihkam ve sıhhiye bölükleri bulunmaktaydı. Ayrıca birliklerde hafif cephe kolları ile muharebe ağırlıkları vardı.⁴⁸

Kolordunun sıhhiyesi için başhekim olarak görevli kişi Yarbay Şükrü Bey yardımcısı olarak görev yapan Gafur Nüzhet Bey'di. Tümenlerin başhekimleri 19. Tümen başhekim Yarbay Nizameddin, 20. Tümen Binbaşı Hasan Sükuti idi. Kolordunun sıhhiye bölüklerinde görevlendirilenler baştabip Binbaşı İbrahim Hakkı ve başhekim Kıdemli Yüzbaşı Tayyar'dı. Operatörler Yüzbaşı Şükrü Fazıl ile Yüzbaşı Tahir Bey, Cerrahi Müşavir Alman hekim olan Binbaşı Reislau, Sağlık müşavirleri ise Yarbay Gross, Avusturyalı Binbaşı Schneider, Avusturyalı Yarbay Vitali görev alırken Yüzbaşı Freier'ı de hizmette bulunmuş ve yedek hekim olarak görev alan kişi ise Yüzbaşı Somuncıyan olmuştur. Sorunlar yaşanmaması için tercümanlar görevlendirilmiştir. Sağlık hizmeti için Avusturya bu rolü kendisi üstlenmiştir.⁴⁹

Uzunköprü'ye ilk olarak Enver Paşa tarafından konakçı müfrezesi gönderilmesine karar verilmiş ve konakçı müfrezesinden öncede öncüler gerekli hazırlıkları yapmak için harekete geçmiştir. Gönderilen emirler ise ayrıca subayların özenle seçilmesi, belirlenen askerlerinde müttefiklerle iletişim kopukluğu yaşamaması için Fransızca ve Almanca'ya hâkim olmaları gerektiği şeklindeydi. Menzil Genel Müfettişliği Kurmay Başkanı Yarbay Rüştü Bey de müttefik karargâhları ile planlamanın düzenlenmesi amacıyla görevlendirildi.⁵⁰ Kolordu hareket etmeden önce yapılan hazırlıklarla beraber en sonunda toplam mevcudiyet subay sayısı 535, er 32.017 ve hayvan ise 5.220 olmuştur.⁵¹

⁴⁷ Burhan Sayılır, *Çanakkale Muharebeleri'nde 57. Piyade Alayı* (İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları, No 274, 2015), 103.

⁴⁸ Marttin, "Galiçya Cephesi'nde 15. Türk Kolordusunun Etkinliği Üzerine", 633-634; Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri I nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 23-24.

⁴⁹ Oya Dağlar Macar, "Galiçya Cephesi'nde Osmanlı Birlikleri ve Sağlık Hizmetleri (1916-1917)", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 10/2 (2009), 36-37.

⁵⁰ Hülya Toker, "Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nin Lojistik Durumu", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi* 13/26 (2015), 23-24.

⁵¹ F. Rezzan Ünalp, "Birinci Dünya Harbi'nde Galiçya Cephesi: Türk 15'inci Kolordusu ve Muharebe Etkinliği", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi* 14/27 (2016), 29.

Cephede kayıpların tedariki konusunda şu şekilde bir uygulama olmuştur. Kolorduda yaşanma ihtimali olan kayıpların yerine mevcut sayıyı korumak için iki şekilde uygulama oldu. Hem Osmanlı topraklarından asker gönderilmekte hem de özellikle Balkanlarda yaşayan Türkler gönüllü olarak müracaat etmekteydi. Bu gönüllüler Avrupa cephelerine gönderildi.⁵²

15. Kolordu hazırlıklarını hareket etmeden önce tamamlamaya çalıştı. Birliklerde eksiklikler bulunmaktaydı. Askerlerin bazılarının palaskasız ve dağıtılan malzemelerin eşit şekilde dağıtımının gerçekleşmediğinin ve bazı askerlerin ellerinde iki matara, iki ekmek torbası bulunmaktayken bazılarında ise hiç yoktu. Bu şekilde eşit olmayan dağıtımlar yüzünden birliklerin bazı kuvvetlerinin teçhizatları tam, diğer kısımlarda eksiklikler vardı. Kolordu Komutanı Yakup Şevki (Subaşı) eksikliklerin giderilmesi için çaba gösterdi.⁵³

Başkomutanlık hareket edilmesinin vakti geldiğini düşünerek 25 Temmuz tarihinden önce birlik gönderme niyetindeydi. Birliklerin eksiklerinin sonradan karşılanabileceği düşüncesindeydi. Yine de konu hakkındaki fikirlerini ileterek son olarak Kolordunun düşüncesini öğrenmek için sormuşlardır.⁵⁴

Kolordu hareket etmeden önce birliklerin geçmesi ve dinlenmesi gereken yerlerin nereler olduğu ve iase için yaşanabilme ihtimali olan sıkıntılar olup olmadığı gibi temel şeyleri önceden bilmek amacıyla ilk olarak 17 Temmuz tarihinde Uzunköprü'den Konakçı Birliği gönderildi. Çok uzun sürmeden Konakçı Birliği sorun yaşadı. Yeterli bilgilendirilmemiş olan Bulgaristan, Avusturya - Macaristan'a doğru yola çıkan bu birliği kendi topraklarında alıkoymuştur. Türk yetkililer hemen devreye girmiş sorun çözülmüş ve birlik yola devam etmiştir. İlk konak merkezine ulaşmışlar ve hazırlıklara hemen başlamışlardır.⁵⁵

Kolordu birlikleri artık trenlere bindirilmeye başlandı. 23 Temmuz 1916 tarihinde Keşan'dan sabah gönderilen ilk birlik 19. Tümen'in 57. Alay'ına bağlı tabur oldu. İlk giden birlikte hâlâ eksiklikler vardı. Palaskası olmayan, malzeme noksanlığı çeken askerler bulunmaktaydı. Bu sebeple son birlik gidinceye kadar gerekli olan malzemeler giderilmeye çalışıldı. Gidenler yerlerine vardığı zaman dahi gelen emre göre İstanbul'dan gelen malzeme olursa Uzunköprü'den gönderilmesi kararı alındı.⁵⁶

⁵² T.C. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik 'X ncu Cilt'* (Ankara: Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1985), 322.

⁵³ Oya Dağlar, "Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordularının Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 0/10 (2006), 51-52.

⁵⁴ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleri I nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 27; Ertürk, "Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nde Türk Ordusunun Katıldığı Muharebeler", 358.

⁵⁵ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleri I nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 24-27.

⁵⁶ Dağlar, "Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordularının Galiçya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar", 54.

Temmuz ayında başlanılan işlemler sonucunda birlikler parça parça trenle sevk edilmiştir. Askerlerin yanlarına yol boyunca ihtiyaçlarını görsün diye peksimet ile zeytin verilmiştir. Enver Paşa ve Liman von Sanders durumu incelemek ve işlerin yolunda gidip gitmediğini görmek için temmuz ayının sonlarında bir teftiş yapmıştır.⁵⁷

Türk askerleri Galiçya Cephesi'ne trenle sevk edilmiş ve büyük küçük bir sürü yerden geçerek ve gerektiği yerlerde durarak cepheye gitmiştir. Güzergâhlarına bakıldığında tren anavatandan ayrıldıktan sonra komşu ve müttefik devlet konumunda olan Bulgaristan'ın Filibe şehrine ulaşmış, istikametine devam ederek Bulgaristan sınırını geçmiş ve müttefik devletlerin kontrolü altına girmiş şekilde bulunan Sırbistan'a ulaşmıştır. Niş istasyonunda durmuşlar, trenin mola vermesi üzerine askerler belli bir süre beklemişlerdir. Bu vakitlerde İstanbul'dan trenle Enver Paşa yanında Alman subaylar ile askerlerin yanına gelerek ziyaret etmiştir. Bazı sorular sormuş askerlerin eksiklikleri ya da sıkıntıları var mı öğrenmeye çalışmıştır.⁵⁸ Niş'ten ayrıldıktan sonra Sırbistan'ın başkenti olan ve müttefik birlikler tarafından işgal edilmiş Belgrad'a ulaşmışlardır. Sırbistan'dan sonra askerler müttefik Avusturya - Macaristan vilayeti olan Zemun şehrine gelmiştir. Ardından tekrar Zemun istasyonundan yola çıkarak Macaristan'ın başkenti Budapeşte ve en sonunda birkaç yerden daha geçtikten sonra Lepiçegorna istasyonunda askerler trenden inmeye başlamıştır.⁵⁹

Bölgede komutan olarak Avusturya - Macaristan İmparatorluğu'nun veliahdı Arşidük Fredrich Karl'ın yönetiminde bulunan Karl Ordular Grubu bulunmaktaydı. Bunun içerisinde Komutan olarak bulunan General Felix Graf von Bothmer'e bağlı Alman Güney Ordusu ve Alman Güney ordusunun içerisinde 15. Kolordu dahil 5 kolordu ile 1 tane ihtiyat tümeni mevcuttu.⁶⁰

19. Tümen 12 Ağustos tarihine kadar Komutanlık merkezini Mieczyszcov'da kurdu. 19. Tümenin bulunduğu bölgede daha önce Macar Piyade Alayı mevcuttu. 14 Ağustos'ta cepheye yerleşerek teslim alan birlik 77. Alay oldu. 57. Alay da cephe hattı için görevlendirildi. Macar birliklerinin sonuncuları ise 17 Ağustos'u 18'e bağlayan

⁵⁷ Ertürk, "Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nde Türk Ordusunun Katıldığı Muharebeler", 358.

⁵⁸ Çavuş İbrahim Arıkan hatıralarında bu durumu şöyle anlatır: Sabahleyin Niş istasyonunda, tren, bekleme halinde iken İstanbul'dan Avrupa ekspresi geldi. O esnada zabitler uykuda idi. Arkadaşlarımla tren civarında devriyede iken ekspresten Harbiye Nazırı Enver Paşa, yaveri ve bir de Alman paşası indiler. Tesadüfen ben yakınlarımda bulunduğumdan Enver Paşa'nın işareti üzerine koştum. Karşısında resmi selamdan sonra tekmil haberini verdim ve "Emr-i âliniz paşam" dedim. "Rahat dur" dedi. Alpullu'da askere kaç günlük erzak verildiğini sordu. "10 günlük ekmek, peksimet ve zeytin verildi paşam" dedim. "Mekhareye ne verildi?" dedi. "Bilmiyorum paşam" dedim. "Peki" dedi, eksprese binip yanımdan ayrıldı ve hareket etti. Bu vaziyeti işiten tabur kumandanı telaşla beni yanına çağırıp Enver Paşa'nın ne sorduğunu ve ne cevap verdiğimi soruyordu. Ben de aynen söyledim ve bu suretle tabur kumandanı müsterih oldu. Biz de hareket ettik. Bkz. İbrahim Arıkan, *Harp Hatıralarım Bir Mehmetçiğin Çanakkale-Galiçya-Filistin Cephesi Anıları*, Haz. Selman Soydemir - Abdullah Satun (İstanbul: Timaş Yayınları, 2007), 79.

⁵⁹ Arıkan, *Harp Hatıralarım Bir Mehmetçiğin Çanakkale-Galiçya-Filistin Cephesi Anıları*, 79-83.

⁶⁰ Şar, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nin Asker Anlatılarıyla Değerlendirilmesi*, 41.

gece yerlerinden ayrılarak 77. Alaya bağlı olan 3. Tabura hattı devrederek çekildi.⁶¹ 20. Tümenin bulunduğu bir kabile ise Zemlin'e 10 Ağustos tarihinde ulaşabildi. Burada bir hafta civarı kaldıktan sonra 19 Ağustos tarihinde Lipicadolna köyüne geldi. Tümen komutanlık merkezini buraya kurdu. 22 Ağustos tarihinde Avusturya-Macaristan birliklerinin olduğu Potutory ve Bozykow arasında bulunan mevkiyi devraldı. Son kabile olarak 63. Alay gelmiş, onlar da 24 Ağustos'u 25'e bağlayan gece, Macar alayının mevzilerini alarak bölgeye yerleştiler. Kolordunun merkezi karargâhının bulunacağı yer olarak ise Podwysokie'yi belirlemişler ve karargâhı kurmuşlardır.⁶²

3.3. 15. Kolordu'nun Galiçya Cephesi Harekâtı

Türk kuvvetlerinin son birlikleri cepheye geldikten sonra cephedeki yerleşimine bakıldığında Alman Güney Ordusu'na bağlı olarak bulunduğu coğrafya Dinyester Nehri'nin kuzeyinde yer almaktaydı. Nehir kuzeyde, Zlota Lipa ve Narajowka adlı kollara ayrılmıştı. Türk kuvvetleri bunların arasındaki bölge olan Brzezany'den başlayarak, güneybatı yönünde, cephe hattı üzerinde yerleşti. İlerleyen vakitlerde küçük değişiklikler olsa da, bunlar bölge içerisi dahilinde gerçekleşti. 19. Tümen Potutory ile Bozykow hattında, Zlota Lipa Nehri kenarı boyunca olacak şekilde mevzilendi. 20. Tümenin birlikleri ise yine Zlota Lipa Nehri'nin kenarı Bozykow ile Lysa yerleşim yerleri arasındaydı.⁶³

Düşmana karşı savunulması gereken hattın genişliği sebebi ile bir tümen içerisinde yer alan üç alayı cepheye yığmak durumunda kalınmasına sebebiyet vermiştir. Alaylar ikişer taburunu siperde tutarken geriye kalanları duruma göre kullanmak için hazır bekletmişlerdir. Geride bulunan birlikler ve siperdeki birlikler belli aralıklarla birbirlerinin yerlerini alarak dinlenmeleri için değiştirilmiştir. Burada bulunan birlikler müttefiklerinin yöntemlerini gözlemlemiştir.⁶⁴

15. Kolordu'nun bulunduğu cephe hattında sadece 19. ve 20. Tümen birlikleri yan yana değil aynı şekilde 15. Kolordu müttefik orduları ile yan yana olacak şekildeydi. 15. Kolordu'nun sağ tarafında 1. Bavyera İhtiyat Tümeni, sol tarafında ise Hofmann Kolordusu bulunuyordu. 15. Kolordu'nun tümenlerinin yer aldığı çizgiye bakıldığında 326-437 arasındaydı. 15. Kolordunun mevzilerinin tam karşısında Ruslar bulunmakta ve Rusların kendi tümenleri bu dönemler içerisinde bir değişiklik

⁶¹ Volkan Marttin, "Galiçya Cephesi'nde 15. Türk Kolordusunun Etkinliği Üzerine", 637-638; Ünalp, "Birinci Dünya Harbi'nde Galiçya Cephesi: Türk 15'inci Kolordusu ve Muharebe Etkinliği", 30.

⁶² Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesleri I nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 31-32.

⁶³ M. Şevki Yazman, *Kumandanım Galiçya Ne Yana düşer? Mehmetçik Avrupa'da: M. Şevki Yazman'ın Anıları*, Haz. Kansu Şarman (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007), XIX-XX.

⁶⁴ Emin Alp Malkoç, "Vecihi Bey'in Gölgede Kalmış Birinci Dünya Savaşı Anıları: "15.Kolordumuz Galiçya'da-Zlota Lipa Kenarında Bir Sene"", *100. Yılında Birinci Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu 03-05 Kasım Budapeşte*, Haz. Aynur Yavuz Akengin - Selcan Koçaslan (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015), 663.

gerçekleştirdi. Bu değişikliklerde yerinde kalan ve cephede bırakılan tümen ise 3. Türkistan Tümeni'ydi.⁶⁵

Türk birlikleri Ağustos ayında savaştaki yerini almış ve düşmanla çarpışmalar hakkında ilk bilgiler Kolordu tarafından alınmaya başlanmıştır. Harekata 23 Ağustos itibarıyla dahil olmuş ve bu dönemde muharebe hakkında ilk rapor gelmiştir. Raporda 19. Tümen düşmanın durumu hakkında bilgi vermiş ve topçu atışlarının yapıldığını iletmiştir. Düşman tarafından 24 Ağustos tarihinde öğlene yakın topçu atışları olmuş ve bu atışları ise 61. Alay'ın 1. Tabur'un bulunduğu yerin karşısındaki kuvvetler gerçekleştirmiştir. Bu dönemlerde çoğunlukla topçu atışları gerçekleşmiş ve önemli muharebe yaşanmamıştır. 19. Tümen mevkiisinde yer alan köyler ayın 25'inde tahliye edilmiş ve bunlar ilk olarak kısa bir süre Mechyshchiv'de ikamet etmiş ve sonrasında ise başka yere götürülmesi planlanmıştır. Ağustos ayının sonlarında 20. Tümen karşısında yer alan Rus topçusu Lysa bölgesini bombalamıştır.⁶⁶

3 Eylül'de düşman taarruz gerçekleştirmiş ve bazı yerleri ele geçirmiştir. Buna karşılık Hoffman Kolordusu'nun karşı taarruz etmesine karar verilmiş ve bu uygulanmak istenmiştir. Bu sebeple 15. Kolorduya bilgi verilerek yardım etmesi için hazırda bulunması ve gerekli yerlerde olması iletilmiştir. 3 Eylül günü, gelen emirde Türk kuvvetlerinin Hofmann Kolordusu mevkiilerinde bulunan Novagrobla'dan itibaren Potutory civarındaki 268 rakımlı tepeye kadar olan kısımda yer alan bölgeye müttefiklerden devir alması için birlik göndermesi istenmiştir. Daha sonra yapılan ufak bir değişiklikte Novagrobla'dan demir yoluna kadar olan kısım 57. Alaya verilip, bir tabur ile tutulması sağlanmıştır. Taarruzlarda iki taraf fazla zayıf vermiş yapılan taarruz istenildiği gibi gerçekleşmemiş ve bazı kısımlar geri alınabilmiş ama diğer yerlerde düşman birlikleri kalmıştır.⁶⁷

4 Eylül tarihinde müttefikler taarruzlarını devam ettirdi amaç ise düşmanın eline geçen kısımları tekrar almaktı. Müttefik kuvvetlerin saldırıları sonucunda düşman tarafından daha önce alınan yerlerin tekrar ele geçirildiği bildirildi. Güney Ordusu, 15. Kolordu'ya bir emir göndermiş topçu birlikleri ile Bavyera Alayı'na destekte bulunulması istenmiş ve 5 Eylül günü taarruz etmeleri talep edilmiştir. 15. Kolordu'nun desteği ile birlikte Potutory'nin kuzeyindeki yerleri Hoffman Kolordusu ele geçirmiştir. Bu verilen destek sebebi ile şahsen General Hoffman da teşekkürlerini iletmiştir.⁶⁸

5 Eylül günü yeni bir emir geldi. Yapılması kararlaştırılan yeni hat oluşturmak için geriye çekilmeye yönelikti. Birliklerin Bolszowce, Swistelniki ve Potutory'ye doğru geriye çekilmesine ve 15. Kolordu ile Gerok Grubu ara hattının ise Lyza -

⁶⁵ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 33.

⁶⁶ Toker, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi 15'inci Kolordunun Harekâtı*, 49-52.

⁶⁷ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 34-35; Toker, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi 15'inci Kolordunun Harekâtı*, 58-61.

⁶⁸ Kemal Çelik, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Avrupa Cepheleeri", *1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak Sempozyum Bildirileri*, Ed. Zekeriya Türkmen (İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2015), 475.

Lipicadolna hattı olmasına, bu geri çekilmenin 5 Eylül'de karanlıktan faydalanarak yapılmasına karar verildi. Çekilmenin sağlıklı olabilmesi içinde gerekli önlemler alınarak emniyet hattı için çalışmalara başlandı.⁶⁹

Çekilme sırasında Yakup Şevki Bey Tümen komutanlarına özellikle bu durumun üstünde durulması gerektiğine yönelik bir emir göndermiştir. Şefik Bey'e gönderilen 6 Eylül tarihli emirde 19. ve 20. Tümenlerin geri çekilmesi sırasında, ön taraflarında bulunan birliklerin akşama kadar hattı koruyacaklarını, geride ise oluşturulan hattın gizlenebilmesinin amaçlandığı ve arazide bulunan Rus birliklerine karşı tetikte bulunulması ve dikkat edilmesi gerektiği iletilmiştir.⁷⁰

19. Tümen'in çekilmesi sırasında sağ kısmında yer alan birliklerinin karşısındaki düşman kuvvetleri taarruza etmişse de tümen topçularının atışları sayesinde bu engellenmiştir. Tümen komutanı Şefik Bey, 77. Alayın birinci hatta mevzide bulunan birliklerinin geri çekilmesini çünkü düşman saldırısı olduğunu ve tehlikeli bir durum oluştuğunu belirtmiştir. Kotov civarında bulunan birliklerin ise 72. Alay'ın komuta merkezinin bulunduğu 413 rakımlı tepeye gitmelerini ayrıca Kotov'un güneybatısında bulunan yere ise sol kanattaki birliklerin toplanmasını emretmiştir. Şefik Bey, 413 rakımlı tepenin hava kararınca kadar tutulmasını eğer zor durumda kalırsa birliklerin parça parça Mechyshchiv'e istikametine çekilmesini bir askerin dahi esir düşmemesini istemiştir. 19. Tümen bu çekilme sırasında Potutory-Mechyshchiv hattına kadar çekilmiştir. 19. Tümen geri çekilme için her ne kadar dikkatli davransa bile yine de çekilme sırasında 5 subay ve 556 er zayıat vermiştir.⁷¹

20. Tümeninde ise emniyet hattındaki birlikler düşmana karşı siperde iken 1. Bavyera İhtiyat Tümeninin beklenildiği gibi hareket etmemesi ve Bozykow tarafından gelen düşmanın çevirme tehlikesi oluşturması üzerine onlarda çekilmeye karar verdi. Komutanlık ise tekrar Staventin ve Trosyaniç gitmelerini istese de düşman Staventin doğusundaki 416 ve Bozykow batısındaki 361 rakımlı tepeleri kontrolü altına almıştı. 20. Tümeninde çekilme sırasında kayıplar vermiş özellikle 61. Alaya bağlı tabur çok sıkıntı çekti. İlk himaye mevzilerinden çekilmeye imkân bulamayan 5. Bölüğün tamamı esir düştü. Esir düşenlerin dışında 20. Tümenin kaybı 600 civarıydı. 7 Eylül günü birlikler yeni bir hatta siperi savunmaya başladı. Komuta merkezi olan 15. Kolordu Karargâhı için herhangi bir değişiklik olmamış, 19. Tümen Hucisko, 20. Tümen'in karargâhı ise Lipicagorna'ya taşındı.⁷²

⁶⁹ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 36; Toker, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi 15'inci Kolordunun Harekâtı*, 62-63.

⁷⁰ Çetin Kaplan, *Mehmet Şefik (Aker) Bey: Çanakkale ve Galiçya Cepheleerindeki ve Türk İstiklal Harbindeki Faaliyetleri (1915-1922)* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 70.

⁷¹ Çetin Kaplan, "Birinci Dünya Savaşı'nda 19. Tümen'in Galiçya Cephesi'nde Ağustos-Kasım 1916'da ki Faaliyetleri", *Atlas International Refereed Journal On Social Sciences* 5/19 (2019), 457.

⁷² Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 37-38.

8 Eylüldeki taarruzlarda Türk hatları tutulmuş Ruslar ise istediklerini alamadı. Sadece savunma değil karşı saldırı gücü ile Türk askerleri kendilerini gösterdi. Cesaretlerinden dolayı Yakup Şevki Bey, subayından erine bütün askerleri tebrik etti. Bu sayede Rus birlikleri siperlerden atıldı. Bunun sonucu olarak kayıplarda çok fazlaydı. 19. Tümen'den 879, 20. Tümen'den 800 zayıat vardı. 11 Eylül tarihinde de düşmanla çarpışmalar olmuş ve kayıplar verilmişti. Yine bu dönemlerde karşılıklı keşif kolları arasında çarpışmalarda yaşanmıştır.⁷³

16 ve 17 Eylül günleri düşman taarruz gerçekleştirdi. Türk birliklerinin karşısında olan Rus askerleri ise 47., 41., 26. ve 3. Türkistan Tümeni'ne bağlı alaylar olduğu öğrenildi. 17 Eylül tarihinde düşman özellikle 20. Tümen'e karşı bir taarruz gerçekleştirdi. Müttefik birlikleri ile beraber 20. Tümen'in karşı taarruzu ile saldırı önledi. Saldırıların çok şiddetli olmasıyla bazı bölüklerde subay dahi kalmadığı oluyordu. Alay komutanları ile beraber askerler omuz omuza savaşıyordu. Bazı siperler elden ele geçmiş ve en sonunda siperler temizlenmişti. Ayrıca birliklerin yeniden düzenlenmesi, personel ve ikmal gibi işlerin yapılması için emir verildi. Türk birlikleri Eylül ayının ortasına kadar şiddetli taarruzlara maruz kalmış ama üstün çabaları ile buldukları yerleri savunmayı başarabildi. Ruslar her ne kadar çaba sarf etmiş olsalar da istediklerini alamadı. Bu tarihe kadarki muharebelerde Kolordu çok fazla kayıp vermiş 95 Subay, 7000 er zayıatı vardı. 19 Eylül'de önemli bir durum yaşanmamış her iki taraf da topçu atışları gerçekleştirmiştir. 24 Eylül günü düşman şiddetli bir taarruz gerçekleştirmiş yaşanan çarpışmalar ile Rus kuvvetleri bazı mevzileri ele geçirmiş ise de bu durum uzun süreli olmamış ve Ruslar geri püskürtülerek mevzilerde geri alınmıştır.⁷⁴

Kolordu'nun bütünlenebilmesi gerektiğinden ikmallerde yapılıyordu. Örnek olarak hem İstanbul'dan hem de bölgedeki Türklerden ya da gönüllü olan Müslümanlardan ihtiyaçlar tedarik edildi. İstanbul'dan 6.894 er ile onbaşı, 226 subay gönderildi. Avusturya - Macaristan'dan az da olsa 85, Sırbistan ile Karadağ'dan 3.954 ve Bulgaristan Türklerinden 4.179 kişi asker olarak alınmış ve böylece ihtiyacın karşılanması için düzenlenen 10. Depo Alayı'nın içerisinde Kolordu birlikleri ile asker sayısı 15.115 civarını bulmuştur.⁷⁵

Eylül ayının sonlarına doğru ele geçen bilgiler düşman devletlerinin ortak bir zaman içerisinde genel bir taarruz yapacağı şeklindeydi. Üst komuta ekim ayında olacağını tahmin ederek bunu bekliyorlardı. Eylül ayı bitmeden 30 Eylül tarihinde gün aydınlandığı vakitte 20. Tümen'e karşı topçu atışları başladı. Düşman kuvvetleri yeniden taarruza geçmiş, öğlen vaktindeyse bütün hatta artık top sesleri vardı. Öğleden

⁷³ Şar, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nin Asker Anlatılarıyla Değerlendirilmesi*, 57-58.

⁷⁴ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesleri I nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 44-47.

⁷⁵ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik 'X ncu Cilt'*, 322.

sonra 57., 61., 72. ve 77. Alaylara saldıran Ruslar bazı siperlere girdi. Askerler siperde düşman askerleri ile süngü mücadelesi gerçekleştirdi. Öğleden sonra gelen destek birlikleri ile beraber karşı taarruz olmuş 397 ile 421 tepeleri dışında bütün saldırılar püskürtülmüştü. 55. Tümen'in elinde bulunan Potutory'nin kuzeyinde kalan bir tepe Rusların kontrolü altına girdi. Hemen karşı atak için hazırlıklara başlandı. Hava kararmaya başladığı vakit Türk birliklerinin daha önceden elinde bulunan 421 dışındaki yerlerde Ruslar geri püskürtülmüştü. Ruslar bölgeye getirilen 3. Kafkas Ordusu'nu kullansalar da istediklerini alamadı. Türk birlikleri ise ciddi kayıplar verdi.⁷⁶

Türk askerlerinin üstün başarılarının, Ordu Kumandanlığı da farkında olarak bir takdirname göndermiş ve başarılarını övmüştü. Birlikler bazen dinlenebilmek için yerlerine gelen müttefik kuvvetlerle yer değiştiriyordu. Dinlenme yerlerinden bir tanesi ise Demnia köyüydü. Birlikler köye geldiklerinde askerler köy ahalisi olan Polakların (Polonyalılar) evlerine dağılıyordu. Köylüler askerleri misafir eder gibi karşılıyordu. Ev hanesi ile asker tek çatı altında birlikte bulunuyordu.⁷⁷

Türk askerleri Galiçya Cephesi'ndeyken çarpışmalar sırasında yaralanan askerlerin tedavileri ise cephe gerisindeki hastanelerde gerçekleşti. Yaralıların fazla olması ise Seyyar hastanelere ağır gelmişti. Avusturya-Macaristan da durum ile ilgilendi. Viyana Sefareti ise işlemlerin takibini gerçekleştirdi.⁷⁸

Bilgi alınmadaki sıkıntılar sebebi ile Osmanlı Devleti Sefareti tarafından, Erkan-ı Harbiye'ye konu iletilmiş bundan dolayı kolorduya bağlı askerlerin tedavi edilmekte olanların durumunun takibi ve teftiş için çok iyi Almanca da bilen Tabip Yüzbaşı Hulusi Fuad (Tugay) Bey'in Avusturya- Macaristan Hastaneleri müfettişi görevi ile bölgeye gönderilmesine karar verilmiştir. Bu görev kendisine 2 Ekim 1916 tarihinde bildirilmiş, 22 Ekim günü Viyana'ya gelmiştir. 30 Ekim günü ise kendisinin icra edeceği görevine bu şekilde başlamıştır.⁷⁹

5 Ekim gün içerisinde düşman kuvvetlerinin topçu birlikleri atışlarına başladı. Ruslar kalabalık birlikleri ile Türk hatlarına yoğun şekilde, defalarca taarruz gerçekleştirdi. 63. Alay'a dört, 61., 72. ve 77. Alaylara ise üçer defa saldırı oldu. 421 rakımlı tepe düşman tarafından tekrar ele geçirildi. Bunun neticesinde yedekte olan birliklerle beraber hemen karşı saldırı gerçekleşti. Türk birliklerinin bazıları hattın ilerisinde bulunan Cevattepe'ye kadar gitse de tekrar geri dönmek durumunda kaldı. 77. ve 63. Alayların attığı mermiler Rusların fazla kayıp vermelerine sebep oldu. Türk askeri mevzilerini savunmaya çalışsalar da kolordu saldırılarda çok yıprandı. 6 Ekimde

⁷⁶ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri I nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 47-48.

⁷⁷ Yazman, *Kumandanım Galiçya Ne Yana düşer? Mehmetçik Avrupa'da: M. Şevki Yazman'ın Anıları*, 122-123.

⁷⁸ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti (HR.), Siyasi (HR.SYS.), Dosya No. 2424, Gömlek No. 74; Şar, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nin Asker Anlatılarıyla Değerlendirilmesi*, 48.

⁷⁹ Dağlar Macar, "Galiçya Cephesi'nde Osmanlı Birlikleri ve Sağlık Hizmetleri (1916-1917)", 38.

saldırıları devam etmiş, yine düşman geri atılabilmmişti. 15. Kolordu'nun kaybı ise 15 subay ile 3000 er civarı zayıyat vardı. Düşman kuvvetinin kayıplarının ise bundan fazlası olduğu aşikârdı. Bu taarruzlarda özellikle 20. Tümen birliklerinin çok kayıp vermesi tümeni zor durumda bıraktı. Karargâh tümeni yeniden düzenlemek ve askerlerin ihtiyaç duyduğu dinlenmeleri gerçekleştirmek için 36. Alman İhtiyat Tümeni ve 18. İhtiyat Piyade Alayı, 20. Tümen'in mevzilerini devir almak için sevk ettirdi. Tümen Kurzani ve Nadoroznirov civarına dinlenme ile yeniden düzenleme için gönderilen emir doğrultusunda geldi.⁸⁰

Ekim ayı kolordu komutanı için rütbe değişikliği anlamı taşıdı. 8 Ekim 1916 tarihinde Yakup Şevki Bey açısından rütbe yükselmesi oldu. Başarıları sebebi ile generalliğe terfi etti. Aynı zamanda kasım ayında kolordu komuta kademesinde görev değişikliği yaşandı. Yakup Şevki Bey başka bir kolorduya atandı. Yakup Şevki Paşa'nın, Galiçya'daki görevi kasım ayında sona erdi ve yerine Cevat (Çobanlı) Paşa geldi.⁸¹

Ekim ayı sonuna doğru Almanlar taarruz planlayıp uygulamıştır. 30 Ekim tarihinde Kolordunun güneyindeki müttefik kuvvetleri taarruzlarını icra etmiştir. Rusların elindeki bazı bölgeler geri alınabilmıştır. Türk birlikleri yaşanan olayı değerlendirip Cevat ile Rıza tepelerinde bulunan Ruslara saldırı gerçekleştirme kararı vermiştir. Burada düşman kuvvetlerinden yüzden fazla esir alınmıştır. 31 Ekimde düşman kuvvetleri Cevat tepeye saldırı gerçekleştirmiş kısa süreli üstünlük sağlasalar da tekrar ele geçirilmiştir. 63. Alay başarısını koruyabilmiştir. Yapılan taarruzlara topçularda katkı sunarak desteklemiştir. Ekim ayında yaşanan çarpışmalarda önemli olan iki büyük muharebe ekim ayının başları ile sonunda olmuştur. Yaşanılan çarpışmalardan ise en çok 20. Tümen etkilenmiştir. Bundan dolayı tümenin bir süre geriye çekilmesine karar verilmiştir.⁸²

Bazen ordu içerisinde sorunlar da yaşanıyordu. Ekim ayında özellikle askerlerin tüfeklerini kaybetmesi subaylar için artık gerekli önlemler alınması gerektiğini ortaya çıkarmıştı. Buna göre hareket edilmesi kararlaştırıldı. Galiçya'ya ilk geldiklerinde silah sayısı 26 bin iken şimdi bu sayı 15 bin civarına düşmüştü. Yapılan savaşlarda askerler silahlarını kaybediyorlardı. Bunun için her askere silahıyla bir bütün şeklinde hayatının parçası gibi aşılması gerektiğine ve artık kaybeden olursa ceza verileceğine dair emir iletildi. Ayrıca her gün düzenli olarak özellikle savaşlardan sonra kaybolan veya bırakılan silahların toplanması amacıyla çalışmalar da yapıldı.⁸³

⁸⁰ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 51-52.

⁸¹ Ünalp, "Birinci Dünya Harbi'nde Galiçya Cephesi: Türk 15'inci Kolordusu ve Muharebe Etkinliği", 34.

⁸² Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 56; Toker, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi 15'inci Kolordunun Harekâtı*, 145-147.

⁸³ Toker, "Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi'nin Lojistik Durumu", 30.

Savaşta Türk askerlerinin başarılarını Avrupa gazeteleri sayfalarına aktararak insanların okumaları için yazmıştır. Örnek olarak Alman gazetesi Kölnische Zeitung'un Kasım 1916 tarihinde sayfalarına aktardığı yazısında Türk askerinin kişilik özelliğini övmüş, mücadelelerde kendi evindeymiş gibi çarpışmalarını ve müttefik askerler ile dostluk içerisinde kaynaşmalarına değinmiştir. Savaşta başarıları için ise şu sözü “*Türkler kelimenin tam manası ile askerdirler!*” yazarak, Rusları ne kadar zor durumda bıraktığını okuyucularına aktarmıştır.⁸⁴

Askerler top atışlarına karşı mevkiileri için önlemler almaya başladı. Diğer yandan bazı birlikler zaman zaman eğitim görmeleri için geride talimgâhlara gönderiliyordu. Talimgâhlarda top atışlarına karşı Almanların kullandıkları “*tilki deliği*” yöntemini, yani toprak altında oluşturulan korumalı dehlizler Türk askerlerine öğretiliyordu. Kış boyunca kolordu birlikleri çok şiddetli topçu atışlarına karşı bu yöntemi uyguladı.⁸⁵

Kasım ayı içerisindeki saldırılar artık eylül ve ekim aylarında yaşananlar kadar şiddetli olmamış ciddi anlamda azalma olmuştu. Bu dönemde Türk birliklerinin şekli konusu biraz sorun oluşturmuş ve farklı olması sebebi ile düzenleme ihtiyacı hissedilmişti. O sırada bir piyade taburu sayısı 600 iken Almanlarda 900'dü. Almanlar ayrıca Türk taburlarına üçer adet de makineli tüfek verdi.⁸⁶

Aralık ayında kasım ayındaki benzer durum devam etmiş ve taarruzlar pek yoktu. Sükûnetin iyice yayıldığı ve özellikle Rus askerlerinin savaşma isteğinin gittiği bir dönemdi. Bundan sonra propaganda faaliyetleri vardı. Bazı Rus askerlerinin siperlerin üzerine çıkarak “*İnsan öldürmenin kötülüklerinden ve barıştan*” söz ediyorlardı. Türk hatlarında bulunan askerlere bildiriler atıyorlardı.⁸⁷ Aralık 1916 tarihinde çeşitli hastanelerde yaralı veya hasta olarak yatan, Türk askerinin sayısına bakıldığında ise toplam 110 civarı subay ve 7657 civarı asker tedavi için bulunmaktaydı.⁸⁸

4 Ocak 1917 tarihinde seyahatleri sırasında ziyaret amaçlı şehzadeler Galiçya Cephesi'ne uğramıştır. Şehzâde Osman Fuat ve Abdurrahim Beyler cephede belli bir süre bulunmuşlardır. Türk birliklerini ziyaret etmişler ve yollarına devam etmek için ise 7 Ocak tarihinde bölgeden ayrılmışlardır. Yine aynı tarihlerde Almanya İmparatoru, moral amaçlı bütün birliklere bir mesaj göndermiş, ordularına öğüt ve temennide bulunmuştur. Ocak ayının ortalarında, 15. Kolordu'nun emri altına 36. Alman Tümeni dahil edilerek verilmiştir.⁸⁹

⁸⁴ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi II*, 72-74.

⁸⁵ Yazman, *Kumandanım Galiçya Ne Yana düşer? Mehmetçik Avrupa'da: M. Şevki Yazman'ın Anıları*, 146-147.

⁸⁶ Piotr Nykiel, “The 15th Corps of the Imperial Ottoman Army on the Eastern Galician Front (1916-1917)”, *Bellefen* 79/284 (2015), 344.

⁸⁷ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri I nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 59.

⁸⁸ Dağlar Macar, “Galiçya Cephesi'nde Osmanlı Birlikleri ve Sağlık Hizmetleri (1916-1917)”, 44-45.

⁸⁹ Çelik, “Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Avrupa Cepheleeri”, 480.

Ocak ile Şubat aylarında yaşanan şiddetli hava şartları yüzünden her tarafın beyaza büründüğü bir zamandı. Bu dönem Yılbaşı, Kayzer'in doğum tarihi, bayramlar, Avusturya - Macaristan İmparatoru'nun tahta çıktığı zaman olmasından kaynaklı devamlı eğlencelerin düzenlendiği tarihlerdi. Siperlerde önemli olayların yaşanmaması ile sakin olması bu durumları tetiklemişti. Bu yüzden fırsat değerlendirilip Alman ve Avusturya-Macaristan askerleri tarafından eğlenceler tertiplenmişti. Türk birlikleri ise duruma ayak uydurmuş ve eğlenceler düzenlemişti. Bazı askerler yaşadıkları komik olayları düzenledikleri etkinliklerde anlatmaktaydı.⁹⁰

Mart ayında ilgi odağı ise Çekilâni tepesi oldu. Düşman buraya bir saldırı yapmış ama bu taarruz girişimi püskürtüldü. Tepenin bulunduğu bölge 19. Tümen'in, 72. Alayı'nın kontrolü altındaydı. Ayrıca mart ayında bu tepenin ve civarının başka bir bölgeden gönderilecek olan 119. Alman Tümeni tarafından Türk birliklerinden teslim alacağı bildirildi. 15 Mart tarihinde belli bir süre 15. Kolordu'nun içerisinde bulunan 36. Alman Tümeni de artık Alman Kolordusu emri altına dahil edildi. Nisan ayının ilk haftası 62. Alay'ın bulunduğu bölgede düşman iki kere lağım patlatmış, fırsattan istifade Ruslar saldırıya geçti. Türk askerinin uyanıklığı sayesinde taarruzları önlendi. Nisan ayında gelen bir emir Kolordu'nun başka bölgelerde görevlendirileceğine ve bu nedenle birliklerin eğitim faaliyetleri ile hazırlıklara başlaması istendi.⁹¹

Rusya'da Çarlık yönetiminin yıkılması ile yönetimde yaşanan olayların sonucunun Galiçya Cephesi'ne yansması, Rus askerleri arasında sevinç gösterileri şeklindeydi. Almanya'da düşman askerlerinin savaşa isteğinin azalmasını değerlendirip çatışmaları azalttı. Hatta düşman askerleri siperlere gelerek dostluk mektupları veriyorlardı. Bu atmosferde müttefik kuvvetlerden bazı askerler de aynı şekilde Rusların yanına gitmiş ama bazı Alman askerleri geri gönderilmedi. Bunun üzerine temkini elden bırakmayarak ziyaretlere son verildi. Zaten birkaç hafta süren yumuşak durum çok geçmeden değişti. Rus topçuları tekrar atışlarına başladı. 8 Mayıs günü Topçu Alayı'nda staj yapmak üzere kolorduya Şehzade Abdurrahim geldi ve böylece görevini icra etmeye başladı. Yeni Rus hükümetinin başkanı Kerensky ile General Brusilov bölgeye gelerek istekli olmayan Rus askerlerini ziyaret etti. Burada amaçları artık savaştan bıkmış olan Rus askerlerini tekrar teşvik etmektir. Yaptıkları teşebbüsler neticesinde Ruslar tekrardan savaşa isteği duydu.⁹²

⁹⁰ Yazman, *Kumandanım Galiçya Ne Yana düşer? Mehmetçik Avrupa'da: M. Şevki Yazman'ın Anıları*, 200-201.

⁹¹ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 64.

⁹² Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 65-66.

3.4. Türk Askerlerinin Galiçya Cephesinden Ayrılışı

15. Kolordu artık başka bir yerde görev almak için yurda dönüş hazırlıklarını yapmaya başladı. Haziran ayında başlamak üzere planlamaya uygun şekilde parça parça şeklinde kolordu birlikleri yurda dönüş işlemlerini yürüttü. İlk sevki düşünülen tümenin 19. Tümen olmasına sonrasında ise diğer tümen ve kolordu karargâhının gitmesine karar verilmişti. Bu çerçevede gelen emirle Kolordu'da artık dönme hazırlıklarına başlandı. Yerlerine müttefik kuvvetleri yerleştirilmesi için bölgeye bir Alman Tümeni olan 15. Alman İhtiyat Tümeni getirilmeye çalışıldı. 19. Tümen ile yerlerinin değiştirilmesi düşünüldü. 19. Tümen'e ait birliklerin ilk sevki 11 Haziran 1917 tarihinde gerçekleşti.⁹³ Tümen'e ait birliklerin sonuncuları ise 30 Haziran da cepheden ayrıldı ve böylece 19. Tümen'in Galiçya Cephesi görevi sona erdi.⁹⁴

Ruslar eski bataryalarının yerine yeni topçu kuvvetleri getirdi. Topçu birlikleri ise atışlarına tekrar başladı. Rusların yeniden saldırı yapma ihtimali vardı. Bu sebep ile Almanlar Türk birliklerinin yerinde kalmasının daha uygun olacağını düşünüyordu.⁹⁵

Kerensky'da, Galiçya'da yapılacak olan bir taarruz ile Rus ordusunun bozulmuş olan disiplininin tekrar düzene gireceği düşüncesi vardı. Haziranda General Brusilov Başkomutanlık görevine getirilmiş ve Brusilov yeni makamının getirdiği yetki ile taarruz hazırlıklarını başlattı. Böylece Rusların saldırıları Haziran ayının sonu ile temmuz ayının başında yeniden başladı. Taarruz ile Almanlara ve Avusturya-Macaristan'a karşı bazı üstünlükler sağlandı. İlk yapılan taarruzlarda bunu elde edebilmişlerdi. Bu neticeler ise kendisini uzun süreli tutamayarak ileride tekrar değişti.⁹⁶

Temmuz ayında Türk askerleri tarafından Rusların gerçekleştirdiği son büyük taarruz geri püskürtüldü ve Rusların artık taarruz etme gücü kalmamıştı. Temmuz ayının başında Güney Ordusu Komutanı General Bothmer 15. Kolordu Karargâhı ile 20. Tümen'i ziyaret ederek takdir ve teşekkürlerini ilettiler. Bundan sonra ek tedbir alınıp Ruslar tamamıyla engellendi.⁹⁷ Bu dönemde Ruslar ellerinde ne varsa kullandı. Taarruzlarda gaz hücumu dahi gerçekleşti.⁹⁸ Temmuz ayının 15'inde Kolordu

⁹³ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 67-68.

⁹⁴ Tokar, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi 15'inci Kolordunun Harekâtı*, 194.

⁹⁵ Yazman, *Kumandanım Galiçya Ne Yana düşer? Mehmetçik Avrupa'da: M. Şevki Yazman'ın Anıları*, 221.

⁹⁶ Ünalp, "Birinci Dünya Harbi'nde Galiçya Cephesi: Türk 15'inci Kolordusu ve Muharebe Etkinliği", 36.

⁹⁷ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 72-73.

⁹⁸ Yazman, *Kumandanım Galiçya Ne Yana düşer? Mehmetçik Avrupa'da: M. Şevki Yazman'ın Anıları*, 227.

karargâhının da Galiçya Cephesi görevi sona erdi ve cepheden ayrılıp yurda intikal etti. Geriye kalan birlikler ise Rohatyn Bölge Komutanlığına dahil edildi.⁹⁹

Ruslara karşı bütün ordunun taarruz etmesine dair emir geldi. Bütün ordu, emir çerçevesinde ileri harekâta başladı. Rus kuvvetleri ufak dahi olsa karşı koyuyordu.¹⁰⁰ Türk kuvvetleri 22 Temmuz günü Tarnopol ve Jezierzani'ye doğru Ruslara karşı ileri harekâtı başlanmış ve Zlota Lipa Nehri'ni geçmişti. İleri harekât sırasında 25 Temmuz tarihinde Alman İmparatoru Türk askerlerini ziyaret ederek teftiş etti.¹⁰¹ İmparator Wilhelm ziyareti sırasında askerlere madalyalar takarak onurlandırdı.¹⁰²

Harp Mecmuası Galiçya'daki Türk askerlerinin Ruslardan ele geçirdiği ganimetleri sayfasına taşımış ve topluma ordunun başarısını göstermek için ganimetlerden bahsetmiştir. Sayfada geçen ve haberi verilen ganimetler ise şöyleydi:

Galiçya taarruzunda kıt'âtımızın Ruslardan aldığı ganaimden:
Galiçya'da son taarruzda Ruslardan yalnız Osmanlı kıt'âtının eline geçen ve şimdilik ta'dâd olunabilenler şunlardır:
6 aded 30 buçukluk obüs topu
3 aded 15'lik uzun gemi topu
2 aded 18'lik gemi topu
1 aded sahra topu
1 aded cebel topu
8,000 aded tüfenk
7 aded makineli tüfenk
5 aded büyük depo malzeme-i tahkimiye
60, 000 aded bomba
700,000 aded top ve bomba topu mermisi
3,000,000 fişenk
50,00 aded edevat-ı tahkimiye
13 aded lokomobil
40 kadar vagon
3 vagon kablo teli
34 araba.¹⁰³

Galiçya Cephesi'nden büyük ve küçük toplar, binlerce Rus ve Japon silahları ile on binlerce malzeme getirilerek Bakırköy tren istasyonuna indirildi ve ardından depolara taşındı. Özellikle halkın da Galiçya'da elde edilen ganimetler hakkında haberinin olması gerektiği üzerinde duruldu.¹⁰⁴

⁹⁹ Toker, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi 15'inci Kolordunun Harekâtı*, 201.

¹⁰⁰ Yazman, *Kumandanım Galiçya Ne Yana düşer? Mehmetçik Avrupa'da: M. Şevki Yazman'ın Anıları*, 236.

¹⁰¹ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 76.

¹⁰² Malkoç, "Vecihi Bey'in Gölgede Kalmış Birinci Dünya Savaşı Anıları:"15.Kolordumuz Galiçya'da-Zlota Lipa Kenarında Bir Sene"", 674.

¹⁰³ *Harp Mecmuası*, "Galiçya Taarruzunda Kıt'âtımızın Ruslardan Aldığı Ganaimden", 2/21 (Ağustos 1333), T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 322.

¹⁰⁴ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi II*, 178.

Türk birlikleri ileri harekâtında Zebraç bölgesine kadar geldi. Rus çekilmesi nehrin diğer tarafında mevzi almaları ile durdu. Türk birlikleri buradaki Nivra köyüne girdi. Türk askerleri nehrin bir tarafında, Ruslar ise diğer tarafında beklemeye geçti.¹⁰⁵ 20. Tümen birliklerinin artık yurda sevk ettirilmesine dair emir geldi. 1 ağustos tarihinde ilk olarak topçular daha sonra ise diğer birlikler toplanmak için Huçisko'ya çekilmeye başladı. Yerlerini ise müttefik kuvvetleri teslim aldı. Artık yurda dönme vakti geldi. 16 Ağustos günü topçular, 22 Ağustos'ta piyadeler harekete geçti. 20. Tümen karargâhı ise 11 Eylül tarihinde İstanbul'a ulaştı. 26 Eylül tarihine kadar tümen askerlerinin hepsi İstanbul'a geldi.¹⁰⁶ Netice itibarı ile artık Türk birlikleri Galiçya'dan yurda dönmüş, 1917 tarihine kadar geçen sürede 12 bin civarı şehit vardı.¹⁰⁷

¹⁰⁵ Yazman, *Kumandanım Galiçya Ne Yana düşer? Mehmetçik Avrupa'da: M. Şevki Yazman'ın Anıları*, 258.

¹⁰⁶ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri I nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 83.

¹⁰⁷ Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı, *Birinci Dünya Harbi Şehitlik ve Defin Yerleri (Yurt Dışı), Askeri Tarih Belgeleri Dergisi (ATBD) 67/143* (Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayını, 2018), 66.

4. ROMANYA CEPHESİ

4.1. Bulgaristan'ın Savaşa Girişi

Birinci Dünya Savaşı'na Bulgaristan'ın dahil olmak istemesinin nedeni kendisinde olmayan toprakları alma isteğiydi. Bu topraklar meselesinin temeli ise 1877-1878 yıllarında Osmanlı Devleti ile Rusya arasında yapılan savaş sonrası imzalanan Ayastefanos Antlaşması'na kadar geriye gitmekteydi. Antlaşmaya göre Bulgarlar için özerk bir prenslik oluşturulması öngörülmüştü. Prenslığın sınırları da belirlenmişti ama daha sonra Berlin Antlaşması ile prenslik kabul edilse de toprakları daraltıldı. Bulgarlar topraklarını tekrar genişletmek için çabaladı. Nitekim Bulgaristan daha Birinci Dünya Savaşı'ndan öncede buna yönelik faaliyetler yürüttü. 1908 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra istediği toprakları elde edebilmek için Birinci Balkan Savaşına katılmış ve Osmanlı Devleti'ne karşı yapılan bu savaştan Bulgaristan kârlı çıkmıştı. Birinci Balkan Savaşı'nda amacına yönelik büyük bir adım atmıştı. Bu kadar fazla toprak alması ise diğer devletlerin aldığı topraklara göz dikmesine sebebiyet oluşturmuştu. Bundan dolayı İkinci Balkan Savaşı çıktı. İkinci Balkan Savaşı Bulgaristan açısından ilk ‘‘Ulusal Felaket’’ dedikleri olaya neden olmuş ve topraklarının bir kısmı gitmiştir. İkinci Balkan Savaşı daha bitmeden Bulgaristan yönetimde değişiklik yaşamış, Rus yanlısı olanlar yönetimden uzaklaştırılıp yerine Almanya'ya yakınlığı ile bilinen Vasil Radoslavov'a yönetimde görev almıştır.¹⁰⁸

Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'na girmek istemesinin amacı kendi topraklarında görmek istediği Yunanistan ile Sırbistan sınırları içerisinde olan Makedonya ve Balkan Savaşı sonucunda Romanya'ya geçen Dobruca'ydı.¹⁰⁹

Askeri Ateşe olarak Bulgaristan'da görevli olan Mustafa Kemal 1913-1915 yılları arasındaki durum için Bulgaristan'ın içerisinde var olan politik havaya yönelik çalışmalar yaptı. Gerek ikili ilişkiler ile gerekse diğer yönlerden edindiği bilgileri de rapor halinde yazıp Osmanlı Devleti'ne aktardı.¹¹⁰ Mustafa Kemal'in Bulgaristan hakkında değerlendirmelerinden bir tanesi hedefleri ile alakalı oluşuydu. Özellikle Bulgarların Makedonya bölgesi için istedikleri tamamen bölgenin kendilerinde olduğu hâkimiyet düşüncesine sahip oldukları yönünde oluşlarıydı. Bunu bir milli ideal olarak görüyorlardı. Makedonya'yı alma isteği hem millette hem de orduda amaç olarak edinilmiş vaziyetteydi. Mustafa Kemal'in görevlerinden diğer bir tanesi de

¹⁰⁸ Aşkın Koyuncu, ‘‘Neuilly Antlaşması (27 Kasım 1919): Bulgaristan'ın İkinci Büyük Felaketi’’, *Doğu Batı* 22/90 (Balkanlar-II) (2019), 200-202.

¹⁰⁹ Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl*, Ter. Zehra Savan - Hatice Uğur (İstanbul: Küre Yayınları, 2009), 125.

¹¹⁰ Zekeriya Türkmen, ‘‘Mustafa Kemal'in Sofya Ataşemiliterliği’’, *Ataturkansiklopedisi* (Erişim 22 Eylül 2021).

Bulgaristan'ın İttifak grubuna dahil olması yönünde çalışmalar yapılması ve bunun için İttifak Devletleri ile ortak hareket edilmesi yönündeydi.¹¹¹

Savaş başladığı vakit tarafsız kalan Bulgaristan savaş sırasında kendi içerisinde diğer Balkan devletlerinde yaşanan vaziyetin benzerini yaşamaktaydı. Ülkede farklı düşünceler vardı. Kral Ferdinand ve Başbakan Vasil Radoslavov İttifak Devletleri'ne yakın bir tutum beslerken diğer grup olan muhaliflerde ülkenin yeniden savaşımaya hazır olmadığını belirtmekteydi.¹¹² İttifak Devletlerine karşı toleransa bakıldığında zaten hükümetin tutumu görülmekteydi. Bulgaristan, Almanya ile Avusturya-Macaristan bankalarından borç almış, Almanya'nın, Osmanlı Devleti için kendi sınırları üzerinden gönderdiği malzemelere de karışmamaktaydı. Bu husus İtilaf Devletleri tarafından protesto edilerek dile getirildi.¹¹³

Her ne kadar İttifak Devletleri'ne yakınlık gösterse de İtilaf Devletleri'nin görüşmelerini reddetmemekteydi. Diplomasiyi sürdürmekte yapılan teklifleri dinlemekteydi. İtilaf Devletleri, Bulgaristan'ı kendi yanlarına çekmek için vaat ettiği teklife bakıldığında, Bulgaristan'ın isteklerinin en azından bir kısmını göz önünde tutarak yaptıkları teklif, savaşa girdiği takdirde Osmanlı sınırında Midye - Enez hattının batısı ve Makedonya'dan sınırları içerisinde geçen Vardar Nehri'nin doğu kısmıydı. Savaşa kendi taraflarında girmese dahi tarafsız kalmalarını özellikle arzuladıklarından bir de bunun için teklif sunmuşlardı.¹¹⁴

Bulgaristan tarafsızlığı zarfında kendisine çok yakın bölgede önemli bir gelişme yaşandı. Çanakkale Cephesi açılmış İtilaf Devletleri'nin amacı ise Rusya'ya destek, Boğazları ve İstanbul'u ele geçirmek ve son olarak tarafsız olan Balkan devletlerini bunlardan biri ise Bulgaristan Devleti, Çanakkale Cephesi'nde sağlanacak başarı ile kendi yanlarına çekmek niyetindeydi.¹¹⁵ Özellikle Bulgaristan'ın durumu Osmanlı Devleti için çok önemliydi. Bunun istenmesinin esas nedeni batıdaki kara sınır komşusu olmasından kaynaklıydı. İtilaf Devletleri safına dahil olursa çok büyük bir tehdit olabilirdi. İttifak Devletleri safında olursa önemi Almanya ile Avusturya - Macaristan Devletlerinden gelmesi gereken malzemelerin artık buradan rahatlıkla Osmanlı sınırlarına getirilebilmesi mümkün olabilir ve böylece İttifak Devletleri arasında bağlantı görevi görebileceği içindi.¹¹⁶

Artık Bulgaristan için savaşa dahil olma süreci gelmişti. Öncelikle savaşa girmeden önce 6 Eylül 1915 tarihinde Almanya'nın da isteği ile Osmanlı Devleti ve

¹¹¹ Cengiz Hakov, "Birinci Dünya Savaşı ve Bulgaristan'ın Uğradığı İkinci Ulusal Buhran", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 14/27-28 (2015), 28.

¹¹² Jelavich, *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl*, 125.

¹¹³ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, Çev. M. Murat (İstanbul: Askeri Matbaa, 1932), 67-68.

¹¹⁴ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 71.

¹¹⁵ Ali Ata Yiğit, "Çanakkale Savaşlarının Ortaya Çıkardığı Stratejik Bir Zorunluluk: Osmanlı-Bulgar Hudut Tashihi Antlaşması", *Bilgi* 63 (2012), 273.

¹¹⁶ Fatih Mehmet Sancaktar, "Ali Fethi (Okyar) Bey'in Bulgaristan Sefirliği Dönemindeki Faaliyetleri (Ekim 1913-Aralık 1917)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 27/81 (2011), 589.

Bulgaristan Devleti arasında sınır düzenlemesi antlaşması yapıldı. Bu antlaşmayı imzalayanlar ise Osmanlı Devleti'ni temsilen Sofya Sefiri olan Ali Fethi Bey (Okyar) ve Bulgaristan Devleti'ni temsilen Başbakan Radoslavov'du. Antlaşmaya göre Bulgaristan sınırında bulunan topraklarının bir kısmını Osmanlı Devleti vermek durumunda kaldı. Toprakların içerisinde çoğunluk Müslüman Türklerden meydana gelmekte ve toplamında 65 bin civarı kişi yaşamaktaydı. Bulgaristan diğer İttifak Devletleri ile de antlaşmalar yaptı. Antlaşmalara göre artık Bulgaristan İttifak grubunun bir üyesiydi. Bulgaristan 35 gün içerisinde ordusu ile Sırbistan'a taarruz etmeyi kabul etti.¹¹⁷

Osmanlı Devleti kendi sınırlarından bir miktar toprak verse bile savaş sırasında özellikle bu durumu tekrar değiştirmek için fırsat aradı. Bu fırsat ise Dobruca'da ortak idare oluşturulmasını istemeyen Bulgaristan'ın kendisine bağlanması için Osmanlı Devleti ile yapacağı görüşmeler oldu. Osmanlı Devleti, Bulgaristan'a verdiği toprakları geri vermesini istemekteydi. Enver Paşa, Bulgaristan'a Bulgar Cephelerindeki savaşa destek amaçlı gönderilen ve şehit olan askerler için karşılığını beklediğini dile getirdi.¹¹⁸ Yine de Dobruca bölgesinden toplanan ürünlerin bir kısmı Bulgarlara verilmiştir. Örnek Dobruca da bulunan 100 ton arpa Bulgar komisyonuna teslim edilmiştir.¹¹⁹ Bölgede bulunan bir kısım eşya ve teçhizat malzemelerinin ise İstanbul'a gönderilmesinin planlanması yapıldı.¹²⁰ Bazen ise ganimet olarak ele geçirilen eşyalar trenle gönderileceği sırada Bulgar yetkililer tarafından zorluk çıkarılmıştır.¹²¹

Savaş boyunca Türk - Bulgar ilişkileri iki taraf açısından pek hoşnut değildi. Bunun nedeni iki tarafın da Balkanlarda yaşadığı çıkar çatışmaları sayılabilir. Bulgaristan Osmanlı Devleti'nin her adımına temkinli yaklaşmış, örnek olarak Enver Paşa'nın Üsküp'ü ziyareti bile şüphe ile karşılanmıştır.¹²² Savaş sırasında Bulgaristan'ın özellikle topraklarında bulunan Müslüman halkı zorla kendi ordusuna katmaya çalışması ve Müslüman halkın yaşadıkları yerlerde sıkıntılar çıkarması ilişkiler açısından sorunların daha kötü şekilde büyümesine neden olmuştur.¹²³

Bulgaristan İttifak Devletleri tarafına dahil olmuş ve istediği toprakları da antlaşmaya dahil etmişti. Bunun dışında ayrıca yapılan antlaşmaya göre yardımların yapılması ve Osmanlı Devleti'ne gönderilen malzemelerin geçişine izin verilmesi gibi

¹¹⁷ Koyuncu, "Neuilly Antlaşması (27 Kasım 1919): Bulgaristan'ın İkinci Büyük Felaketi", 206.

¹¹⁸ Ökkeş Nariç, "İki Komşu'nun İlk İttifakı 1915-1918 (Osmanlı Devleti - Bulgaristan)", *ABAD* 2/4 (2019), 327-328.

¹¹⁹ BOA, HR.SFR.04..., 913/5.

¹²⁰ BOA, HR.SFR.04..., 29/69.

¹²¹ BOA, HR.SFR.04..., 83/18/3.

¹²² Georgi Zelengora, "Bulgaristanlı Müslümanların Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'na Katılımı", *1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak Sempozyum Bildirileri*, Ed. Zekeriya Türkmen (İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2015), 207.

¹²³ Fatih Mehmet Sancaktar, "Aleksander Malinof Hükümeti ve Türk-Bulgar İlişkilerine Etkisi (Haziran-Eylül 1918)", *Türkiyat Mecmuası* 29/Özel Sayı (2019), 134.

hususlarda mevcuttu.¹²⁴ Ancak geçişlerde ara sıra sıkıntı da çıkmıştır. Gelen malzemelerin geçebilmesi için tesis edilen yerler arasında Rusçuk ve Jiştovi de vardı. Bazen burada mallar uzun süre bekletilmesi ve işleyişin aksaması Osmanlı Devleti'nin zor durumda kalmasına sebebiyet vermiştir.¹²⁵

Antlaşmalar neticesinde İttifak grubu içerisinde savaşa dahil olmak için Bulgaristan seferberliğini ilan etti. Seferberlik sonucunda toplam 559 bin civarı kişi toplayabildi.¹²⁶ Bulgaristan, 14 Ekim 1915 tarihinde Sırbistan'a karşı düzenlenen harekâta yer alması ile çatışmaya dahil oldu. Bulgaristan'ın İttifak Devletlerinin askerleri ile ortak harekât dahilinde bulunması Sırbistan'ın zor durumda kalmasında rol üstlendi. Savaşa girdiği anda tek yoğunluğu Sırbistan tarafıyken ileriki tarihlerde Romanya'nın savaşa dahil olması ve Selanik'e İtilaf Devletleri tarafından asker gönderilmesi ve buradan taarruzları ile oluşan Makedonya Cephesi, Bulgaristan'ın cephe sayısını arttırdı.¹²⁷

4.2. Romanya'nın Savaşa Girişi

1877 - 1878 Savaşı'nda Romanya, Rusya ile beraber hareket etmişti. Savaş sonucunda ise Besarabya Bölgesi'nin Ruslarda kalması Rumenleri rahatsız eden bir durum oluşturmuştu. Bunun sonucunda Ruslara karşı olumsuz düşüncelerin oluşmasına neden oldu. Besarabya'yı, Romanya kendi toprakları dahilinde gördüğünden geri almak uğruna bir ümit beslemeye ve ona göre amaç edinmeye başlamıştı. Avusturya - Macaristan topraklarında yer alan Transilvanya ile Bukovina'da ise üç milyon civarı Rumen bulunmaktaydı. Bu bölgeleri de aynı Besarabya gibi kendi toprakları içerisine Romanya Devleti dahil etmek istemekteydi. Romanya, Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasında kendi sınırları içerisinde olmayan ama Rumenlerin yaşadığı toprakları Romanya'ya katarak "*Büyük Romanya*" hayalini gerçekleştirme amacına yönelik hareket etti.¹²⁸

"*Barış Ligi*" veya diğer adı "*Barış Antlaşması*" ile üç devlet Almanya, Avusturya - Macaristan ile İtalya Devletleri müttefik olmuşlar ve müttefikliği daha fazla genişletmek için Balkanlarda yeni müttefikler arama yoluna gitmişlerdi. Romanya'nın başında bulunan Kral I. Carol Hohenzollern Hanedanlığına mensup ve Almanya'nın başında olan aile ile aynı bağa sahipti. Almanlar Romanya'yı kendi saflarına çekmeye çalıştı. Kral ve Başbakan Bratianu beraber Berlin'e gitmişler ve orada buldukları

¹²⁴ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 74-75.

¹²⁵ Sancaktar, "Ali Fethi (Okyar) Bey'in Bulgaristan Sefirliği Dönemindeki Faaliyetleri (Ekim 1913-Aralık 1917)", 597.

¹²⁶ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 80.

¹²⁷ Hakov, "Birinci Dünya Savaşı ve Bulgaristan'ın Uğradığı İkinci Ulusal Buhran", 30.

¹²⁸ Ömer Metin, "Stratejik Açıdan I. Dünya Savaşı'nda Romanya", *I. Dünya Savaşı'nda Karadeniz ve Kafkasya Askeri, Siyasi ve Sosyal Gelişmeler*, Ed. Mehmet Okur vd. (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 2017), 247-248.

sırada konuyu Almanların açması ile konuşmuşlardı. Görüşme neticesinde olumlu dönüt alınmış ve Almanya için kayda değer ilerleme yaşanmıştı. Romanya'nın ittifakta yer alma isteğinin sebebi ise Rusya'nın elinde bulunan Besarabya Bölgesi'ydi. Böylece diğer devletler dahilindeki topraklarından şimdilik vazgeçiyordu. İlk hedef olarak Besarabya'yı seçiyorlardı. Avusturya - Macaristan'ın, Rusya'ya karşı Romanya'ya yardıma gelme durumu olan ve Romanya'nın şimdilik ilk amacının Rusya'ya karşı korunmak olduğundan antlaşmayı kabul etti. Romanya Devleti ile Avusturya-Macaristan 30 Ekim 1883 tarihinde bir ittifak antlaşması yaptı. Aynı gün içerisinde Almanya katıldı. Beş yıl süreli bir antlaşma niteliği taşımaktaydı. Yapılan antlaşma savunma antlaşması özelliğindedir. Böylece Romanya kendisini Rusya'dan korumak için Almanya ve Avusturya - Macaristan ile müttefik olmuştur.¹²⁹

Balkan Savaşları sırasında birincisine katılmayan Romanya, yine de savaş sırasında Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda yer alan Güney Dobruca Bölgesi konusunda talebi olmuştur. Amacı ise hem topraklarını genişletmek hem de Balkan coğrafyasında bir denge oluşturulmasını istemekteydi. Birinci Balkan Savaşları sonucu Osmanlı Devleti çok fazla toprak kaybetmiş ve savaşa katılan Sırbistan, Yunanistan, Bulgaristan ile Karadağ devletlerinin arasından en karlı çıkan ise Bulgaristan olmuştur. Romanya da bu durumdan rahatsız olmuş ve farklı bir siyaset izleme gereği hissetmişti. Bu sefer diğer Balkan devletleri ile birleşerek Bulgaristan'a karşı başlatılan Balkan Savaşı'nda yer alarak istediğini elde etmeye çalıştı. İkinci Balkan Savaşları sonucu Romanya Güney Dobruca'yı topraklarına dahil etti.¹³⁰ Osmanlı Devleti'nin Bükreş elçisi olan Abdülatif Safa Bey Birinci Balkan Savaşları sırasında Romanya'nın Osmanlı'ya karşı savaşa girmesini engelleyen faktörlerden bir tanesi olmuştur.¹³¹

Osmanlı Devleti, Dünya Savaşı öncesi kendisine ittifak bulma arayışına girdi. İttifak olması için girişim gerçekleştirdiği ülkelerden biri ise Romanya olmuştur. 1914 Baharında başlayan Osmanlı ve Romanya arasındaki Darülfünun öğrencileri gezisi sonucu gerçekleşen olaylar memnuniyetle karşılanmış ve bu zamanlarda General Coanda İstanbul'da bir takım görüşmeler gerçekleştirmiştir. Bunun ardından Talat Bey'de Romanya'ya gitti. Mayıs ayında Kral I.Carol ile görüşmeler yapan Talat Bey, ayrıca Başbakan Bratianu ve ileri gelen devlet adamlarıyla da birtakım temaslar sürdürmüştür. Gazeteler neticeleri iyi olarak değerlendirmiş ve olumlu sonuçların çıkacağına dair bir ortam oluşmuştur. Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı başladığı zaman temaslarını sürdürmüş Balkan devletlerinin tutumunun ve ittifaklarının sonucunun bölgeyi etkileyeceğini ve aynı suretle kendisine de yansımaları olacağını düşündüğünden böyle bir girişimde bulunma ihtiyacı hissetmişti. Bu sebepten dolayı

¹²⁹ Erkan Cevizliler - Ali Servet Öncü, "Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Bükreş Barış Antlaşması", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 14/14 (2013), 101-102.

¹³⁰ Cevizliler - Öncü, "Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Bükreş Barış Antlaşması", 102-103.

¹³¹ M. Fatih Sansar - Hasan Babacan, "Osmanlı Devleti'nin Bükreş Sefirleri", *Near East Historical Review* 11/1 (2021), 50.

Romanya ayrı bir önem teşkil etmişti. Balkanlardaki ülkeler ile görüşmek için Dâhiliye Nazırı Talat Bey tekrar ağustos ayında yola çıktı ve ilk önce Bulgaristan'a daha sonrasında ise tekrar Romanya'ya geçti.¹³² Romanya Hükümetine; Osmanlı heyeti, Osmanlı, Bulgaristan ve Romanya'nın olacağı şekilde bir üçlü ittifak önerisi sundular ama Rumenler olumsuz şekilde dönüş yaptı.¹³³

Birinci Dünya Savaşı başlamış ve bu duruma karşı Romanya Devleti ilk olarak tarafsız kalmıştı. Kral I. Carol ve Başbakan Bratianu arasında ortak bir düşünce yoktu. I. Carol, Hohenzollern Hanedanlığı ile aynı bağa sahip olması onun Almanya ile olan yakınlığını arttırıyordu. Başbakanın ise tam tersi şekilde İtilaf Devletleri'ne yakınlık duyduğu söylenebilirdi. Romanya'nın konumu itibarıyla hem İttifak hem de İtilaf Devletleri açısından önem teşkil etmekteydi. Toprakları savaş sırasında Avusturya-Macaristan ve Rus ordularının çarpıştığı yerin güneyindeydi. Romanya'nın bereketli toprakları sayesinde buğdayı ve petrolü olması Romanya için önemli bir kozdu. Romanya'da sınırları dışında yaşayan Rumenlerin yaşadığı toprakları almak için hangi tarafta olunması gerektiği tartışılmaktaydı. Romanya Devleti'nin politikacıları ile halkının çoğunluğunun isteği ise Avusturya – Macaristan sınırları içerisinde yer alan Rumenlerin bulunduğu bölgelerdi. Ekim 1914 tarihinde Kral I. Carol'un vefat etmesi değişikliklerin kapısını açtı ve yerine geçen Kral Ferdinand döneminde İttifak Devletleri'nin etkisi de böylece azaldı. Bundan sonra Bratianu daha çok söz sahibi oldu. Bu durum Romanya için yavaş yavaş artık tarafının şekillenmeye başladığı ve birçok diplomatik temasın süreceği döneme girişi olmuştu.¹³⁴

Rusya'da bulunan Besarabya Bölgesi'nin kendisine verilmesi konusunda Fransa ile İngiltere'den destek gören Romanya, Rusya'nın kabul etmemesi ile beraber bu konuda pek zorlamamıştır. Rusya kendisine Transilvanya'yı önermiş ve Rusya ile Romanya arasında 1 Ekim 1914 tarihinde antlaşma yapılmıştır. Buna göre Romanya tarafsız kalmayı sürdürmüş ama bu durumu Rusya için kullanmayı kabul etmişti. Rusya'nın vaadi ise Romanya'ya toprak bütünlüğüne ve istediği vakit Avusturya-Macaristan'da bulunan Transilvanya Bölgesi'ni almasına karışmamaya yönelik olmuştu. Her ne kadar antlaşma yapılsa bile Rusya'ya karşı hâlâ süren bir şüphe durumu söz konusuydu. Bu dönemler içerisinde İngiltere'den kredi alınmıştı. Almanya'da tarafsız kalması ve Romanya üzerinden Osmanlı'ya giden malzemelerin dokunulmadan geçişi için ücret ödüyordu.¹³⁵

Almanların Gorlice'ye saldırısı, Galiçya'da ise Rusların sıkıntılar yaşadığı zamanda Rumenler için artık savaşa girme konusunda baskının arttığı bir döneme

¹³² Malkoç, "Balkan Savaşları'nın Ardından Osmanlı ile Romanya'nın Politik Temasları ve Dâhiliye Nazırı Talat Bey'in Romanya Ziyaretleri", 164-173.

¹³³ Arı, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, 35.

¹³⁴ Nurten Çetin, "Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'na Girişi ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/42 (2016), 537.

¹³⁵ Cevizliler - Öncü, "Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Bükreş Barış Antlaşması", 103-104.

girmesine sebebiyet verdi. Bratianu durumu ise ağır şekilde değerlendirip gelişen olaylara göre Rusya'nın sıkıntılar yaşaması demek onun için daha fazla taviz koparabilme imkânının oluşması demektir. Rusya'nın artık Romanya için tavizler vermesi gerektiği farkına varıldı. 1915 yılının başında özellikle İttifak Devletleri de Rumenlere karşı girişimler gerçekleştirdi. Bu durumun Romanya'ya etki yapabileceği korkusuna sebebiyet vermiştir.¹³⁶

Rusya Doğu da artan saldırılar karşısında müttefiklerinden yardım istemiş yeni cephe açılması gerektiğini söylemiştir. Müttefikleri İngiltere ile Fransa yeni bir cephe yerine Romanya'dan destek almaları gerektiğini belirtmiştir. Rusya da Romanya ile yaptığı görüşmeler sonucunda istediği yerleri kendisine bırakacağını beyan etmiştir. Görüşmeler devam eder iken Rusya'nın geri çekilmesi Romanya'nın tekrar düşünmesine ve savaşa girme konusunda tereddüdüne sebebiyet vermiştir. Bunun içinde bir şart sunmak durumunda kalmış ve Rusya'nın tekrar Galiçya ile Bukovina'da karşı taarruza geçmesini istemiştir. Rusya 1915 yılında böyle bir saldırı gerçekleştirmemiştir.¹³⁷

Romanya, hem İtilaf Devletleri hem de İttifak Devletleri ile görüşmelerini devam ettiriyordu. İttifak Devletleri içerisinde Romanya'nın İtilaf Devletleri safına yöneldiği düşüncesi vardı. Enver Paşa 1915 yılında Golç Paşa'ya bir emir vermiş, Golç Paşa da bazı ziyaretler gerçekleştirmiştir. Ziyaretlerde uğradığı yerlerden biri ise Romanya olmuş orada birtakım temaslarda bulunmuştur. Kendisi Kral ile de görüşmüş ve yapılan görüşmede kral sebepler sunmuştur. Görüşmelerden anlaşılan Rumenler pek istekli ve samimi değillerdi.¹³⁸

Romanya 1916 yılının ocak ayında İngiltere ile ticaret antlaşması yaptı. Almanlar tarafından bu iyi bir şekilde karşılanmadı. Şubat ayında ise Alman vekil Erzberger Romanya Kralı ile görüşmüş Kral Ferdinand kendisine Romanya'ya karşı Almanya ile Avusturya - Macaristan Devletleri'nin uyguladıkları politika ve baskılarına karşı memnuniyetsizliğini ifade ederek söylemiştir. Romanya tarafsızlığı sırasında hazırlıklarını sürdürmüş ve ordunun ihtiyacını gidermeye de çalışmıştır.¹³⁹

İttifak tarafının Romanya'yı kendi yanlarına çekmek için yaptığı teklif Transilvanya'nın Avusturya - Macaristan'da kalması ama kendisine Besarabya ve Bukovina'nın verilmesi vaadi şeklinde olmuştur.¹⁴⁰

1916 yılında artık iki taraf da Romanya'ya yönelik baskılarını arttırdı. En sonunda İtilaf Devletleri Haziran 1916 tarihinde bir ultimatoma göndermişti. Savaşa girmezse eğer verilen vaatlerin artık bir önemi yoktu. İtilaf Devletleri ile son görüşmelerine başladı. 17 Ağustos 1916'da antlaşmaya varıldı. Buna göre Romanya,

¹³⁶ Musa Gümüş, "Birinci Dünya Harbinde Romanya'nın Savaş Diplomasisi", 68.

¹³⁷ Cevizliler - Öncü, "Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Bükreş Barış Antlaşması", 104.

¹³⁸ Çetin, "Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'na Girişi ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri", 538

¹³⁹ Çetin, "Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'na Girişi ve Osmanlı Devleti'ne Etkileri", 538.

¹⁴⁰ Metin, "Stratejik Açıdan I. Dünya Savaşı'nda Romanya", 254.

İtilaf Devletleri ile eşit olmuş, istediği yerleri ise alması kabul edilmişti. 27 Ağustosta da İtilaf Devletleri'nin yanında yer alarak, savaşa dahil oldu.¹⁴¹

4.3. Türk Askerlerinin Romanya Cephesine Sevki

Romanya 1916 yılına kadar tarafsız kalmayı başarmıştı. Sonunda savaşa dahil olması ise İtilaf Devletleri'nin Romanya'nın istediklerinin çoğunu kabul etmesinden kaynaklanmaktaydı. İtilaf Devletleri, Romanya'nın istediği ve Avusturya - Macaristan sınırları içerisinde olan toprakların Romanya'ya katılmasını kabul etmiştir. İtilaf Devletleri ayrıca kendisine destek olmak amacıyla Selanik'ten Bulgaristan'a saldırıya geçme ve Romanya'ya malzeme yardımında bulunmayı vaat etti. Romanya'nın taarruzu Ağustos ayında Transilvanya'ya girerek başlamış oldu. Romanya'ya karşı ise İttifak Devletleri pek fazla beklemeden taarruza geçti. Kuzeydeki orduların başına Falkenhayn, Güneydeki orduların başına ise General Mackensen geçti.¹⁴² Mareşal Mackensen'e daha öncesinde 1915 yılında başarılarından dolayı Osmanlı Devleti tarafından İmtiyaz Nişanı verilmesi düşünülmüş ve bunu ise Enver Paşa'nın iletmesi kararı alınmıştı.¹⁴³

Romanya ilk olarak Avusturya - Macaristan'a savaş ilan etmişti. Osmanlı Devleti de müttefiklerini takip etti ve Hükûmet-i Seniyye tarafından 30 Ağustos 1916 tarihinde Romanya'ya harp ilan edildi.¹⁴⁴ Romanya'ya karşı savaşmak ve müttefiklere destek vermek amacıyla da 6. Kolordu görevlendirildi.¹⁴⁵

Romanya, savaş için seferberliği ilan etmesi ile ordusunun toplam mevcudu 830 bin civarı olmuştu. Bunlar 23 piyade, 2 süvari tümeni ile 4 Süvari Tugayı idi. Bu kuvvetler 4 orduya dağıtılmış ve piyade alaylarının içerisinde ayrıca 6 ağır makineli tüfek bulunuyordu. Romanya kuvvetlerinin dağıtımına da azdı.¹⁴⁶

Romanya'nın Güney Karpatlara yönelik taarruz harekâtı başladı. Romanya'nın taarruz planı ise şu şekilde oluşmaktaydı. Avusturya - Macaristan'a Transilvanya'da taarruz etmek ve ayrıca İttifak Devletleri'ne Dobruca ile Tuna'da taarruz gerçekleştirmekti. Buna ek olarak İtilaf Devletleri'nin sağlayacağı yardım ile de toprakları genişletmek hedeflendi.¹⁴⁷

Romanya Cephesi'ndeki savaşta yer alan 6. Kolordu'nun oluşturulması ve sevkine bakıldığında ise şu şekilde gerçekleşmiştir. Başkomutanlık Vekâleti'nin

¹⁴¹ Gümüş, "Birinci Dünya Harbinde Romanya'nın Savaş Diplomasisi", 71-72.

¹⁴² Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi IX. Cilt İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999), 481-482.

¹⁴³ BOA, HR.SYS., 2409/30.

¹⁴⁴ T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi II*, 41-42.

¹⁴⁵ BOA, MV., 244/90. Bkz. Ek2.

¹⁴⁶ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 196.

¹⁴⁷ Ömer Metin - Liliana Boscan Altın, "Birinci Dünya Savaşı Sırasında Bir Tarafsızlık Örneği: Romanya (1914-1916)", *100.Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu 3-5 Kasım 2014 Budapeşte*, Haz. Aynur Yavuz Akengin - Selcan Koçaslan (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015), 837.

gönderdiği emir üzerine 5. Ordu başka kolordularda yer alan 15. ile 25. Tümenleri almış ve ardından 6. Kolordu'ya dahil etmiştir. Kolordunun nereye gönderileceği iletilmiş Romanya Cephesi'ne gönderilmesinin ise Uzunköprü'den yapılacağı bildirilmiştir.¹⁴⁸

Verilen emir doğrultusunda kolordu karargâhı ve 25. Tümen'in Keşan civarına intikali, 15. Tümen'in ise Manisa ile Soma bölgesine intikal ederek toplanması emredilmişti. Daha sonra ise 25. Tümen birlikleri ile 14 Ağustos tarihinde Edirne'ye gelmiş, 15. Tümen ise 27 Ağustos tarihinde Bakırköy'de yerini almıştı. Mackensen Karargâhı'ndan daha kolordu tam kendisine bağlanmadan 20 Ağustos tarihinde, 6. Kolordu'ya emir gelmiş ve buna göre öncü müfrezenin gönderilmesi talep edilmişti. Başkomutanlık ise gelen bu emrin kolordu tarafından kendilerine iletilmesi ile durumu 6. Kolordu Komutanı'na açıklamıştı. Kolordunun artık Mackensen Ordusu emrine dahil edildiğini ama ülke sınırları içerisinde yer aldığı sürece ise 5.Ordu'nun emri altında olduğu belirtilmişti.¹⁴⁹

Kolordu bünyesindeki tümenlerin oluşum şekline bakıldığında 25. Tümen içerisinde 59., 74. ve 75. Piyade Alayları vardı. Tümenin içerisinde ilk olarak 73. Alay var iken değiştirilmiş ve yerine daha sonra 59. Alay getirilmişti. 15. Tümen'de 38., 45. ve 56. Alaylar bulunuyordu. Tümenlerin ilk kolordu emrine dahil edildiğinde içerisinde bulunan subay ve er sayısı 25. Tümen'de 192 subay, 12501 er civarı, 15. Tümen'de 216 subay, 12801 er civarıydı. Ayrıca tümenlerde olması istenilenler topçu alayı, makineli tüfek, süvari, istihkâm bölükleri ile telgraf ve ekmekçi takımlarıydı. Birlikler hareket etmeden önce eksikliklerini gidermeye çalıştı.¹⁵⁰

Romanya Cephesi için görevlendirilen 6. Kolordu'nun komuta kademesi ise şu şekildeydi. 6. Kolordu'nun başında komutan olarak Mirliva (Tuğgeneral) Mustafa Hilmi Paşa bulunmaktaydı. Merkezi karargâhta diğer görev alanlar ise kolordunun Kurmay Başkanı Kaymakam (Yarbay) Yahya Hayati ve kolordunun Emir Subayı Yüzbaşı Asım'dı. Tümenlerin komutanları 25. Tümen Albay Şükrü Ali, 15. Tümen'de ilk görevli isim Yarbay Hamdi Naci daha sonra Yarbay Süleyman İzzet (Yeğinatı) ve 26. Tümen Komutanı da Yarbay Hamit Fahri idi. Tümenlerde kurmay başkan olarak görev yapanlar 25. Tümen Yüzbaşı İhsan, 15. Tümen Yüzbaşı Ali Enver ve son olarak da 26. Tümen Kurmay Başkanı Binbaşı Tevfik'di.¹⁵¹ 26. Tümen Romanya Cephesi için 6. Kolordunun ilk sevki sırasında içerisine dahil edilmemişti. Tümen daha sonradan Mackensen emri altında görev yapması amacıyla görevlendirildi.¹⁵²

Tümenlerin ihtiyaçları buldukları yerlerde mümkün mertebe giderilmeye çalışıldı. 15. Tümen gerekli olan subay ile er ihtiyacını Bakırköy'de bulunduğu sırada

¹⁴⁸ Fikri Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesi 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)* (Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmî Yayınları, 1967), 31.

¹⁴⁹ Çelik, "Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Avrupa Cephesi", 485.

¹⁵⁰ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesi 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 31-34.

¹⁵¹ Emirhan Yıkılmazpehlivan, *Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Türk-Romen İlişkileri (1914-1918)* (Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 64.

¹⁵² Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesi 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 121.

tamamlamaya uğraştı. 25. Tümen'de Edirne'de iken gidermeye çalıştı. 25. Tümen Edirne'de iken bir kısım eksikliklerle 7 Eylül gününe kadar hazırlıklarını tamamlayabildi. 15. Tümen'inke ise 26 Eylül gününe kadar sürdü. Alaylardan 75. Alay hazırlıklarını tamamlamıştı. 75. Alay Mackensen Karargâhı'ndan gönderilen emir doğrultusunda Bulgaristan'a hareket etti. Böylece ikmallerini ve hazırlıklarını tamamlayanların Romanya Cephesi'ne sevkine başlandı.¹⁵³

Sofya'da bulunan Mackensen Karargâhı merkezinde Türk birliklerini temsilen Kurmay Binbaşı Hüseyin Hüsnü Emir (Erkilet) yer almaktaydı. Kendisine Mackensen Karargâhı ile Türk birlikleri arasındaki irtibatı sağlama görevi verildi. Ayrıca Mackensen Karargâhı tarafından 6. Kolordu Karargâhı için irtibat subayı olması amacıyla Yüzbaşı Lange Bey görevlendirildi.¹⁵⁴

75. Alay'dan sonra diğer alaylar da ihtiyaçlarını tamamlamış böylece 6. Kolordu'nun birlikleri parça parça sevk edilmeye başlanmıştı. Edirne'den giden birlikler beş gün aralıklı olarak gönderildi. Bu birliklerin gönderilmesinin uzun sürmesinin nedeni ise Bulgaristan'daki tren yollarının kabiliyetinin düşük olmasından kaynaklıydı. 25. Tümen ile 6. Kolordu Karargâhı'nın sevk edilmesi 19 Eylül 1916 tarihinde tamamlanabildi. 15. Tümen ise Bakırköy'den itibaren 14 Eylül günü başlamış ve 6 Ekim tarihinde bitmişti. 25. Tümen ile 6. Kolordunun taşınma işlemleri 19 gün, 15. Tümenin ise 23 gün sürmüştü. 6. Kolordu Karargâhı ve 25. Tümen Pravadi, 15. Tümen Varna'ya indirilmesi kararlaştırılmıştı.¹⁵⁵

26. Tümenin ilk komuta kademesinde yer almasa bile sonradan yapılan değişikliklerde görev alan Fahrettin Altay kendisinin Romanya Cephesi'ne gönderilmesini ise şu şekilde anlatmaktaydı:

Romanya da İbrail de Ruslara karşı olan cephede bulunan 26. Tümen komutanlığına verdiler. Padişah a veda etmek, lâzım geldiği için Başyaver e telefon ettim O da beni cuma selâmlığında saraya çağırılmıştı. Padişah çıkarken selâmladım, Başyaver daha evvel durumu bildirmiş olacaktı ki bana şunları söyledi:

«— Çok mahsuz oldum tebrik ederim, Çanakkale de olduğu gibi İnşallah bunda da muvaffak olur salimen dönersin. Allah yardımcınız olsun»

Teşekkür ettim, kapıda arabasına bindikten sonra Başyaver bana Padişah tarafından, kapağında Mehmet Reşat ın ilk harfleri olan bir altın saat vermişti.

Romanya ya gittiğimde İbrail Cephesinde savaş gevşemiş, iki taraf, arası hayli açık olan siperlerde birbirlerine aralıklı olarak ateş ediyorlardı. Bu cephede bir müddet kalmıştım ki hatıralarıma şimdi yeni renkler katan FİLİSTİN CEPHESİNE HAREKET EMRİNİ aldım.¹⁵⁶

¹⁵³ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 36-38.

¹⁵⁴ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 35-36; İsmihan Genç, "Birinci Dünya Savaşı'nda 6'ncı Kolordunun Romanya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Yapılan Muharebeler", *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi* 15/29 (2017), 12-13.

¹⁵⁵ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 38.

¹⁵⁶ Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası* (İstanbul: İnsel Yayınları, 1970), 121.

Türk birliklerinin görev yerlerine vardıklarından itibaren düzenlenen ulaşım yerleri ve tesisleri ise Dobruca, Kuzey Bulgaristan ve Romanya'daki hatlar üzerinde olacak şekildeydi. Nokta ve istasyon komutanlıkları oluşturulması ile faaliyetler yapılmıştır. Bu hatlarda yer alan hastaneler ise Mecidiye'de Alman Hastanesi ve Dobruca Bölgesindeki Bulgar Hastanesi'ydi. Rusçuk'ta ise Türklerin katkısıyla hasta ile yaralıların tedavisi olmuştur.¹⁵⁷

4.4. 6. Kolordu'nun Romanya Cephesi Harekâtı

Romanya taarruza geçen ilk taraf oldu. İttifak Devletleri daha Romanya savaşa girmeden önce ona göre hareket etmişler ve 28 Temmuz tarihinde Plest'de toplantı yaparak nasıl bir plan uygulamaya koyacaklarını konuşmuşlardı. Aldıkları karar ise kuzeyden Almanlar ile Avusturya-Macaristan'ın saldırıya geçmesine, Bulgarların da Dobruca Harekâtı'nın yapılabilmesi için öncelikle Totrakan ile Silistre kalelerine taarruz ederek kontrolü altına almasına yönelikti. Ayrıca bölgede yer alacak olan Avusturya-Macaristan'a ait Tuna filosunun yardım etmesi plan içerisindeydi. En sonunda ise Bükreş'e doğru taarruzları devam ettirmek şeklindeydi. Bu kuvvetlere ek olarak Türk birlikleri gelerek Bulgaristan ordusuna destek olması planda yer almaktaydı.¹⁵⁸

Dobruca taarruzuna başlayan Bulgar 3. Ordusu şu şekilde oluşmaktaydı. 1916 tarihli kuruluş cetveline göre 1. Piyade Tümeni, 4. Piyade Tümeni, 6. Piyade Tümeni, Süvari Tümeni, Varna Müstahkem Mevkii, Rusçuk Müstahkem Mevkii, Alman Müfrezesi ve Şummu Ağır Topçu Alayı şeklindeydi. Dobruca taarruzu sırasında müttefik kuvvetlerin karşısında ise 3. Rumen Ordusu vardı.¹⁵⁹

2 Eylül 1916 tarihinde gerçekleşen taarruzlarda sınır kontrolü müttefiklere geçti. Daha sonraki hedef bölge de yer alan Totrakan ve Silistre bölgelerinin ele geçirilmesi şeklindeydi. Çünkü bu bölgeler ele geçirilmezse ilerleyen kuvvetlerin zor durumda kalma ihtimali vardı. Rumenler bu bölgelere asker takviyesi yaparak İttifak kuvvetlerini yan ve arka tarafından taarruz edebilme durumu söz konusuydu. Bulgar ordusunun ilk hedefi burası sonrasında ise ilerlemeye yönelikti. 2 Eylül sabahı başlayan taarruzda Rumen birliklerini geriye doğru itmeyi başaramışlardı. Totrakan ve Silistre'nin kontrolü için şiddetli taarruzlar yaşandı. Esirlerden edinilen bilgiler bölgeye düşmanın takviye getirtmekte olduğu yönündeydi. Bu durum Bulgar ordusunun sağ tarafını düşmana karşı tehlike içerisinde bırakabilirdi. Bunun üzerine 3. Ordu komutanı Dobriç'te bulunan birlikleri takviye etmeye karar verdi. Bunu da Bulgar 6. Tümeni

¹⁵⁷ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik 'Xncu Cilt'*, 333.

¹⁵⁸ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 200-201; Genç, "Birinci Dünya Savaşı'nda 6'ncı Kolordunun Romanya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Yapılan Muharebeler", 15-16.

¹⁵⁹ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 203-204.

birlikleri ve ayrıca trenle gelmekte olan 53. Piyade Alayı ve bir Türk alayı ile takviye ederek sağladı. Düşman 6 Eylül tarihinde Totrakan Kalesi'ni tamamen kaybetti. 9. Romanya Tümeni Totrakan'a yardım etmek amacıyla Silistre'den ayrılınca Bulgar kuvvetleri bu bölgeyi de ele geçirdi.¹⁶⁰

Totrakan'ın ele geçirilmesi ile beraber Romanya'nın Tuna üzerinden Bulgaristan'a yapacağı taarruz düşüncesinin dayanağı olan bölge böylece elinden alınmıştı. İttifak Devletleri artık Dobruca'ya yönelik harekâta devam edebilirdi. Aynı dönemlerde Romanya'nın Kuzeyde Transilvanya'da Alman ve Avusturya-Macaristan kuvvetlerine karşı elde ettiği başarı sevinci de burada yaşanan çarpışmalar sonucu kısa sürmüştü.¹⁶¹

Rumen kuvvetleri yaşanan son muharebelerden sonra yeni hatta geri çekildi. Düşman birlikleri Tuna-Musabey-Mangalya bölgelerinde tekrar pozisyon aldı. 12 Eylül tarihinde düşmanın yeni hatlarına doğru harekete geçildi. Dobriç hattında bulunan kuvvetlerin başında General Kantarcıyef bulunuyordu. Kuvvetler ise iki gruba bölünmüş vaziyetteydi. Sağdaki birliklerin başında Albay Gabaref, soldaki birliklerin başında ise Yarbay Georgief bulunmaktaydı. Daha önceden ilk olarak yola çıkan Türk birliklerinden 74. ile 75. Alaylar geldikleri gibi Bulgar kuvvetleri ile beraber yapılan harekâta dahil oldu. 25. Tümen ilk olarak General Kantarcıyef komutasında 16 Eylül 1916 günü sağ kısımda yerini aldı. Çok geçmeden yeni gelen emir ile bu sefer 3. Ordu Komutanı General Toşef'in emrine dahil oldu. 75. Alay ise Yarbay Georgief'in emri altında kaldı. Türk birlikleri, başlanılan harekâta müttefikleri ile beraber katılmış oldu.¹⁶²

Eylül ayında taarruzlara devam edilmekteydi. Düşman kuvvetlerinin Karadeniz ve Tuna Nehri arasında halkın desteği ile hazırlayarak güçlendirdiği hattı, Tuzla, Topraisar, Gobadin, Kokarca ve Rasova'nın güneyindeki sırtlarında yer aldığı ve bu bölgelerden hattın geçtiği öğrenildi. Sırtların yüksek olması sebebi ile hattın karşısında olan hareketleri rahatlıkla görmesi mümkün ve gerisinde neler olduğu hakkında bilgi edinilmesini ise zorlaştırıyordu. Yine de hatta birlikler çok yorgun olmasına karşın bir taarruz yapma kararı alındı. 17 Eylül tarihinde emir gönderildi ve tam hazırlıklar tamamlandı diye düşünülürken bir aksaklık oluştu ve ağır topçu birlikleri kararlaştırılan günde bölgeye gelememi. Bu sebeple taarruz yarına kaldı. 18 Eylül günü daha önce gelen emre göre saldırıya başlandı. Bütün mücadeleye rağmen istenilen netice alınamamış ve hattın kuzeyine geçilememişti. 1. ile 4. Tümen birliklerinin karşılarında bulunan kuvvetleri geri atmaları ile birliklerin hattı yardığı düşüncesi oluşmuştu. Burada ise sadece ön kısmı ele geçirebilmişlerdi.¹⁶³

¹⁶⁰ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 27-30.

¹⁶¹ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 221.

¹⁶² Nurcan Fidan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâti (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)", *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar Askeri-Siyasi İlişkileri* (Ankara: Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, 2005), 76.

¹⁶³ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 45-47.

19 Eylül günü cephenin yarıldığının düşüncesi ile 3. Ordu Komutanlığı düşmanı hatlarından atmak için taarruza geçilmesine dair emrini verdi. Dobriç birlikleri içerisinde bulunan bir Türk alayının sağ kısmında Osmanca'da kalması istendi. Böylece taarruza geçenleri koruyacak olan bu Türk alayı ve iki batarya görevlendirildi. Diğer Dobriç kuvvetlerinin ise Gobadin hattına saldırı gerçekleştirmesine yönelik karar alındı. 19 Eylül günü planlandığı gibi taarruza başlandı. O sırada 75. Alay Edil köyünün kuzeyinde mevzide bir taburu ise köyün güneyinde bırakılmış ve gerektiğinde destek için hazır bekletiliyordu. 74. Alay da köyün güneyinde beklemekteydi. 75. Alay'ın yedekte tutulan iki bölüğü için 1. Süvari Tümeni'nin emrine verilmesine dair karar alındı. 74. Alay bir taburu ile 75. Alayın sol tarafına destek veriyordu. Alayın kalan birlikleri ise 8. Bulgar Alayı'nın düzenlediği taarruz harekâtında yer aldı. En sonunda düşmanın karşı koyması ile beklenen olmadığı için taarruzlar durduruldu. 74. Alay da müttefiklerine destek vermişti onlara da saldırıyı durdurmaları ve Edil köyüne gelmeleri emredildi. Ayrıca 1. Süvari Tümen'e verilen iki bölük de alayına geri döndü. Düşmana karşı gerçekleştirilen taarruzlarda istenilen netice alınamamıştı. 75. Alay taarruz harekâtında şehit, yaralı ve kayıp olarak 339 civarı zayıat vermişti. Ağır yaralıların taşınması mümkün olmaması sebebiyle yaralılar Edil köyünde kaldı.¹⁶⁴

Bulgar Ordusu yaşananlardan sonuç çıkarmış ve daha iyi bir hazırlık yapılması gerektiğini anlamıştı. Bundan kaynaklı birliklere 17 Eylül tarihindeki yerlerine çekilmelerine dair emir verdi. Gelen emre göre Türk birlikleri 75. Alay, 59. Alay ve Türk Topçu Taburu, emir komutası 25. Tümen Komutanının da olacak şekilde Bayramdede civarında ordu için destek kuvvet olarak beklemeye alındı. 20 Eylül tarihinde 15. Tümen'in önden yola çıkan kuvvetlerinden biri olan 56. Alayı'nın ikinci taburu tren ile bölgeye geldi. 25. Tümen Komutanı ise gelen bu taburun Bayramdede'ye getirilmesini sağladı. Alayın geriye kalan taburları ise birinci tabur Dobriç'de, alay karargâhı ile birlikte üçüncü taburda Varna'da beklemekteydi.¹⁶⁵

21 Eylül tarihinde hava kararmak üzereyken Mustafaası köyüne gelmiş olan 25. Tümen'e, 1. Bulgar Süvari Tümeni ile birlikte hareket etmesi ve taarruz gerçekleştirmesi emri geldi. Taarruzun Amuzaca'ya yapılması planlandı. 1. Bulgar Süvari Tümen'in de taarruzunu Prolya'ya yapması istendi. Birinci Amuzaca Muharebesi diye adlandırılan taarruz 24 Eylül günü başladı. Yapılan mücadeleler sonucu 75. Alay Amuzaca'yı, 59. Alay ise 140 rakımlı tepeyi aldı. Bulgar Süvari Tümeni de harekete geçti ve en sonunda o da Prolya'yı kontrolü altına alarak ele geçirdi. 24 Eylül gününde ise 74. Alay almış olduğu emir gereğince Kaşıkçılar-Engenez hattına saldırıp bölgeyi aldı. Bulgar Ordusu alınan yerlerde kaldı ve bu sırada ufak değişiklikler yapıldı. 74. Alay'ın General Topalof'un emri altında olmasına karar verildi. Diğer Türk birlikleri 59., 75. ve 56. Alaylara ise birinci hatta olacak şekilde

¹⁶⁴ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 47-48.

¹⁶⁵ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 49.

görev verildi. 1 Ekim tarihinde düşman hatlarından çıkarak taarruz başlattı. Özellikle hedef olarak kendilerine Türk birliklerini seçmişler ve 25. Tümen buna karşı koyuyordu. 3. Ordu Komutanı Türk birliklerini desteklemek için iki Bulgar taburu gönderdi. Çarpışmalar çok şiddetli geçmekteydi. Gelen takviye ile karşı taarruza geçildi. Karşı taarruz sırasında 1. Bulgar Süvari Tümeni destek vererek yer aldı. Böylece düşman kuvvetleri geri çekilmek zorunda kaldı. Altı gün süren ve Rumenlerin başlattığı bu taarruza yine genel olarak Amuzaca Bölgesi'nde olduğu için İkinci Amuzaca Muharebesi denildi. Türk kuvvetlerinin gerçekleştirilen muharebe sonucu toplam civarı 56. Alay komutanı ve 812 şehidi, 2893 yarılısı ile 960 kayıp olmak üzere zayıyatı vardı. 6. Kolordu Komutanı Mustafa Hilmi Paşa bu zamanlarda cepheye gelmiş ve 3 Ekim tarihinden itibaren 6. Kolordu'nun komutasını aldı.¹⁶⁶

19 ile 22 Ekim arasında Gobadin'de düşman kuvvetleri yenildi. Bölgenin alınması ile beraber artık düşman birlikleri hatları ellerinde tutamayacaklarını anlayınca Dobruca'da geri çekiliyordu. 22 Ekim tarihinde Mecidiye'ye taarruz başladı ve müttefik birliklerin saldırıları sonucu ele geçirildi. Düşman yenilgiler neticesi ile çekilmeye devam ediyordu. Mackensen geri çekilen düşmanın Çernovoda şehrinden ayrıldığını öğrenmesi sonucu derhal şehre girilmesini emretti. Giren birlikler arasında 75. Alay'da yer almaktaydı. 6. Kolordu düşmana karşı başarı kazanmıştı. Başarılarından dolayı Kolordu, hem Padişah hem de Alman İmparatorunca takdir edildi.¹⁶⁷

Alman karargâhı yeni bir planı uygulamaya koymaya karar verdi. Almanlar Bulgaristan'da kuvvetli bir ordu oluşturmak istedi. Alman ve Avusturya-Macaristan birliklerinden oluşturulması düşünüldü. Bu fikrin uygulamaya konulmasında bir sorun vardı. Sıkıntı ise ordu için gerekli askerlerin sevkinin Bulgaristan tren hatlarının zayıflığı sebebiyle çok zor olacağı şeklindeydi. Netice itibarıyla ordunun bölgedeki birliklerden oluşturulması kararı alındı. Planda böylece değişikliğe gidilerek yeni harekât planı oluşturuldu. Yeni plan ise şu şekildeydi. Kesin darbenin kuzeyden vurulmasına ve diğer taraftan yeni bir Tuna ordusu teşkil edilmesine yönelikti. İttifak Devletleri'nin birliklerinden oluşturulacak olan bu ordu kuzey orduları ilerlediği zaman Zıştovi'den Tuna'yı geçmesi düşünüldü. Planın amacı ise Romanya ordusu Bükreş'i müdafaa etmeye çalışırken kuşatılması ve düşman birlikleri Romanya içerisinde darbe aldıktan sonra 3. Ordu Kuzey Dobruca'ya yürüyüşe geçmesi ve böylece en sonunda Romanya ordusunun imha edilmesine yönelikti.¹⁶⁸

Alman karargâhı bazı durumları hesaplayarak Romanya'ya karşı hazırladığı genel harekât planının tehlikeye düşme ihtimali olduğunu fark etti. Bunun üzerine Alman genel karargâhı Kuzey Dobruca'ya doğru ilerlemeye karar verdi.¹⁶⁹ Kasım

¹⁶⁶ Fidan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)", 77.

¹⁶⁷ Genç, "Birinci Dünya Savaşı'nda 6'ncı Kolordunun Romanya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Yapılan Muharebeler", 19.

¹⁶⁸ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 277-278.

¹⁶⁹ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 98.

ayının başlarında Kuzey Dobruca harekâtı başladı. Alman komuta merkezi birliklerin Kuzey Dobruca'ya doğru yürümelerini istedi. Düşman pek fazla karşılık vermedi. Bu sebeple Rahman ve Kasapköy hattına ulaşabildi. Düşmanın Ostrovo ile Hacıömer hattında mevzilerini güçlendirdiği öğrenilmiş eğer buradaki düşman püskürtülürse aşağı Tuna yolunun açılma durumu vardı. Yalnız şimdilik taarruzdan vazgeçilip beklemeye ve eski hatların güçlendirilmesine karar verildi.¹⁷⁰ Nedeni ise Kuzeyde bulunan ordu Transilvanya'dan aşağı inerek Eflak ovasına inmeye başlamıştı. Bu sebeple kuzeyde yer alan ordu ile Mareşal Mackensen emri altındaki birliklerin birlikte hareket edebilmeleri ve iş birliği için Tuna'nın geçişinin tamamlanması istenmişti. Dobruca harekâtından şimdilik vazgeçilmiş ve savunmaya geçilmişti. Mareşal Mackensen Tuna ordusu için 3. Ordudan 6. Kolorduyu almayı düşündü. Yalnız şimdilik yerinde kalmasının uygun görülmesi üzerine kolordunun yerine 217. Alman ve 1. Bulgar Tümenlerini aldı. Alman Tümeninin hatlarını teslim alan birlik ise 6. Kolordu kuvvetleri oldu ve hattın güçlendirilmesine ise beklenilmeden başlandı. Tahkim için birlikler çalışmalarını sürdürürken yakın köylerden ayrıca faydalandı. Türk kuvvetlerinin faaliyetlerini yürüttüğü alanlarda yine bu dönemlerde düzenlemeler yapıldı. Yeni yerleri ise şu şekilde oldu. 15. Tümen'e, 130'dan Sütgölü'ne, 25. Tümen'e ise 129'dan Tuna Nehri'ne kadar olan bölge verildi. Ayrıca yerleştikleri hatların güçlendirilmesi emri verildi.¹⁷¹

Kasım ayında İstanbul'dan gelen 907 asker ise birliklerin durumlarına göre dağıtıldı. Kasım ayında ayrıca kolordunun eksik olan birliklerinin tamamlanması için İstanbul'dan 1002 asker daha gelmişti. Gönderilmiş olan bu yeni askerler Mecidiye'ye ulaştı. Bunların 470'i 15. Tümen'e, 470'i ise 25. Tümen'e, geriye kalan er ise 15. Tümen'in ekmekçi birliğine gönderildi. 14 Kasım günü öğrenildiğine göre düşman ordusunda isim değişikliğine gitmişti ve Dobriçe Ordusu yerine artık bölgedeki birliklerine Tuna Ordusu demeye başlamışlardı. Karargâhlarının merkezi ise ordu komutanı General Sarof ile beraber İbrail şehrinde bulunuyordu. 3. Ordu Komutanlığı gönderdiği emir ile 6. Kolordu'yu ilk hatta görevlendirdi. 6. Kolordu görevlendirildikleri yeri ikiye bölmeye karar verdi. Dorabanto - 189 - Gelincik yolu hattının doğu tarafına 25. Tümen, batı tarafına ise 15. Tümen olacak şekilde düzenlendi.¹⁷²

Kasım ayında ayrıca bölgeye 73., 76. ve 78. Alaylar ile Topçu Alayını içinde barındıran 26. Tümen gelerek cepheye dahil oldu. Tuna Ordusu Komutanı Mackensen, emri altında bulunan üç tümeni bir araya toplayarak 52. Kolordu adını verdiği yeni bir kolordu oluşturdu. Alman Süvari Tümeni ile 26. Tümen ise orduya destek olacak şekilde beklemeye alındı. 23 Kasım günü düşman birliklerine topçu atışları sürdüğü vakitlerde ayrıca Tuna Nehri'nin kuzeyine geçmek için nakillere başlanmıştı. Geçişler

¹⁷⁰ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 268-269.

¹⁷¹ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 100-101.

¹⁷² Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 101-104.

ise 25 Kasım günü 26. Tümen'in nehrin karşısına geçmesinden sonra tamamlanmıştır.¹⁷³

Tuna Ordusu Eflak'a geçme işlemlerini tamamlamış ve ayrıca bu dönemlerde kuzeydeki müttefik kuvvetleri ise Transilvanya'dan Eflak Bölgesi'ne ilerlemişti. Düşman ise bu dönemlerde taarruzlar gerçekleştirmişti. 30 Kasım günü müttefik kuvvetlere Satişköy hattında taarruz etmiş ve düşman birlikleri bölgeyi ele geçirmişti. Aynı sırada düşman 15. Tümen'e taarruz hareketinde bulunmuştu. Düşmana şiddetli karşılık verilmesi sayesinde istediklerini alamamış ve Aralık ayının ilk haftasında ise müttefikler Satişköy'ü de tekrar alarak başarı sağlamıştı.¹⁷⁴

Aralık ayında kış başlamış ama cephede savaş devam ediyordu. Aralık ayının ortalarında müttefik kuvvetler Almanya ve Avusturya-Macaristan ordusu Predcal geçidini düşmandan aldı. Kritik öneme sahip geçidin alınması ile beraber müttefik kuvvetler Rumen Ordusunun kuzey kısmına taarruz etmiş ve düşman kuvvetleri Bükreş'i bırakmak durumunda kalmıştı. Tuna Ordusunun birlikleri ise Bükreş - Köstence arası demir yolunu kesti. Dobruca'daki durum ise 14 Aralık sabahında yapılan hava keşfi sayesinde anlaşıldı. Düşman kuvvetleri bölgede geri çekilmekteydi. Bu bilginin öğrenilmesi ile Mackensen 3. Orduya ileriye doğru gitmesine yönelik emir verdi. 6. Kolorduya da taarruz edeceği bölgelerin bilgisi verildi. 15 Aralık tarihinde 6. Kolordu taarruza katıldı. Netice itibarıyla Dobruca'nın tamamının işgali için Aralık ayında taarruza başlanmıştı.¹⁷⁵

Aralık ayında ayrıca düşman kuvvetleri geri çekilmeleri sırasında ülke ekonomisinin temelini oluşturulan bölgeleri kaybetti. Mackensen kuvvetleri Romanya'nın önemli kaynaklarına el koydu. Düşman kuvvetleri geri çekilmeleri sırasında Ploieşti civarındaki petrol ile tahıl bölgelerini yaktı. Alman 39. Birliği ve ihtiyat kuvvetleri ile müttefikler, Romanya'nın savaş için gelir kaynağı olan petrol kuyularını kontrolü altına aldı.¹⁷⁶

20 Aralık günü süren saldırılarda 3. Bulgar Ordusu ileri harekâtını devam ettirmekteydi. İki gün süren Başköy-Çineli çarpışmalarında 6. Kolordu çok kayıp vermişti. 2000 civarı zayiatı vardı. Düşman kuvvetleri de aynı suretle ağır kayıplar yaşamış ve düşmandan esirler ele geçirilmişti. 24 Aralık günü düşman kuvvetlerinin elindeki Nikolitel ve İsakça alındı. Dobruca Bölgesi'nde düşman kuvvetlerinin takibi devam ediyordu.¹⁷⁷

¹⁷³ Fidan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)", 79-80.

¹⁷⁴ Genç, "Birinci Dünya Savaşı'nda 6'ncı Kolordunun Romanya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Yapılan Muharebeler", 20.

¹⁷⁵ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesleri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 110-112.

¹⁷⁶ Yüksel Kaştan, "I. Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri ile Romanya Arasında İmzalanan Bükreş Barış Antlaşması'nın Stratejik Önemi", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 24 (2020), 332.

¹⁷⁷ Fidan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)", 79.

Mackensen 6. Kolordu'nun tamamının Tuna Ordusu bünyesine dahil edilmesine karar verdi. 3. Ordu Komutanı buna karşı çıkararak bütün kolordunun gitmesini istemedi. Böylece ilk olarak 15. Tümen ile Kolordu Karargâhı harekete geçti. İlk olarak giden 15. Tümen 27 Aralık günü hattan ayrılarak Harşova'ya gelmiş ve Tuna Nehri üzerinden geçiş için köprü yapılmasını beklemeden mevcut imkânlar ile nehrin batı kısmına geçmiştir. 1 Ocak 1917 tarihinde Tuna Nehri geçişini tamamlamıştır. 25. Tümen ise yerinde kalmıştır. 9 Ocak günü ise 25. Tümen harekete geçmiş ve çok geçmeden onlar da nehrin karşı tarafına geçmek için 14 Ocak günü işlemlerini tamamlamış ve kolorduya dahil olmuştur.¹⁷⁸

Düşmanın Dobruca'da kalan son kuvvetlerine yönelik harekât ise Maçın Taarruzu ile oldu. Düşman Dobruca Bölgesi içerisinde bu bölgeyi kontrolü altında tuttuğu sürece Dobruca'ya kuvvet sevk edebilirdi. Maçın asıl mevziisinin yakınına müttefik kuvvetler 29 Aralık günü ulaşmıştı. 30 Aralık günü ise 4. Tümen ve 75. Alay'ın saldırıları başarılı şekilde gerçekleşmiş ve askerler taarruzlarına 1 Ocak günü devam ederek çatışmaları sürdürmüştü. 3 Ocak günü şiddetli topçu atışı desteği ile 4. Tümen ve emir komutası altında bulunan 75. Alay'ın saldırıları karşısında düşman daha fazla direnemeyerek çekiliyordu. 4 Ocak günü İbrail yolundan düşman kuvvetleri ileri harekât ile takip ediliyordu. Tuna'nın batısında bulunan düşman topçuları şiddetli atışlar yaparak taarruzu engellemeye çalışsalar bile istedikleri neticeye ulaşamamışlar ve 5 Ocak günü Kuzey Dobruca tamamen kontrol altına alınmıştı. Artık böylece Dobruca harekâtı tamamen bitmişti.¹⁷⁹ Ocak 1917 tarihinde Osmanlı Devleti müttefik Bulgar 3. Ordu Komutanı'na başarılarından kaynaklı gümüş liyakat ve imtiyaz madalyaları verilmesini kararlaştırdı.¹⁸⁰

Dobruca'nın kontrol altına alınmasından sonra durumu ise şu şekilde oldu. 18 Ocak 1917 yılına kadar Dobruca'da Bulgaristan hâkimiyeti altında bir idare oldu. Bu dönemlerde Peles de Bulgarlar ile Almanlar arasında Dobruca konusu ele alınarak anlaşma yapıldı. Buna göre kuzey ile güney Dobruca'da değişiklik oldu ve merkezi kısımlarda Almanlar söz sahibi oldu. Almanlar merkezi Dobruca'da idari işlerini askeri memurlar ile yürütmeye çalıştı. Dobruca'nın kontrol altına alınması ile beraber İttifak Devletleri bölgedeki ziraat ve sanayi malzemelerini ele geçirip kendi ihtiyaçları için aldı. Bulgaristan ise bölgenin tamamının kontrolünü istemekteydi. Bu duruma karşı çıkan Dobruca Müslümanları ise kendilerine muhtariyet verilmesini isteyerek Dobruca için ayrı bir statü oluşturulmasından yanaydı. Netice itibari ile şu şekilde bir durum yaşandı. Romanya'nın ilerleyen vakitte Bükreş Antlaşması'nı imzalaması ile Dobruca konusu da ele alındı. Güney Dobruca Bulgaristan'a verildi, kuzeyin yönetimi ise dört

¹⁷⁸ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 117-118.

¹⁷⁹ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 118-119; Genç, "Birinci Dünya Savaşı'nda 6'ncı Kolordunun Romanya Cephesi'ne Gönderilmesi ve Yapılan Muharebeler", 21-22.

¹⁸⁰ BOA, HR.SFR.04., 82/9.

müttefik devlet tarafından idare edildi. İttifak Devletleri açısından bu durum çok uzun sürmedi Birinci Dünya Savaşı'nı İttifak Devletleri kaybetmesi ile Bükreş Antlaşması geçerliliğini koruyamadı.¹⁸¹

26. Tümen cephede Mareşal Mackensen'in komutası altında ve Tuna Ordusu içerisinde mücadelelerini sürdürüyordu. 26. Tümenin en büyük muharebelerinden biri aralık ayının başlarında gerçekleşmişti. Balarya Muharebesi'nde düşman kuvvetleri ile 26. Tümen birlikleri karşı karşıya gelmişti. Türk birlikleri düşman kuvvetlerini üstün gayretiyle engellemiş ve hatta taarruzlar gerçekleştirmişti. 26. Tümen muharebe sırasında düşman kuvvetlerinden 3666 civarı esir almış ve malzemeler ele geçirmişti. 26. Tümen'in ise 500 şehit ve 160 yaralı civarı zayıyatı vardı. Düşman kuvvetlerinin zayıyatı ise bundan çok fazlaydı. 26. Tümen Başkomutanlık Vekâletince başarısından dolayı takdir edildi. Sonrasında ise Binbaşı Ömer Lütfü komutasında bulunan 78. Alay'ın sancağı harp madalyasıyla ödüllendirildi. Bölgesinde bulunan düşman kuvvetlerinin artık direncinin kırıldığı düşünüldü. Mareşal Mackensen ise durumun farkında olarak birliklere Bükreş'e doğru ilerleme emri verdi. 6 Aralık günü Bükreş'e ilerleyen ordu Bükreş'e vardığında düşman kuvvetlerinin şehri boşalttıklarını anladı. Halk ise İttifak kuvvetlerine karşı tepkili değildi ve şehirde silahlı düşman askeri ise pek azdı. Yine de temkinli şekilde şehre bazı birlikler girdi. Tuna ordusuna ise Bükreş'in güneyinden doğuya gidilmesine dair emir verildi. Bükreş'e 6 Aralık'ta girilse de 7 Aralık günü bir giriş töreni yapıldı. 7 Aralık günü Bükreş'e girileceği vakit Mareşal Mackensen giriş töreni için 26. Tümen'in içerisinde bir birliğin dahil olmasını istedi.¹⁸²

Eflak harekâtı başlıyordu. Tuna Ordusuna dahil edilmiş olan 6. Kolordu bölgede olan 26. Tümen'i 4 Ocak günü bünyesine katmıştı. Eflak harekâtının 4 Ocak 1917 tarihinde başlayacağı bildirildi. Daha önce 6. Kolordu ile 15. Tümen Harşova'dan Eflâk'a gelmişti. 6. Kolordu harekâtın yapılacağı sırada 15. Tümen ve 26. Tümen'i bünyesi dahilinde barındırıyordu. 4 Ocak günü plan çerçevesinde Tuna Ordusu taarruza geçti. Düşman kuvvetleri fazla tutunamadı ve geriye doğru Seret Nehri'nin kuzeyine çekilmeye başladı. Kolordu ise 6 Ocak gününde karargâhını İbrail'de kuracağına yönelik karar aldı.¹⁸³

Henüz kolordunun hattında bulunmayan 25. Tümen de Tuna Nehri'ni geçmişti. 25. Tümen, 6. Kolordu emrine dahil oldu ve 26. Tümen'in mevkilerini teslim aldı. 26. Tümen ise ihtiyata çekildi ve biraz dinlendi. 26. Tümen ileriki zamanda ise 145. Avusturya Tugayının bulunduğu hatlardaki bölgenin bir parçasını teslim alarak yeniden mücadeleye katıldı. Seret Nehri hattında Tuna ordusu bulunduğu yeri güçlendirme çabasına girdi. Karşı karşıya pozisyon alan iki taraf için cephe durgunlaşmış pek fazla

¹⁸¹ Süleyman Özbek - Tekin Önal, "Ocak 1918 Tarihli Rapora Göre Dobruca'nın İdari, Siyasi ve Demografik Yapısı", *Akademik Bakış* 11/21 (2017), 268-273.

¹⁸² Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 127-131.

¹⁸³ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 137-140.

değişiklik yaşanmıyordu. Bazen karşılıklı taarruzlar, topçu atışları olsa da hat aynı şekilde kalmıştı.¹⁸⁴

1917 yılının Mart ayında birlik mevcuduna bakıldığında 15. Tümen 7453, 25. Tümen 5857, 26. Tümen ise 7578 şeklindeydi. Düşman birlikleri hatların karşısında tahkim yaparak zamanlarını geçirmekteydi. Gelen emirler çerçevesinde düşmanın bunları rahat şekilde yapmamaları için topçu atışları gerçekleştirilmesi istenmekteydi.¹⁸⁵

Romanya Ordusu Seret Nehri'nin kuzeyinde Moldova Bölgesi'nde tekrar toparlanma ve bekleme durumuna geçmişti. Romanya, hükümete ait taşınabilir her ne kadar eşya varsa mümkün mertebe Yaş şehrine nakletmişti. Geri çekildiği yerlerdeki petrol kuyuları tahrip edilerek yakılmıştı. Romanya için savaşın neticesi çok ağır olmuştu. Toprağının çoğunluğu İttifak kuvvetleri tarafından işgal edildi.¹⁸⁶ Geri çekilen Romanya ordusunun arkalarında bıraktığı eşyaların ele geçirilenlerinin bir kısmı İstanbul'a sevk edilmek üzere toplandı. 1917 yılının Ocak ayındaki listeye göre içerisinde top, makineli tüfek ve binlerce silah ile çeşitli malzeme vardı.¹⁸⁷

Osmanlı Devleti, Romanya ile savaşa başladıktan sonra ise esir alınan Rumenlerin bir kısmını Anadolu toprakları içerisinde Kütahya- Tavşanlı'da tutmuştur. Buradaki esirler için ayrıca takibini gerçekleştiren devlet olarak İspanya olmuştur. Rumen esirlerinin sayısına bakıldığında ise 1900 civarı esir bulunmaktaydı.¹⁸⁸

Romanya Cephesi'nde 6. Kolordu birliklerinin kaybına bakıldığında toplam olarak 15. ve 25. Tümenlerin zayıtı 18.900 civarı, sonradan cepheye katılan 26. Tümen'in ise 2.400 civarıydı.¹⁸⁹

4.5. Romanya Osmanlı Askeri Valiliği

Romanya savaşa girdikten sonra İttifak Devletleri'nin karşı taarruzu ile zor bir durumda kalmıştı. Savaş sırasında üst üste kaybetmeler sonucu en sonunda başkentleri olan Bükreş'i İttifak Devletleri kuvvetlerine savunmasını dahi gerçekleştirmeden geri çekilmişti. Bundan sonra artık Bükreş'te yönetimde İttifak Devletleri'nin sözü geçmiş Osmanlı Devleti de müttelik olması ayrıca Romanya Cephesi savaşında destek vermesi sebebiyle oluşturulan yönetimde yer almıştır.

Nitekim daha Romanya topraklarının çoğu ele geçmeden önce ekim ayının sonlarında 1916 yılında Osmanlı, Almanya, Avusturya - Macaristan ve Bulgaristan Devletleri'nin temsilcileri bir araya gelmişti. Düşmanın ordusunun yok edildiği takdirde topraklarının İttifak Devletleri tarafından nasıl bir şekilde yönetilmesi konusunda ve

¹⁸⁴ Fidan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)", 82.

¹⁸⁵ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 153-154.

¹⁸⁶ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 309-310.

¹⁸⁷ BOA, HR.SFR.04..., 29/64. Bkz. Ek5.

¹⁸⁸ BOA, HR.SYS., 2214/2/40.

¹⁸⁹ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik 'X ncu Cilt'*, 319.

Romanya'ya ait olan malzemelerin İttifak Devletleri'nin kullanımı için nasıl bir yol izleneceği gibi durumlar hakkında görüşmeler yapılmıştı. Osmanlı Devleti'nin ekonomisi savaş sebebi ile sıkıntı yaşıyordu. Osmanlı Devleti daha önceden Romanya'dan tahıl tedarik etmekteydi. Romanya'nın gelir kaynaklarından biri ise petrol olması ile İttifak Devletleri açısından toprakların kıymeti bir hassa önem teşkil ediyordu. Osmanlı Devleti de oluşacak en ufak fırsattan faydalanarak ihtiyaçlarını karşılama düşüncesindeydi ve buna bel bağlamıştı. Şimdi artık Romanya ordusu geri çekilmişti. Topraklarının çoğunluğu İttifak ordusu askerleri tarafından kontrol altına alınması ve Bükreş'e sahip olunması ile beraber daha önceden kararlaştırılan konuların artık uygulamaya koyma vakti gelmişti.¹⁹⁰

Romanya'ya ait olan malzemelere İttifak Devletleri'ne aktarma sürecine beklemeden başlandı. Almanya "*Tekâlif-i Harbiye*" adı ile bunu değerlendiren ülke olurken Avusturya-Macaristan ise hemen ardından geliyordu. Osmanlı ise öncelik olarak sonlara kalmış vaziyette bulunmaktaydı. Malzemeleri ülkelerine göndererek ordularının ihtiyaçlarını karşılama yoluna gidildi.¹⁹¹

Osmanlı Devleti, Romanya'da idari faaliyetlerini gerçekleştirebilmek için ise Romanya Osmanlı Askeri Valiliğini bu suretle oluşturdu. Romanya'ya çok geçmeden gidecek olan bu askeri valilik için kadro teşkil edilmiş ve münasip görülerek Meclis-i Vükelâ tarafından onaylanmıştı.¹⁹² Valilik 9 Ocak 1917 tarihinde kurulmuş ve valiliğin başına ise sadece askeri anlamda bilgi sahibi değil ayrıca diplomatik konulara hâkim ve bakanlık görevi de yapmış olan Mirliva (Tümgeneral) Osman Nizami (Doğancı) Paşa getirildi. Kurmay Subay ise Albay Ahmet Tevfik Bey oldu. Böylece "*Romanya İdare-i Askeriyesi*" olarak da adlandırılan Romanya Osmanlı Askeri Valiliği kurulmuştu.¹⁹³

Romanya'daki çeşitli ganimetlerin gönderilmesi sevk ve idaresi için ise sorumlu kişi Osman Nizami Paşa oldu. Bölgede planlama için bir koordinasyonun oluşturulması amacıyla çalışmaların başında yer aldı.¹⁹⁴ Romanya'da elde edilen ganimetler için her ay bir tren gönderilmesi düşünülmüş ve ayrıca ganimetlerin toplanma merkezi olarak Romanya'nın güneyinde yer alan Giurgiu belirlenmişti.¹⁹⁵

Gönderilme süresini ise azaltmaya ve her hafta 40 vagon gönderilmesini planlamaya çalışmışlardı. Bazen Bulgar yetkililer malzemelerin gönderilmesi konusunda zorluk çıkarmaları zaten bu durumların tam olarak gerçekleşmesini

¹⁹⁰ Murat Bozkurt, *Türkiye ile Romanya Arasındaki Siyasi İlişkilerin Kurulması (1920-1930)* (İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 21.

¹⁹¹ Nurten Çetin, "I. Dünya Savaşı'nda Romanya'dan Türkiye'ye Getirilen Dokümanların İadesi Sorunu", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 38 (2020), 171.

¹⁹² Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO), Dosya No. 4455, Gömlek No. 334087; BOA, MV., 206/3. Romanya Osmanlı Askeri Valiliği için oluşturulan kadronun Meclis-i Vükelâ tarafından onaylandığına dair Bkz. Ek3.

¹⁹³ Zeki Çevik - Emirhan Yılmazpehlivan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Romanya Osmanlı Askeri Valiliği", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 4/7 (2018), 169-170.

¹⁹⁴ BOA, HR.SFR.04., 29/70. Bkz. Ek4.

¹⁹⁵ BOA, HR.SFR.04., 29/74.

engelledi. Konu hakkında gönderilen bir yazıda belirtildiği gibi Bulgarların menfaati uğruna kanını esirgemeyen Türk askerleri için orduya ait nakliyatlarda daha az zorluk çıkarılması ve bunun için hareket edilmesi beklenilmekteydi. Her hafta 40 vagon gönderilmesine razı olduğu belirtildi.¹⁹⁶

Romanya Osmanlı Askeri Valiliği çok kısa bir süre içerisinde örgütlenmesini tamamlayarak şubeler oluşturdu. Bunlar Savaş ve Silah Malzemeleri Şubesi, Askeri Yönetim, Ekonomi, Ulaştırma ve Posta Hizmetleri Şubeleri şeklinde olmakla beraber ayrıca kendisine bağlı yan kuruluşları bulunmaktaydı. Valilik merkezi Bükreş'te, Türk bayrağının altında faaliyetlerini sürdürdü. Valilik yönetim biçimi olarak insanların sıkıntıları ve ihtiyaçlarına yönelik işlerde yapan yumuşak bir yönetim uygulamıştı. Savaştan etkilenen göçmenlerle ilgilenmiş, esir düşen askerleri unutmamış ve ailelerine maaş vermişti. Evleri yıkılanlara ev tedarik etmişti. Sağlık hizmetlerinin sağlanabilmesi için çalışmalar yapmıştı. Romanya ordusuna ait ele geçirilmiş olan savaş malzemelerini ganimet olarak da yurda göndermişti. Bünyesinde barındırdığı personel diğer müttefik askerlerine oranla birkaç olay dışında pek bir sorun yaşamamıştı. Osmanlı Devleti'ne hem İttifak Devletleri'nden gönderilen malzeme hem de Romanya'dan gönderilenlerin Tuna Nehri üzerinden sağlıklı yapılabilmesi için Osmanlı Tuna Menzil Müfettişliği bununla ilgilenmişti. 1917 tarihinden itibaren hububat ürünlerinin Tuna Nehri üzerinden yurda gönderilmesi işlemi gerçekleştirildi.¹⁹⁷

Romanya savaşta yenik bir duruma düşse de Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda İtilaf Devletlerinin kazanması üzerine Romanya'da galip gelenler safına dahil olmuş oldu. Osmanlı Devleti'nin idari faaliyetleri ise böylece son buldu. Osmanlı Devleti'ne, gönderilen malzemeler Romanya ile bir sorun teşkil etmiş ve bunların cinsi ile iadesi içinde komisyon oluşturulmuştur.¹⁹⁸

4.6. Türk Askerlerinin Romanya Cephesinden Ayrılışı

Romanya Cephesi'nde bulunan düşman orduları kuzeye kadar geri çekilmişti. Bükreş'in düşmesi ile Romanya yönetimi Yaş şehrine sığınmıştı. Rusya savaştan çekilince Romanya zor durumda kalmıştı. Romanya hükümeti artık başka çare olmadığını düşünerek İttifak Devletleri'nin antlaşma yapmaya yönelik baskılarına daha fazla dayanamayıp mütareke görüşmelerini kabul etti. Focşani'de İttifak Devletleri ile görüşmeler başladı. Osmanlı Devleti, Mackensen karargâhında bulunan Binbaşı Nazım Bey'i görüşmelerde yer alması için görevlendirdi. Böylece 9 Aralık 1917 tarihinde mütareke yapıldı. Barış antlaşmasından önce ön antlaşmanın imzalanabilmesi Romanya Devleti'nin yeni Başbakanı olan General Averesco'un ülkenin eski başkenti olan

¹⁹⁶ BOA, HR.SFR.04..., 29/82. Bkz. Ek6.

¹⁹⁷ Çevik - Yılmazpehlivan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Romanya Osmanlı Askeri Valiliği", 170-171.

¹⁹⁸ Çetin, "I. Dünya Savaşı'nda Romanya'dan Türkiye'ye Getirilen Dokuma Makinelerinin İadesi Sorunu", 172.

Bükreş'e görüşmelere gelmesi ile oldu. Osmanlı Devleti'ni temsilen bir heyet gönderilmiş İstanbul'dan yola çıkan heyet Romanya'ya gelmişti. Savaş durumunu sonlandırmak için Buftea'da 5 Mart 1918 tarihinde ön antlaşma yapıldı. Ardından İttifak Devletleri ile Romanya Devleti arasında ise 7 Mayıs günü Bükreş Barış Antlaşması imzalandı.¹⁹⁹ Yapılan görüşmelerde yer alan isimlerden biri de daha önce Romanya ile ittifak teşebbüsü için savaşın başında yapılan temaslarda yer almış olan Talat Bey ve bu sefer Romanya'nın kaybettiği savaş nedeniyle gerçekleştirilen görüşmelerde yer almıştır.²⁰⁰

Türk birlikleri Romanya Cephesi'ne geldiği gibi yine gider iken parça parça olacak şekilde nakline başlanıyordu. Nisan 1917 tarihinde 26. Tümen cephe hattından çekildi ve ardından İstanbul'a sevki gerçekleştirildi. Tümenin bulunduğu yeri alması için ise 15. Tümen ile 145. Tugay görevlendirildi. Böylece Romanya Cephesi'ne gelen tümenlerden son gelen ama ilk giden 26. Tümen oldu.²⁰¹

25. Tümen, Aralık ayında cepheden ayrılmadan önce ayrılış hazırlıklarını tamamlamaya çalıştı. İlk birlikleri trenle 4 Aralık 1917 tarihinde sevk edildi. Karargâhı ise ayın 25'inde İstanbul'a ulaştı. Bulduğu hattın teslimi için Golç Süvari Tümeni görevlendirilmiş ve 12 Aralık günü devralacağı bildirilmiştir.²⁰² Romanya'da kalan son tümen ise 15. Tümen olmuştur. 7 Mayıs 1918 tarihinde Bükreş Barış Antlaşması'nın imzalanmasının ardından haziran ayında 15. Tümen'in Köstence Limanı'ndan Batum'a nakli yapıldı. Türk askeri olarak Romanya'da kalmış vaziyette olan bir kısım birlikler de 8 Aralık 1918 tarihinde İstanbul'a gelmiştir.²⁰³

¹⁹⁹ Cevzîliler - Öncü, "Romanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Bükreş Barış Antlaşması", 106-112.

²⁰⁰ BOA, HR.SYS., 2300/1/16.

²⁰¹ Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 154.

²⁰² Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 158-159.

²⁰³ Çevik - Yılmazpehlivan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Romanya Osmanlı Askeri Valiliği", 172.

5. MAKEDONYA CEPHESİ

5.1. Yunanistan'ın Savaşa Girişi

Yunanistan'ın başında Kral Konstantin ve hükümetin başında yer alan isim ise Venizelos'du. Kral Almanya İmparatorunun eniştesi ve bu nedenle ilgisi İttifak Devletleri'ne daha fazla yönelikti. Venizelos ise “*Megalo İdea*” fikrini gerçekleştirmeyi çok istiyordu ve bu düşüncesine İtilaf Devletleri destek veriyordu. Yunanistan Balkan Savaşları sonucunda Bulgaristan'ın ele geçirdiği yerlerin Bulgaristan sınırları içerisinde olmasına ise hiç iyi şekilde bakmamaktaydı. Ege'de bulunan Midilli, Sakız ve Limni gibi adaları elinde tutan Yunanistan daha fazlasına sahip olmak niyetindeydi. Adalardan sonra Anadolu'yu istiyordu. Bu sebeple Osmanlı Devleti ile ilişkileri iyi durumda değildi.²⁰⁴

Savaş başladığı vakit ilk iş olarak Yunanistan tarafsız kalmış ve bu çerçevede dahilinde hareket etmeye başlamıştı. Bunu ise henüz daha savaş başlamadan önce Avrupa devletlerine bildirmişti. Ayrıca Bulgaristan savaşa katılırsa 1913 tarihli Yunan - Sırp antlaşmasına göre Sırbistan'a destek vereceğini belirtmiştir. Avusturya - Macaristan'ın, Sırbistan'a karşı savaş ilan etmesinde ise her hangi bir adım atmamış ve tarafsızlığında değişiklik yaşanmamıştır. Osmanlı Devleti'ni temsilen Atina da sefir olarak görevli olan Galip Kemalî Bey'e, Yunan Dışişleri Bakanı Streit, Osmanlı Devleti, Romanya ile Yunanistan'ın ortak şekilde tarafsız kalmaları gerektiğini ve Bulgaristan'a da bu teklifi yapacağını söylemiştir. Kemalî Bey ise teklife olumlu şekilde yaklaşmıştır. Kemalî Bey'in Ağustos ayının başlarında 1914 yılında yazdığı bir telgrafa göre Venizelos'un “*Bulgaristan seferberlik ilan ederse Yunanistan'ın da seferberlik ilan edeceğini*” belirtmiştir. 30 Temmuz'da ise Bulgaristan'ın tarafsızlığını beyan etmesiyle Yunanistan'a yansımaları benzer olmuştur.²⁰⁵

Savaş farklı cephelerde süren çarpışmalar ile devam etmekteydi. Farklı düşüncelere sahip Venizelos ile Kral karşı karşıya geliyordu ve ikisini tekrar karşı karşıya getiren bir olay yaşandı. İtilaf Devletleri 1915 yılında Çanakkale Harekâtı'nı başlatmıştı. Venizelos, İtilaf Devletleri'ne destek vermek amacıyla 40 bin Yunan askerini Çanakkale'ye göndermek istiyordu ve bunu Kraldan talep etti. Venizelos ayrıca bir muhtıra verdi. Verdiği muhtırada ise hangi sebeple İtilaf Devletleri ile müttefik olunması gerektiğini belirtmişti. Ülkenin çıkarları ve Megali İdea planlarını anlatmıştı. Bu durum karşısında Kral artık “*Öyleyse ileri, Tanrı yardımcımız olsun*” diyerek Venizelos'un düşüncesini kabul etmişti. Sonrasında ise Kral ordunun başında yer alan

²⁰⁴ Mehmet Kayıran - Mustafa Yahya Metintaş, “Türk-Yunan İlişkileri (1878-1952)”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi* 1/3 (2018), 53.

²⁰⁵ İsmigül Çetin, “Osmanlı Kaynaklarına Göre Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'na Girişi”, *Karadeniz Araştırmaları* 15/59 (2018), 173-174.

Metaksas ve kurmayları ile yaptığı görüşmeler neticesinde fikirden vazgeçmiştir. Metaksas eğer ordu İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa girerse istifasını sunacağını belirtmiştir. Bu olay Kralın düşüncesine etki etmiş ve değişmesinin nedenlerinden biri olmuştur.²⁰⁶

Kral, savaşa girme konusunda siyasi ve askeri kurmayların yer aldığı bir toplantı yapmış ve toplantıda çıkan karar savaşa dahil olmamak yönünde olmuştur. Bunun sonucunda Venizelos her ne kadar çaba gösterse bile istediğini alamayınca görüş ayrılıkları neticesinde istifasını 21 Şubat 1915 tarihinde sunmuştu. İstifası sonrası hükümet kurma çalışmaları istenildiği gibi bir türlü teşkil edilememesi üzerine 31 Mayıs 1915 tarihinde seçimlere gidilmesine karar verilmişti. 31 Mayıs seçimlerinde oyların çoğunluğunu Venizelos almıştı. Kral yine de bildiği gibi davranmaktan vazgeçmedi. Onun hükümeti kurmasını geciktirmişti. 1915 yılında bir gelişme daha yaşandı ve ikisinin arasında var olan krize bir yenisi daha eklendi. Bu Almanya ve Bulgaristan'ın beraber hareket etmeye başlamasıydı. Venizelos, Sırbistan ile yaptıkları antlaşmayı hatırlatarak Yunanistan'da seferberlik ilan etti.²⁰⁷

Rusya ise Yunanistan'ın şu an için savaşa dahil olmasına pek sıcak bakmıyordu. Rus Dışişleri Bakanı Sazanov da bu durum hakkında Mart 1915 tarihinde İngiliz elçisine sebebini açıklayarak belirtmiştir. ‘‘*Rus Hükümeti, Yunanistan'ın Çanakkale harekâtına katılmasına, bu durumun bazı karışıklıklara yol açacağı düşüncesi ile karşı çıkmaktadır*’’ şeklinde ifade edilmiştir. Ruslar sadece İngilizlere değil, ayrıca Fransızların müttefiklerine sunmuş olduğu Yunanistan durumu için yapılan teklife bile karşı çıkarak tavrını göstermiştir.²⁰⁸

Venizelos'un izlediği savaş yanlısı politikası, Bulgaristan durumu ve ilan edilen seferberlik Kralı çok fazla etkilememiş ve kendisi ile Venizelos arasındaki fikir farklılıklarında değişikliğe neden olmamıştır. Kral da kendi çerçevesinden ülkesinin çıkarları için hareket ediyordu. Bu doğrultu dahilinde Almanya'dan Gevgeli ve Doyran Bölgeleri'nin Bulgar çeteleri tarafından ele geçirilmesinin önlenmesi istendi. Ayrıca bu yerlerin Yunanistan'a verilmesini talep etti. 23 Eylül 1915 tarihinde ise Alman imparatoru cevap vermiş ve Sofya'ya konu için talimat verdiğini bildirmişti. Kral istediği cevabı elde etmişti. Bu sırada Venizelos'u görevden alarak yeni bir hükümet oluşturulacağına dair bazı söylentiler ortada yayılmaya başlandı. Bu dönemlerde yaşanan bir diğer olay ise Bulgar Kralı'ndan gelen bir telgraftı. Telgraf Bulgar ordusunun yaptığı seferberliğin kesinlikle Yunanistan'a karşı olmadığına yönelikti. Bu olay Kralı memnun etti ve rahatlattı.²⁰⁹

²⁰⁶ Esra Özsüer, ‘‘I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos- ‘‘Entente Cordiale’’ İşbirliği ve Propaganda Çalışmaları’’, 258-259.

²⁰⁷ Özsüer, ‘‘I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos- ‘‘Entente Cordiale’’ İşbirliği ve Propaganda Çalışmaları’’, 259-261.

²⁰⁸ Arı, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, 112-114.

²⁰⁹ Çetin, ‘‘Osmanlı Kaynaklarına Göre Yunanistan'ın I. Dünya Savaşı'na Girişi’’, 191.

Kral, Metaksas olmasa çoktan Venizelos'un düşüncesini büyük ihtimalle kabul edip savaşa müdahil olabilirdi. Metaksas, tarafsız kalmanın Yunanistan için olması gereken bir durum olduğunu savunuyordu. Bunun nedeni ise şuan ki şartlar Yunanistan'ın savaşa girmesi için uygun değildi. Çünkü ona göre Sırbistan'a verilen destek sırasında, Bulgar ordusunun Selanik'e gireceğine dair endişesi vardı. Bulgar tehdidi söz konusuydu.²¹⁰

Venizelos, meclisten kendi düşüncesini destekler şekilde güvenoyu aldı. Bunun sonucunda Kral kendisini görüşme talebi ile çağırdı ve ikili bir görüşme gerçekleştirdi. Venizelos, ısrarlı savaş yanlısı politikasına rağmen bir türlü istediği neticeyi alamayınca istifasını tekrar verdi. Bir dahaki seçimde partisinin yer almayacağını bildirdi. Bunun nedeni olarak ise Kral'ın halkın seçmiş olduğu hükümetin liderini yok sayması olduğunu belirtmiştir. Yapılan seçimde Kral'a yakınlığı ile tanınan Dimitris Gounaris'in partisi mecliste çoğunluğu ele geçirdi. Bundan sonra meclis, Kral destekçileri tarafından 13 Haziran 1917 tarihine kadar idare edilmiştir. Meclis, Yunanistan'ın savaşa girdiği zamana kadar tarafsızlık politikasını sürdürmüştür. Venizelos'un, Kral ile yaptığı son görüşmede Yunanistan da "*Ulusal Bölünme*" döneminin başlangıcıydı.²¹¹

Venizelos ve Kral'ın bu çekişmeli dönemlerinde İtilaf Devletleri bir adım atma gereği hissetti. 1915 yılında İtilaf Devletleri'ne ait askerler Selanik'e çıkarma gerçekleştirdi. Çıkarma yapmalarının nedeni ilk olarak şehri işgal etmek mahiyeti ile değil sadece Sırbistan'a destek vermek için burayı kullanmayı amaçladıkları şeklindeydi. Sonrasında ise bu durumda değişiklik olmuş ve Selanik'te sert bir yönetim uygulanmıştı. Artık Selanik Limanı ile şehrin bölgesinde söz sahibi olarak İtilaf Devletleri'nin ordusu yer aldı.²¹²

1916 yılında ise Yunanistan açısından ilginç bir durum meydana geldi. Selanik'te bulunan Venizelos 26 Ağustos 1916 tarihinde kendi hükümetini kurduğunu ilan etti. Bunu İtilaf Devletleri'nin desteğini alarak gerçekleştirmişti. Bu durum ile Yunanistan'da iki yönetim dönemi başladı. İki hükümetin yer aldığı dönem bir yıl sonra Kral'ın devrilmesi ile sonlandı. En sonunda ise Venizelos Yunanistan'ı tamamıyla savaşa dahil etti.²¹³ Yunanistan 26 Haziran 1917 tarihinde İtilaf Devletleri yanında yer alarak İttifak Devletleri'ne savaş ilan etti.²¹⁴ Venizelos savaşa girme konusunda İtilaf Devletleri'nin yardımı sayesinde istediği neticeye ulaştı. İtilaf Devletleri'ne de destekte bulundu. Makedonya Cephesi'nde savaşın sonlarına doğru destekte bulunan Yunan kuvveti 200 bin kişilikti.²¹⁵

²¹⁰ Gürhan Yellice, "Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale'den Milli Bölünmeye", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 16/32 (2016), 222.

²¹¹ Özsüer, "I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos- "Entente Cordiale" İşbirliği ve Propaganda Çalışmaları", 263-264.

²¹² Özsüer, "I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos- "Entente Cordiale" İşbirliği ve Propaganda Çalışmaları", 265.

²¹³ Yellice, "Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale'den Milli Bölünmeye", 235.

²¹⁴ Arı, *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*, 284.

²¹⁵ Kayıran - Metintaş, "Türk-Yunan İlişkileri (1878-1952)", 53.

5.2. Türk Askerlerinin Makedonya Cephesine Sevki

Avrupa'da sıkışmış olan savaşın gidişatını değiştirmek için farklı arayışlar içerisine girilmiştir. Bunlardan bir tanesi Çanakkale Cephesi'nin açılmasını sağlayacak olan harekâtın planlanmasıydı. Çanakkale Savaşı'nın başlaması ise bölgedeki devletlerin durumunu daha da önemli hale getirdi. Netice itibariyle Balkan devletlerinin bir tarafın diğerine üstünlüğünü görmeden tarafsızlıklarını bozmaya niyeti yoktu.²¹⁶

Çanakkale Cephesi'nde, savaş başladıktan sonra İtilaf Devletleri gidişatın kendi bekledikleri gibi sonuçlanmayacağını anladı. Bu sebeple farklı bir yol arandı. Balkanlarda İttifak Devletleri'nin üstünlüğüne engel olmak, Almanya ile Osmanlı Devleti'nin bağlantısını engellemek, İtilaf grubu üyesi devletlere yardım etmek gibi sebeplerle Makedonya Cephesi'nin açılması amaçlandı. Bu nedenlerle İtilaf Devletleri'nin kuvvetleri 1915 yılının sonbaharında 5 Ekim günü Selanik'e birliklerini çıkarmaya başladı. Komutan olarak bu kuvvetlerin başına ekim ayında Fransız General Saray (Sarraail) görevlendirildi. Yunanistan Kralı duruma tepki gösterse de Venizelos'un güçlü desteği bulunmaktaydı.²¹⁷

İtilaf Devletleri'nin Selanik'e asker çıkarması meselesi 1915 yılının başında olan bir meseleydi. Bu meseleyi oluşturan bir diğer etken Sırpların durumunun takibinde olmalarıydı. Sırbistan tarafında ilk önce İttifak kuvvetlerinin fazla ilerlemesini beklemiyorlardı. Sonradan İtilaf Devletleri, beklediklerinin tersine durum oluşması ile hareket etme kararı aldı. Çanakkale'ye gönderilen kuvvetlerinin bir kısmını ise buraya nakletti. Böylece 5 Ekim 1915 tarihinde Selanik'e asker çıkarılması ile beraber cephe açılmış oldu.²¹⁸ Ayrıca Çanakkale'den getirilen birliklerin dışında müttefiklerin ısrarı ile İtalyanların da kuvvet göndermesi durumu da söz konusuydu.²¹⁹

Bulgaristan'a taarruz harekâtı öncesinde İngiltere, bölgenin durumunun değerlendirilmesi ve gerekli hazırlıklar için çalışmalar yapmıştır. İngiltere Aralık 1916 tarihinde ise bölgedeki kuvvetlerin sayısının artırılmasının Balkanlarda etkili olacağını düşünerek desteklemeye yönelik karar almıştır.²²⁰

1916 yılında Makedonya Cephesi'nde İttifak orduların bölgede dağılımı şu şekildeydi. 1. Bulgar Ordusu'nun karargâh merkezi Manastır'da, Alman Ordusu'nun karargâh merkezi Valandovo'da, karargâh merkezi Levonovo'yu seçen 2. Bulgar Ordusu ve son olarak işgal birlikleri yer almaktaydı. İtilaf Devletleri kuvvetlerinin

²¹⁶ Barış Metin, "Çanakkale Savaşlarından Makedonya Cephesi'ne; Balkanlarda Politik Denklem (1914-1918)", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 14/27-28 (2015), 237-238.

²¹⁷ Fazıl Karlıdağ - Kâni Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesleri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)* (Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, 1967), 21-22.

²¹⁸ Cyril Falls, *Military Operations Macedonia From the Outbreak of War to the Spring of 1917* (London: Published By His Majesty's Stationery Office, 1933), 37-42.

²¹⁹ BOA, HR.SYS., 2111/9/9.

²²⁰ Çağdaş Yüksel, "Mondros Ateşkes Antlaşması'nın İmzalanmasında Müttefiklerin Balkan Harekâtının Rolü", *ulakbilge* 6/29 (2018), 1417-1418.

sayısının durumu ise ağustos ayında şu şekilde olması bekleniyordu. Çünkü daha tam olarak İtalyan ile Rus kuvvetleri bölgeye gelmemiştir ve onların da gelmesi amaçlanıyordu. Bu kuvvetlerin gelmesi ile oluşması düşünülen İtilaf kuvvetleri sayısı şu şekildeydi. 60 İngiliz piyade taburu, 51 Fransız Piyade taburu, 60 Sırp Piyade taburu, 12 İtalyan Piyade Taburu, 6 Rus Piyade Taburu ve toplamında 189 piyade taburu bulunmaktaydı. Ayrıca 117 batarya ile 35 süvari bölüğü mevcuttu. Sırp kuvvetleri, Sırbistan'da yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmadan önce Korfu'ya nakledilmiştir. Sırp Makedonya Cephesi'nin açılması ile buraya destek vermişlerdir.²²¹

Makedonya Cephesi'nde yaşanan hareketlilik karşısında Bulgarlar, Almanya'ya başvurarak destek kuvvet gönderilmesini talep etti. Almanya ise bu konuyu Enver Paşa'ya ilettiler. Enver Paşa da yardım yaptığı takdirde ileride Batı Trakya'dan pay alabileceğini düşünerek teklifi olumlu karşıladı.²²²

1916 yılının Ağustos ayının sonlarında Almanya'da komuta kademesinde değişikliğe gidilmiş ve Genelkurmay Başkanı olarak Hindenburg görevlendirilmişti. Ardından düzenlenen toplantıya Osmanlı Devleti'ni temsilen Enver Paşa katılmıştı. Görüşmenin bir konusu da Makedonya Cephesi'ydi. 12 Eylül 1916'da görüşmeler sırasında Makedonya Cephesi'ne Türk askerinin gönderilmesi kararlaştırıldı. Enver Paşa bu sebeple hareket halinde bulunan 50. Tümen'e başkente gelmesini emretti.²²³

Tümen komutanı Kurmay Yarbay Şükrü Naili (Gökberk) karargâhı ile birlikte Bakırköy'e geldi ve bölgede hazırlıklara başladı. Tümenin içerisindeki birliklere bakıldığında ise şu şekildeydi. 157., 158. ve 169. Alayları ile 50. Topçu Alayı ve tümene bağlı ekmekçi müfrezesi, istihkâm ile sıhhiye bölüğü, muhabere takımı, sahra cephanesi şeklinde tümen teşkil edilmiş vaziyetteydi. Alayların komutanları ise 157. Alay Yarbay Akif, 158. Alay Binbaşı Nedim, 169. Alay Yarbay Servet ve Topçu Alayın komutanı ise Binbaşı Sadık'tı. Tümenin toplamına bakıldığında 11979 civarı kişi bulunmaktaydı. Piyade Alayları üçer tabur şeklinde ve her alay içerisinde makineli tüfek bölüğü vardı. Makedonya Cephesi'ne sevkinden sonra bölge halkından ayrıca asker temin edilerek tabur sayısı dörde çıkarılmıştır. 50. Tümen parça parça 21 Eylül 1916 tarihinden itibaren trenle cepheye sevkine başlandı. Son birliklerin gönderilmesi ise 25 Ekim'de tamamlandı. 50. Tümen cepheye ilk vardığında Meriç Nehri ile Serez'in batısı arasındaki bölgede hâkimiyet sağlamış olan 10. Bulgar Tümeninden gelen emir ile Angista Bölgesi'nde toplanmaları istendi.²²⁴

50. Tümenin Makedonya Cephesi'ne sevkisi sırasında aksaklık meydana geldi. Tümene ait hayvanlarda hastalık olduğu bahanesiyle sınırından hayvanlar geri

²²¹ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 172-178.

²²² Karal, *Osmanlı Tarihi IX. Cilt İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, 499-500.

²²³ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 25.

²²⁴ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 26-27.

gönderildi. Tümenin ihtiyacı olan eksik hayvanlar Bulgarlar tarafınca da karşılandı.²²⁵ Daha sonrasında ise 20. Kolordu oluşturulduğu vakit Makedonya Cephesi'ne sevki sonrasında hayvan ihtiyacı oluşmuştur. Bu sebeple tamamlanması için gerekli işlemler yapıldı. Kolordunun bulunduğu bölge olan Drama'ya getirmek üzere Zabit Vekili ve 54 asker görevlendirildi.²²⁶ Bulgaristan'ın kuzeyinde bulunan Rusçuk'a gelen askerler söz konusu hayvanların trenle sevki için çalışmalar yaptı.²²⁷ Cephe hattında buldukları sırada Bulgarlardan alınan hayvanlar ise yazışmalara yansımıştır. Bir kısmı ise daha sonra Bulgarlara geri verilmiştir.²²⁸

20. Kolordu için Osmanlı Devleti tarafından verilenlerin dışında Almanlar ve Bulgarlar tarafından verilen eşya olursa bunlarında kolorduya gönderilmesi planlandı.²²⁹ Kolordu Drama'da bulunduğu sıralarda ihtiyacı için Romanya'dan da hayvan tedariki sağlanması için de çalışma yapıldı. İlk olarak nakil için 230 hayvan hazır oldu ve arkasından daha da gönderilmesi planlandı.²³⁰

Kasım 1916 tarihinde İttifak Devletleri Makedonya Cephesi'nde daha fazla takviye kuvvete ihtiyaç hissetmişti. Bunun üzerine Makedonya Cephesi için bir tümenin daha destek vermesine, iki tümeninde birleştirilip bir kolordu meydana getirilmesine ve ayrıca 11. Alman Ordusu bünyesine dahil edilmek üzere bir takviyeli alayın gönderilmesine karar verilmişti. Piyade alayı Takviyeli 177. Piyade Alayı oldu. 46. Tümen ile Makedonya Cephesi'nde bulunan 50. Tümen birleştirilip ve 16. Depo Alayı da dahil edilerek 20. Kolordunun oluşturulması emri verildi. 46. Tümen derhal Kolorduya bağlanmış ve o zamanlarda tümen İstanbul'un Avrupa Yakası'nda bulunmaktaydı. Tümen hazırlıklara başladı ve ayrıca tümen takviyeli alayın oluşturulması içinde çaba sarf etti. 2. Ordu ile Kolordunun Karargâhı arasındaki irtibatın sağlanabilmesi amaçlı bu komutanlıklar bünyesinde bulunan Yüzbaşı İsmail Hakkı ve Albay Ali Beyler görevlendirildi.²³¹

20. Kolordu, 46. Tümen ve Takviyeli 177. Rumeli Alayı'nın teşkiline bakıldığında şu şekildeydi. Kolordu komutanı olarak Tuğgeneral Abdülkerim Paşa görevlendirildi. 46. Tümen Komutanı ise Kurmay Albay Mahmut Beliş, tümenin içerisinde bulunan alayların komutanlarıysa 144. Alay Yarıbay Adil, 145. Alay Binbaşı Ali Rıza, 146. Alay Yarıbay Şinholz (Alman) ve 46. Topçu Alayının Komutanı Binbaşı M. Behçet'ti. Tümenin ilk teşkilatında alaylar üçer taburlu iken daha sonradan 50.

²²⁵ T.C. Genelkurmay Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik "X ncu Cilt"*, 402.

²²⁶ BOA, HR.SFR.04..., 658/46.

²²⁷ BOA, HR.SFR.04..., 658/49.

²²⁸ BOA, HR.SFR.04..., 30/69.

²²⁹ BOA, HR.SFR.04..., 29/68.

²³⁰ BOA, HR.SFR.04..., 657/80.

²³¹ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 38-39.

Tümen gibi bölgede bulunan halktan asker alınması suretiyle dörder tabura çıktı. Piyade Alayları içerisinde makineli tüfek bölüğü vardı. Asker sayısı ise 12609 civarıydı.²³²

Hazırlıklarını 28 Kasım tarihinde tamamlayan Takviyeli 177. Piyade Alayı için ise Komutanlığa Kurmay Binbaşı Nazım görevlendirilmişti. Alay üç tabur şeklinde oluşturulmuş ve içerisinde süvari kıtası, makineli tüfek bölüğü, 4 top ile topçu bataryası, muharebe ve istihkâm takımları bulunmaktaydı. 177. Piyade Alayı sonradan adının değiştirilmesi ile Osmanlı Rumeli Müfrezesi olacak ve içerisinde bulunan askerlerin sayısı 3598 civarıydı. Bakırköy’de talimlerini yapmakla vakit geçirmiş sevki ancak 1916 yılında Aralık ayının sonlarına doğru gerçekleşebilmiştir. 50. Tümen ile 16. Depo Alayı hariç olmak üzere 20. Kolordunun cepheye sevki 25 Kasım 1916 tarihinde parça parça şeklinde trenle başlanılmış ve büyük kısmı 7 Aralık günü tamamlanmış geriye kalanlar ise 6-11 Ocak sevk işlemlerini tamamlamıştır.²³³

5.3. 20. Kolordu ve Takviyeli 177. Piyade Alayı’nın (Osmanlı Rumeli Müfrezesi) Makedonya Cephesi Harekâtı

Kolordunun Makedonya Cephesi’ne sevki tamamlandıktan sonra bulunduğu hat ise şöyleydi. 20. Kolordu’nun harekât sahası Trakyanos Gölü, Leftera, Yeniköy, Drama, Kadriye ile Kruşevo ve Serez Bölgesi’nde yer almaktaydı.²³⁴ 50. Tümen daha kolordu oluşturulmadan önce gelen ilk birlik olarak bölgeye 46. Tümene göre daha hâkimdi.

Takviyeli 177. Piyade Alayı (Osmanlı Rumeli Müfrezesi) kendisine iletilen emir çerçevesi dahilinde ilk olarak günümüzdeki versiyona göre Kuzey Makedonya’nın Pirlepe Bölgesi’ne geldi ve burada beklemeye geçti.²³⁵

50. Tümen cepheye gelmeden önce İtilaf Devletleri’nin 1916 yazında uygulama koymaya çalıştığı planı ise şu şekildeydi. O sırada Romanya’nın harbe iştirak etmesi sağlanarak İtilaf Devletleri üzerlerindeki yükü hafifletmek istemekteydi. Plan İttifak kuvvetlerini Selanik Cephesi’nde belli sayıda kuvvet tutma mecburiyetinde bırakarak Romanya’nın rahat hareket etmesine ve ilerleyen zamanda Tuna üzerinden Romanya ve Makedonya Cephesi’nin birleştirilip ardından kuvvetlerin bütün güçleri ile İttifak ordularını yok etmesine yönelikti.²³⁶

İttifak Devletleri düşmanın uygulamaya koyduğu planı engellemek için ordularını sevk etmiş ve cephe hattı oluşturmuştu. İttifak kuvvetleri ağustos ayında İtilaf kuvvetlerinin hareketliliğini tespit etmiş özellikle Vardar ile Doyran Gölü bölgesinde

²³² Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesleri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 38-40.

²³³ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesleri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 40-41.

²³⁴ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesleri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 20.

²³⁵ Mustafa Erem, *Büyük Harpte Osmanlı Rumeli Müfrezesi (Takviyeli 177. Piyade Alayı)* (İstanbul: Askeri Matbaa, 1940), 13.

²³⁶ Falls, *Military Operations Macedonia From the Outbreak of War to the Spring of 1917*, 150.

daha fazla hareketlilik olduğunu anlamışlardı. Düşündükleri gibi düşman taarruza geçmiş ama bir türlü istediklerini elde edememişler ve iki taraf fazla kayıplar vermişti. Bulgar 2. Ordusuna, Serez ile Kavala hattına taarruz etmeleri şeklinde emir geldi. 2. Ordu taarruzuna başladı. Amaçları taarruz ile düşmanın başka bölgede yer alan Vardar ile Doyran civarındaki kuvvetlerinin saldırılarının azaltılmasını sağlamaktı. 2. Ordu karşısındaki düşman kuvvetlerini taarruzu ile bir miktar geriye itmeyi başarabildi. Taarruzlarda bazı düşman birlikleri teslim dahi olmuştu. Drama ve Kavala'da kuşatılan düşman silahlarını bırakmıştı.²³⁷

50. Tümen'in askerleri Angista Bölgesi'nde toplandığı sırada düşman kuvvetleri taarruz etmekteydi. Bulgar 10. Tümeni ise Struma ağzı ve Serez'in batısı arasındaki bölgeyi düşmanın taarruzuna karşı tutuyordu. 50. Tümen Komutanı Şükrü Naili ve karargâhı en sonunda 10 Ekim 1916 tarihinde Drama'ya ulaşabildi. Gelmesi ile beraber 10. Bulgar Tümeninden harekât emri iletildi. Gönderilen emre göre 10. Bulgar Tümeni sorumluluk alanını dörde böldüğünü söylemekteydi. Sağ (batı), orta, sol (doğu) ve Mesta Nehri doğu kesimi şeklindeydi. 50. Tümen Komutanının sorumluluğunda olan yer kuvvetlerinden Süvari bölüğü ile 157. Alay hariç olarak orta kesim bölgesiydi. Leftera koyu ve Pravišta arasıydı. Süvari bölüğü sağ kesimde görevlendirildi ve 157. Alay ise destek kuvvet olarak ihtiyata çekilmiş vaziyetteydi. Karşılarında düşman kuvveti olarak 27. İngiliz Tümeni bulunuyordu. Türk kuvvetlerinden 169. Alay sorumlu olduğu mevziye 13 Ekimde yerleşti. Türk birlikleri cephe hattına gelir gelmez sorumlu olduğu alan ile düşman hakkında bilgi edinmeye çalıştı.²³⁸

Ekim ayının sonlarında düşman kuvvetlerin de hareketlilik artmış ve artık saldırı olma ihtimali yüksek olduğu düşünülüyordu. Beklenen saldırı 31 Ekim 1916 tarihinde sabah topçu atışıyla başladı. Özellikle topçu atışları birinci hatta bulunan 169. Alay birliklerinde ve Bulgar Tugayının olduğu yerde yoğunluk kazanmış vaziyette bulunuyordu. 158. Alayın iki taburu birinci hatta ve Ege Denizi'nden gelebilme ihtimali olan tehlikeye dikkat etmekteydi. Karabayır Muharebesi denilen taarruzda İngiliz kuvvetleri takviye edilerek dört defa hatları ele geçirmeye çalışmışlardı. Türk askerleri topçu desteği ile beraber karşı koymuş ve sonuç olarak düşman kuvvetleri geri dönmek mecburiyetinde kalmışlardı. Türk askeri bulunduğu mevzileri korumuş bunun sonucunda ise 50. Tümen'in verdiği zayıat 19 şehit, 90 yaralı ve 4 kayıp şeklindeydi. Böylece Karabayır Muharebesi'ni Türk kuvvetleri her ne kadar zayıat verseler bile başarılı şekilde tamamlamıştı. Kasım ayının ilk günleri ile aralık ayının ilk haftasına kadar süren zaman içerisinde karşılıklı topçu atışları sürmüştü ama ciddi düzeyde taarruz

²³⁷ A. Hristoff, *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*, 181-186.

²³⁸ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 27-30.

ve değişiklik olmamıştı. Bu süreler içerisinde Türk birlikleri, Karabayış Muharebesi'nde yaşadıkları aksaklıklar ve olayları tekrar yaşamamak için hattı hazırladı.²³⁹

Aynı vakitlerde Fransız ve Sırp kuvvetleri Ostrovo ile Manastır Bölgesi'nde İttifak kuvvetlerine saldırılar gerçekleştirmişti. İttifak kuvvetleri buldukları hatları korumayı başarabildi. Türk kuvvetlerine ise muharebe sonucunda ve göstermiş olduğu başarılarından dolayı kasım ayında, 50. Tümen, 2. Bulgar Ordusu Komutanlığı tarafınca "Zafer Tümeni" adı verilmesi şeklinde karar alındı.²⁴⁰

Aralık ayının ilk haftasında Drama'ya gelen 20. Kolordu ile artık 50. Tümen de kolordunun içerisine dahil edilmişti. Böylece Kolordu 46. ve 50. Tümenleri ile beraber bölgede yer aldıkları hatları savunmaya geçti. Kolordunun geldiği vakitte buldukları cephe genel anlamda sükûnet içerisinde bulunuyordu. Kolordunun gelmesi ile artık yeniden düzenlenme ihtiyacı doğdu. Gerekli bilgilerin öğrenilmesi ve Bulgar Ordusu ile istişare yapılması sonucunda emir yayınladı. Böylece Kolordu'nun sağında yani batı tarafında 7. Bulgar Tümeni, solunda doğu kesimde 10. Bulgar Tümeni olacak şekilde hat yeniden yapılandırılmıştı. Kolordunun 10. Tümen ile sınırı İlidze deresi çizgisi, 7. Tümenle sınırı ise Serez, Hristos ile 455 rakımlı tepe ve tepenin mevkileri kolorduya dahil idi. Böylece Türk birliklerinin hattı daha fazla genişlemiş sorumluluk alanı artmıştı. Kolordu karargâhını Zilyahova'ya taşıyacağını belirtti. Kuvvetler buldukları yerleri güçlendirme faaliyetlerine başladı. Kendi içerisinde dinlenme ve gerek olduğunda destek kuvvet olarak kullanılması amaçlı tümenlerden gerekli ihtiyatın ayrılması istendi.²⁴¹

20. Kolordunun bulunduğu hatta 1917 yılında önemli bir durum yaşamamıştır. Kolordunun bulunduğu hatta hâkim olan vaziyet, eğitim ve buldukları mevzileri güçlendirme işlemleri olmuştur. Yılbaşında Bulgar Ordusu Başkomutanı Jekof ile 20. Kolordu Komutanı Abdülkerim Paşa arasında karşılıklı yılbaşı kutlama mesajları gönderilmiştir. Hatta ise keşif kuvvetlerinin ufak çarpışmaları dışında herhangi bir gelişme olmamıştır. Düşman kuvvetleri ile Kolordu kuvvetleri karşılıklı topçu atışlarını gerçekleştirmiş ve her iki taraf birbirinin mevzilerine zarar vermeye çalışmıştır.²⁴²

Takviyeli 177. Piyade Alayı, cephede iken 5 Ocak 1917 tarihinde bir emir gönderildi. Emir alayın adının artık değiştirildiğine bundan sonra Osmanlı Rumeli Müfrezesi olduğu şeklinde karar alındığına dairdi. Böylece Osmanlı Rumeli Müfrezesi diye adlandırılan müfreme, kışı buldukları yerde askerlerin eğitimleri ve ihtiyaç tedariki ile geçiriyordu. Bölge halkından katılım sağlayanlar ile birliklerinin sayısını

²³⁹ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 35-36.

²⁴⁰ Fidan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)", 85.

²⁴¹ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 41-43.

²⁴² Fidan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)", 87; Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 48.

yükseltiyordu. Bu yeni katılanlar 18 Şubat 1917 tarihinde ikmal erleri olarak Topalcani'ye gelmişti. Müfrezenin ikmal eri dışında personel mevcudu 4336 civarıydı. Osmanlı Rumeli Müfrezesi ilk zamanlar 11. Alman ordusunun yedek kuvveti olarak düşünülse bile bu durumda değişikliğe gidilmiş ve böylece Mürettep Tümenine dahil olmak üzere tümenin bulunduğu Ohri ile Prespa gölleri bölgesine gitmiştir.²⁴³

Şubat 1917 tarihinde Osmanlı Rumeli Müfrezesi bölgesinde taşınan evrak için düzenleme yapılması gereği duyulmuş her hafta cumartesi kırmızı mühürle damgalı ve kapalı torba içerisinde Balkan treni ile taşınması ve askerlerin birbirine teslim etmesi şeklinde düşünülmüştür.²⁴⁴

11. Alman Ordusu Komutanı Osmanlı Rumeli Müfrezesini 62. Kolordu'nun emrine vermiş ve Kolorduda, Türk kuvvetini Mürettep Tümenin emir komutasına dahil etmişti. Müfrezenin birinci taburu Hoteşovo'nun batı kısmına 16 Mart 1917 tarihinde geldi. Bölgede asıl muharebe hatları ise Hoteşovo'nun güney kısmı, Tomoros dağlarının güneyi ve Trepezica'nın kuzeyiydi. Mürettep Tümen'in sorumluk alanındaki kuvvetleri ise doğuda 22. Piyade Tugayı, batısında 3. Süvari Tugayı ve iki tugay ise birinci hatta yer almış vaziyeteydi. Müfrezenin bağlı olduğu Mürettep Tümenin yanında bulunan müttefik kuvvetleri ise şu şekildeydi. Romanya Cephesi'nden bölgeye getirilmiş olan 6. Bulgar Tümeni doğusunda bulunmaktaydı. Diğer tarafında batı kısmında ise Avusturya - Macaristan'a ait 19. Kolordu yer alıyordu. Karşılarında düşman kuvveti olarak ise 76. Fransız Tümeni ek kuvvetleri ile bulunmaktaydı. Düşman kuvvetleri özellikle kritik öneme sahip Gevat Boğazı'nı ele geçirme gayreti içerisinde bulunmaktaydı.²⁴⁵

Mart ayı artık Osmanlı Rumeli Müfrezesi için ciddi çatışmaların başladığı zamandı. 16 Mart günü düşman kuvvetleri topçu atışına başladı. Bunun hemen ardından taarruz beklenmekteydi. Beklenildiği gibi ise neticelendi ve Fransızlar taarruza geçti. Alman kuvvetlerinin bulunduğu mevziler Fransız birlikleri tarafından ele geçirilmiş ve Almanlar karşı koyarak geri çekilmekte iken Türk taburu durumu görünce taarruza geçti. Fransızlar ile çarpışmışlar sürmüş, akşam olmaya başladığı vakit düşman birlikleri neticeye ulaşamadıklarından hatlarına geri döndü. Almanların kaybetmek üzere olduğu yerler ise böylece kurtarılabildi. Bu bölgeleri Türk taburu alma durumunda kaldı.²⁴⁶

17 Mart günü yeniden taarruz başlatan düşman kuvvetleri istediklerini yine alamadı. Türk kuvvetleri ise düşmana karşı taarruz düzenlemiş, birkaç makineli tüfek ele geçirmiş ve esir olarak hatlarına tekrar dönmüşlerdi. Önceki gün, 16 Mart günü,

²⁴³ Zekeriya Türkmen, "Büyük Harpte Makedonya Cephesi'nde Osmanlı Ordusu 20. Kolordu ve Bağlı Birliklerinin (Takviyeli 177. Piyade Alayı) Makedonya Cephesindeki Mücadelesi", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 14/27-28 (2015), 224-225.

²⁴⁴ BOA, HR.SFR.04., 30/11.

²⁴⁵ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 54-55.

²⁴⁶ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 55-56.

müfrezenin 3. Taburu Pirlepe'den ayrılmış ve 18 Mart Caridvor'a gelmiş bulunuyordu. Buradaki halkın evlerinde biraz dinlendi. Bölgeye gelmeleri ile birkaç saat sonrasında 22. Tugay'dan emir geldi ve bir Bulgar taburunun yerine gitmeleri istendi. Mevzileri teslim almak için harekete geçildi. 20 Martta mevzileri devralma kararı alınmıştı. 20 Mart günün de ise sabah Fransız topçu atışları başladı. O sırada hâlâ teslim işlemleri gerçekleşmemiş ve akşamüstü değiştirilmesine karar verilmişti. Topçu atışları devam etmekte iken teslim işlemleri yapılmıştı. Bundan kaynaklı kopukluklar meydana gelmesine sebebiyet vermişti. Fransızlar taarruza geçmişler, her ne kadar sıkıntılı durum yaşansa da karşı taarruz yaparak Türk birlikleri onları geri püskürttü. 21 Martta da çarpışma yaşandı ama sonrasında ise Mart ayının sonuna kadar sadece topçu atışları ve keşif faaliyetleri şeklinde sürdü. 20 Martta ayrıca 2. Tabur bölgeye gelmiş ve ilk olarak Avusturya taburunun yerini almış sonrasında ise yerini Alman taburu alması ile 3. Tabur gerisinde görevlendirildi. Müttefikler bölgede bir plan uygulamaya karar verdi. Plan Nisan ayı başlarında taarruz harekâtı gerçekleştirilmesi ve başlangıcı ise Osmanlı Rumeli Müfrezesi'nin yapmasına yönelikti. Nitekim müfrezenin kaybı fazlaydı. Mart ayının sonuna kadarki zayıyatı 12 subay ile 403 er civarıydı.²⁴⁷

20. Kolordu'nun bulunduğu hat sakindi. Mart ayının başlarından itibaren 1917 yılında Osmanlı Devleti'nin savaştığı Türk cephelerinde ise durum sıkıntılı hal almıştı. Bunun üzerine takviye kuvvetler gerekliydi. Bu sebeple Avrupa cephelerinde bulunan Türk kuvvetlerinin bazılarını geri çağırma kararı alındı. Makedonya Cephesi'ndeki kuvvetlerinden cepheye gelen ilk tümen olan 50. Tümen ile Osmanlı Rumeli Müfrezesi'ni bırakarak diğer kuvvetlerini geri çağırdı. 20. Kolordu'ya 2. Bulgar Ordusu komutanlığı bunu 10 Mart günü ilettiler. 50. Tümen ise tekrardan 10. Bulgar Tümen'ine bağlandı.²⁴⁸ 46. Tümen'in ayrıldığı yerlerde görevlendirilmesine karar verilen birlikler ise Bulgaristan'a bağlı kuvvetler oldu. Bunlar 38. ile 40. Bulgar Alayları ve 9. Bulgar Hudut Taburu'ydu.²⁴⁹

1 Nisan tarihinde Osmanlı Rumeli Müfrezesi'nin taarruz etmesi kararlaştırıldı. Türk kuvvetlerinin taarruzu için hazırlıklar yapıldı. Önce 1. Tabur taarruza geçti ve çok geçmeden ise 2. ve 3. Taburlar buldukları yerlerden taarruza katıldı. Düşmanın siperlerine Türk askerleri girmiş ve siperleri ele geçirmişlerdi. Daha ileriye gidilebilmesi için gerekli kuvvet olmadığından ve zayıyatın yüksek olması sebebiyle durmuşlardı. Ele geçirdikleri yerleri korumaya, düşmanın karşı taarruzuna karşı önlem almaya başlandı. Çok geçmeden düşman kuvvetleri karşı taarruz başlattı. Netice itibarıyla şiddetlenen düşman kuvvetlerinin taarruzu ile karşı koyacak birliklerin gücü

²⁴⁷ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 56-58.

²⁴⁸ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 49-50.

²⁴⁹ Fidan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)", 87.

kalmaması sebebiyle, taarruza geçilen ilk hatta doğru geri çekilme durumunda kalındı.²⁵⁰

Müfrezenin iki gün süren bu çarpışmasında 20 subay ve 692 er zayıatı bulunmaktaydı. Müfreze harekât sonrasında 22. Tugay Komutanlığına yerlerine başka kuvvet gönderilmesini ve müfrezenin dinlenip tekrar eski haline gelebilmesi için gerekli işlemlerinde yapılması talebini ilettili. Müfreze Türk Başkomutanlığından ayrıca takviye amaçlı asker istedi. Dinlenme meselesi nitekim karşılıklı yazışmalara sebebiyet verdi. Yazışmalar devam etmekte iken Mayıs ayında Fransızlar taarruzlar gerçekleştirmiş ve zayıat artmıştı. Sonrasında Enver Paşa'ya gönderilen rapor değerlendirilmiş ve artık müfrezenin yurda çağrılmasının uygun olacağı kanaatine varılmıştı. 19 Haziran günü Alman Karargâhına durum iletildi ama istenilen olmadı. Bu sürede müfreze komutanı, baskılarını devam ettirmekteydi. Ardından Osmanlı Rumeli Müfrezesi Komutanı görevinden alınmasını istedi. Uygun görülmesi üzerine 10 Temmuz 1917 tarihinde görevinden ayrıldı. Yerine 28 Temmuz tarihinde görevine başlayan Yarbay Ali (Çetinkaya) getirildi.²⁵¹

Bu sırada 50. Tümenin bulunduğu bölgede genellikle bir sükûnet hali vardı. Daha öncesinde 20. Kolordu ve kendisine bağlı bulunan 46. Tümenin yurda dönmesi kararlaştırıldığı gibi sıra şimdi 50. Tümene gelmişti. 50. Tümen Haziran 1917 tarihinde gelen emir ile hazırlıklarına başlamış 30 Haziran günü yurda doğru harekete geçmiş ve 25 Temmuz da ise İstanbul'a gelerek burada toplandı.²⁵²

İtilaf Devletleri genel anlamda Balkan Cephesi'nde çok büyük bir taarruz girişiminde bulunmasalar da onların Balkanlardaki Makedonya Cephesi'ni önemsemediği anlamına gelmemeliydi. Nitekim bu durum bir hayli önemsenmekteydi. İngilizlerin yaptıkları kabine toplantılarında durumun yansıması vardı. 3 Ağustos 1917 tarihinde yapılan toplantıda kararlaştırılan konu ise cephede yer alan İngiliz kuvvetlerinin takviyesine yönelik olmuştur.²⁵³

Eylül ayında düşmana bir taarruz yapılması kararlaştırıldı. Bunun için ise hücum birliği oluşturuldu ve az sayıda Alman askeride destek verdi. Taarruzda Osmanlı Rumeli Müfrezesi kayıplar verdi. Yine de amacına ulaşmayı başarabilmişti ve mevzi ele geçirilmişti. Düşman tekrar ele geçirmek için taarruz gerçekleştirse de istediğini alamadı. Bitiminde ise Müfreze tekrardan geriye alınmasını talep etti. Ekim ayında ise yurda dönülmesi kararı verildi. Çok geçmeden Enver Paşa tarafından tekrardan geri vazgeçildiğine dair yeni bir emir gönderildi. Bu durum ise üzüntü ile karşılandı.²⁵⁴

²⁵⁰ Erem, *Büyük Harpte Osmanlı Rumeli Müfrezesi (Takviyeli 177. Piyade Alayı)*, 26-31.

²⁵¹ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 59-60.

²⁵² Fidan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)", 87-88; Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 53.

²⁵³ Yüksel, "Mondros Ateşkes Antlaşması'nın İmzalanmasında Müttefiklerin Balkan Harekatının Rolü", 1419.

²⁵⁴ Erem, *Büyük Harpte Osmanlı Rumeli Müfrezesi (Takviyeli 177. Piyade Alayı)*, 43-47.

Osmanlı Rumeli Müfrezesi'nin dinlendirilmesi meselesi defalarca süren yazışmalara, olaylara vesile olmuş bir durumdu. En sonunda teşebbüsler neticesinde karar alınabilmişti. Cephe komutanlığına, Ludendorf imzalı olan bir yazı geldi ve yazıda Türk kuvvetlerinin dinlendirilmesine yönelik emirdi. Osmanlı Rumeli Müfrezesi mevzilerini 36. Bulgar Piyade Alayına devir ederek 3 Aralık 1917 tarihinde Bucin ve civarına gelerek burada bulunan köylere dağılıp dinlenmeye çekildi.²⁵⁵

Aralık ayında farklı gelişme yaşandı. Bu olay Enver Paşa ile sadrazama Bulgaristan elçisinin Suriye Cephesi için destek birlikleri vereceklerine dair bilgi iletmış olmasıydı. Enver Paşa da durumu Bulgaristan ordu karargâhında görevli olan Miralay Ali Bey'in sormasını istemiş ve Ali Bey, General Jukov ile konu hakkında konuşmuştur. Netice itibariyle beklenildiği gibi olmamıştır.²⁵⁶

Osmanlı Rumeli Müfrezesi dinlenmeye çekildiği bölgede değişiklik yaşadı. Müfreme komutanı Yarbay Ali icra ettiği görevinden ayrıldı ve kendisinin yerine ise Süvari Yarbay Sadık görevlendirildi. Müfreme 11 Şubat tarihine kadar dinlenerek kendisini toparlamıştı. Müfreme dinlenmenin ardından önceden savunduğu bölgeyi teslim almak için harekete geçti. Burada mevzilerin güçlendirilmesi faaliyeti ile uğraştılar ve önemli bir olay yaşanmadı. 1918 yılının Mayıs ayının başlarında müfremenin ayrılacağına dair emir geldi. Müfreme için Pirlepe'de tören düzenlendi ve bölgede yer alan komuta kademelerince takdir mesajları yayınlandı.²⁵⁷

5.4. Türk Askerlerinin Makedonya Cephesinden Ayrılışı

1917 yılının Mart ayının başlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin savaştığı Türk cephelerindeki durumun sıkıntılı hal alması sebebi ile Avrupa'daki Türk kuvvetlerinin bazılarının geri çağırılması kararı alınmıştır. Makedonya Cephesi'nde ise ilk ayrılacak Türk kuvvetleri olarak 20. Kolordu ve kolorduya bağlı bulunan 46. Tümen seçilmiştir. Kolorduya bilgi cephe hattında bulunduğu zaman 2. Bulgar Ordusunun Komutanı tarafından 10 Mart 1917 tarihinde iletilmiştir. Yurda dönüş 19 Mart günü başlamış, nisan ayının ilk yarısında son kuvvetlerin İstanbul'a gelmesi ile nakil tamamlanmıştır. 2. Bulgar Ordusu Komutanı General Todorof Türk kuvvetlerine hizmetlerinden dolayı bir uğurlama mesajı yayınlamıştır. Haziran 1917 yılında cepheye ilk gelen diğer birlik 50.

²⁵⁵ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesleri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 61-62.

²⁵⁶ Türkmen, "Büyük Harpte Makedonya Cephesi'nde Osmanlı Ordusu 20. Kolordu ve Bağlı Birliklerinin (Takviyeli 177. Piyade Alayı) Makedonya Cephesindeki Mücadelesi", 229.

²⁵⁷ Fidan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)", 90-91; Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesleri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 65-66.

Tümenin yurda dönüşü başlamıştır. Tümen 30 Haziran da harekete geçmiş ve 25 Temmuz tarihinde İstanbul'a gelerek toplanmıştır.²⁵⁸

50. Tümenin yurda geri dönüş hazırlıklarında piyadelerin bulunduğu yerin teslimi kolaylıkla gerçekleşmesi planlanmış topçular için ise aynı şey söz konusu olmamıştı. Bunların da bir an evvel gönderilmesi için çalışmalar yapılmıştır.²⁵⁹

Osmanlı Rumeli Müfrezesi, mevzideyken 1918 yılının Mayıs ayında cepheden ayrıldı. Bulgarlar yaşanan duruma pek istekli değildi. Nedeni ise hem Fransızların her an taarruza geçebilmesi ihtimali hem de müfreze bulunduğu süre zarfında gösterdiği başarılarıydı. Mayıs ayında harekete geçen müfrezenin birlikleri yayan yürüyüş ile Graskov'a gelmiş sonrasında yolculuğa trenle devam edilmiş Köprülü, Niş ve Sofya'nın ardından Tuna Nehri kenarındaki Lompalanga'ya tren ulaşmıştır. Tuna Nehri üzerinden ise kalmış olan yolculuğa devam edilmiş ve Romanya'ya müfreze gelmiştir. Müfreze Romanya'dan Batum'a doğru yola çıkıncaya kadar Türk birliklerinin bünyesine dahil olmuştur. Müfreze ayrılırken bölgede yer alan komutanlıklar, buldukları süre boyunca gösterdikleri başarılarını övmüşler ve başarılarının devamını dileyerek uğurlama mesajları göndermişlerdir.²⁶⁰

Türk kuvvetleri Makedonya Cephesi'ndeyken zayıatlarına bakıldığında 20. Kolordu'nun toplam zayıatı 2082 civarı kadardı ve bunun içerisindeki şehit sayısı 173 geri kalanı yaralı, firari, kayıp ve hastanelerde vefat edenler oluşturuyordu. Osmanlı Rumeli Müfrezesi'ninki ise 1655 civarıydı. 410'u şehit diğerleri ise yaralı, kayıp, firari ve hastanelerde vefat edenlerdi.²⁶¹

Türk kuvvetleri çekildikten sonra İttifak kuvvetlerinin Makedonya Cephesi'ndeki mevzileri değerlendirildiğinde şu söylenebilirdi. Hatlarda uzun süre çok değişiklik olmaması sebebiyle iki taraf buldukları yerleri güçlendirmişti. Nitekim şöyle bir durum vardı o da İttifak kuvvetlerinin ilk hatları çok güçlüyken ikinci ve üçüncü hatları ise parça parça şeklinde olmuş ve birkaç nokta dışında güçsüz sayılabilirdi. Eğer düşman ilk hattı yarmayı başarabilirse böylece cephe kontrol İtilaf kuvvetleri lehine gelişebilirdi.²⁶²

İtilaf Devletleri en nihayetinde Dobropolje denilen taarruzu başlatma kararı aldı. 14 Eylül 1918 tarihinde uygulanan plan gereği Vardar'dan, Manastır'a kadarki cephe hattında aynı anda topçu atışı başlatıldı.²⁶³ İtilaf kuvvetlerinin askerleri 15 Eylül günü

²⁵⁸ Fidan, "Birinci Dünya Savaşı'nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi'ndeki Türk Birlikleri)", 87-88; Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesi 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 49-53.

²⁵⁹ BOA, HR.SFR.04..., 30/67/10.

²⁶⁰ Erem, *Büyük Harpte Osmanlı Rumeli Müfrezesi (Takviyeli 177. Piyade Alayı)*, 52-56.

²⁶¹ Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesi 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, 75; Türkmen, "Büyük Harpte Makedonya Cephesi'nde Osmanlı Ordusu 20. Kolordu ve Bağlı Birliklerinin (Takviyeli 177. Piyade Alayı) Makedonya Cephesindeki Mücadelesi", 218.

²⁶² Cyril Falls, *Military Operations Macedonia From the Spring of 1917 to the end of the War* (London: Published By His Majesty's Stationery Office, 1935), 126-127.

²⁶³ Falls, *Military Operations Macedonia From the Spring of 1917 to the end of the War*, 147.

saldırıya geçti. Saldırının şiddeti 18 Eylül tarihine kadar sürdü. Bu durum karşısında Alman, Avusturya-Macaristan ve Bulgar kuvvetleri daha fazla direnemedi.²⁶⁴

Bu dönemlerde Yerbichna'da da Bulgar ordusu İtilaf Devletleri'ne yenildi. Düşman taarruzları devam ederek sürdü. Bulgar hatlarını yarmaları sonucu düşman birlikleri ilerlemeye başladı. Çok geçmeden Almanların artık yeterince destek verememesi üzerine Bulgaristan ateşkes isteğini iletti. General Franchet d'Esperey 25 Eylül günü bunu reddetti ve sonrasında İtilaf kuvvetleri Üsküp'e girdi. Kral Ferdinand'ın görevinden çekilmesi ve Bulgaristan'ın herhangi bir şart sunmaması ile beraber ateşkes talebi bu sefer kabul gördü. İlk olarak Bulgaristan ve İtilaf Devletleri arasında 29 Eylül 1918 tarihinde Selanik Mütarekesi imzalanması ile Bulgaristan, Birinci Dünya Savaşı'ndan çekildi.²⁶⁵

²⁶⁴ Fatih Mehmet Sancaktar, “Bulgaristan’ın 29 Eylül 1918 Selanik Mütarekesi’yle Birinci Dünya Savaşı’ndan Çekilmesi ve Osmanlı Devleti”, *100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz’de Milli Mücadele Uluslararası Sempozyumu*, Ed. Hikmet Öksüz vd. (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 2019), 172.

²⁶⁵ Yaşar Arslanyürek, “Bulgaristan Cephesi’ndeki Gelişmelerin Mondros’a Etkisi”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16/1 (2019), 21-23.

6. ENVER PAŞA'NIN AVRUPA CEPHELERİNİ ZİYARETİ

Enver Paşa, Eylül 1916 tarihinde Avrupa'ya gitmiş ve ziyaret sırasında Almanya imparatoru ile görüşmüş ayrıca cephe ziyareti gerçekleştirmiştir. İmparator ile gerçekleştirilen görüşmede ise Türk birlikleri hakkında konuşma olmuş ve kendisi Türk askerinin başarıları için takdirlerini iletmiştir. Hemen ardından yapılan takdir konuşması ise yazıya dökülmüş ve Enver Paşa bunu orduya göndermiştir.²⁶⁶

Seyahati sırasında Avrupa Doğu Cephesi'ne gitmiş ve burada hem müttefik ordularına hem de Türk askerlerine yönelik ziyareti ihmal etmemiştir. Orada bulunduğu sırada yabancı gazetelerde haber olarak çıkmış ve haberin içeriğinde seyahat hakkında bilgi verilmiştir. Enver Paşa ziyareti sırasında Osmanlı gazetelerinde yayınlanması üzere fotoğraflar çektirmiş ve müttefik komutanlardan düşmandan alınan kent hakkında bilgi almıştır.²⁶⁷

Enver Paşa, Balkanlara yönelik bir gezi düzenledi. Bulgaristan, Romanya ve Makedonya'ya yönelik olan bu ziyaretleri 10-23 Aralık 1916 tarihleri arası sürmüştür. Paşanın heyeti ile beraber gideceği bu yerlerin rotası da daha çok Romanya ve Makedonya Cephelerine yönelik olmuştur. Romanya Cephesi için trenle hareket ederek Köstence'ye gelmiş burada bulunan yetkililer ile görüşmüştür. Daha sonra ise Dobruca Harekâtında yer alan Türk birliklerine ziyaret gerçekleştirmiş bilgiler almıştır. Ardından Rusçuk'a gelmiş sonrasında ise müttefik devletler tarafından o dönem işgal edilmiş olan Bükreş'e gitmiştir. Mareşal Makensen ile ganimetler hakkında görüşme gerçekleştirmiştir. Daha sonrada 26. Tümen'in bulunduğu bölgeye gelerek 16 Aralık günü 26. Tümen'i teftiş etmiştir.²⁶⁸

Enver Paşa, Balasiyul Bölgesi'nde bulunan 26. Tümen'e yakın bir zamanda kazanmış olduğu Balarya Muharebesi neticesi ile tebriklerini iletmiş ve konuşma gerçekleştirmiştir. 78. Alay'ın da başarılarından dolayı verilmiş olan madalyasını alayın sancağına kendisi takarak onurlandırmıştır.²⁶⁹

Romanya Cephesi'ndeki temaslarının ardından yolculuğunu Makedonya'ya doğru yönelterek 18 Aralık 1916 tarihinde Üsküp'e gelmiştir. Sonrasında cephe hattına kadar giderek Manastır Bölgesi'nde yer alan cephedeki komutanlar ile konuşmuş ve fikirlerini iletmiştir. Son olarak ülkeye dönmeden önce Makedonya Cephesi'nin diğer

²⁶⁶ Akçakayalıoğlu, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 1 nci Kısım (Galiçya Cephesi)*, 91.

²⁶⁷ Beata Nykiel - Piotr Nykiel, "Türkler Galiçya'da", Çev. Osman Fırat Baş, *Navyingallipoli* (Erişim 13 Eylül 2021), 5.

²⁶⁸ İbrahim Kamil, "Enver Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı Sırasında Balkanları Teftişi ile İlgili Bilinmeyen İki Belge", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18/2 (2016), 92-95.

²⁶⁹ Kamil, "Enver Paşa'nın Birinci Dünya Savaşı Sırasında Balkanları Teftişi ile İlgili Bilinmeyen İki Belge", 95; Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, 131-132.

tarafındaki hatta uğrayarak Drama Bölgesi'ndeki Türk kuvvetlerini gördükten sonra yurda dönmüştür.²⁷⁰

²⁷⁰ Metin, “Çanakkale Savaşlarından Makedonya Cephesi'ne; Balkanlarda Politik Denklem (1914-1918)”, 241-242.

7. AVRUPA CEPHELERİNDEKİ TÜRK ASKERLERİNE DAİR BAZI HİKÂYELER

Avrupa cephelerinde Türk askerleri uzun bir müddet bulunmuş gerek siperde gerekse cephe gerisinde buldukları süre zarfında her askerinin kendine ait bir hikâyesi oluşmuştur. Bu nedenle sadece hikâyelerin yazılı olan birkaç tanesinin derlenerek ve tekrar yazarak cephede yaşamın bilinmesine katkı sunulabilir.

Galiçya Cephesi'nde Ruslar çok fazla top atışları ve taarruzlar gerçekleştiriyordu. Bir gün bir top mermisi infilak ederek şehitlerimizin üzerini toprak ile kapladı. Bunu gören Fahreddin Çavuş, 63. Makineli tüfek bölüğünün 1. Takım Kumandanı kendisi öfkelenerek ayağa kalktı. “*Melun Moskof! Bunu senin yanına komam!*” diyerek siperden fırladı. Kimseye bir şey demeden aklında intikam alma düşüncesi ve duygusu ile harekete geçmişti. Karanlıktan faydalanarak ormanlık ve çalılık arazinin avantajını kullanarak tek başına hareket etmiş, düşmanı izlemeye koyulmuştu. Uzaktan ufak bir ışık hüzmelerini fark etmiş ve ona doğru ilerliyordu. Sessiz ve emin adımlarla vardığında ufak bir düşman yeri olduğunu anlamış içeriği şöyle süzdükten sonra telefonla konuşan ve emirler vereni fark etmişti. Batarya kumandanı olduğunu anlayınca öldürmek ile esir almak arasında biraz düşündükten sonra harekete geçmişti. Telefon telinin ise nereden geçtiğini araştırıp işaretlemişti. Siper hattına tekrar geri dönerek tabur kumandanına durumu anlatmıştı. Bunun üzerine Türk askerleri telefon hattına gizlice sızmışlar ve düşman topçularının hareketini böylece daha önceden haber alarak Türk kuvvetleri ona göre faaliyetlerini gerçekleştirmişlerdi.²⁷¹

Türk askeri yabancı isimlerin telaffuzu konusundaki sorunlarını kendileri isim vererek çare olarak görmüşlerdi. İsimleri verirken genelde şehit olan bir askerinin ismini kullanmışlardı. İşte buna örnek olarak bir tane subayın şehit olduğu ve isminin verildiği Cevadtepe'nin hikâyesiydi. 421 rakımlı tepenin doğusunda küçük bir tepe mevcuttu. Konumu itibarı ile stratejik önemi bulunmakta olması nedeniyle Türk kuvvetleri ile Rus kuvvetlerinin defalarca çarpışmalarına sebebiyet vermişti. Tepede Osmanoğlu Cevad Efendi'nin bölüğü bulunmaktaydı. Rusların yine taarruz gerçekleştirdiği bir gün, Komutan Cevad taarruzu sakin şekilde karşıladı. Rusların Türk askerine göre kalabalık olması ve taarruzlarında arkasından devamlı takviye kuvvet gelmesi Türk askerini zorlamaktaydı. En sonunda anlık bir duygu ile ileriye fırlayarak “*Hücum Allah Allah!*” diye bağırarak bir anda Türk kuvvetlerinin taarruzu karşısında afallayan Ruslar ilk olarak geri çekilmişler ve tekrardan taarruza geçmişlerdi. Hemen mevzi alan Cevad ise tekrar ateş etmiştir. Kendisi düşmana buldukları yerleri

²⁷¹ Mehmed Rifat, “Fahreddin Çavuş”, *Harp Mecmuası* 2/15 (Kanun-ı evvel 1332), T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 227-230.

vermemek için çabalamıştır. En sonunda kendisi şehit olmuş Türk askeri ise o tepeye bundan böyle Cevad Tepe ismini vermiştir.²⁷²

Galiçya’da savaşın en hareketli olduğu dönemlerde 62. Alay 1.Tabur 3.Bölük’te Hilmi Bey Teğmen olarak görevini icra ediyordu. Taarruzların birinde otuz saat süren Rus saldırısı olmuş ve taarruzlarda ilk olarak başından yaralanmıştı. Yarasını sarıp savaşımaya devam etti. Şiddetli top atışlarının da sürmekte olduğu vakitte bir kurşun gelmesi ile yine yaralanmıştı. Bu sefer kolundan olacak şekildeydi. Ama aldırış etmeden görevini sürdürmeye çalışmaktaydı. Tekrardan bir kurşun vücuduna isabet etmiş sağlık erleri yanına gelerek onu arka hatta götürmek istiyorlardı. O ise direterek “*Ben düşmanın son yıkılışını görmek isterim*” dedi. Çok uzun sürmeden bu sefer bir top mermisinin düşmesi ile sedyeyi taşıyan sağlık eriyle beraber şehit oldu. Bundan sonra savaştığı tepeye Hilmi Tepe denilmiştir.²⁷³ Bir tepeye daha şehit adının verilmesinin düşüncesi bu sefer 20. Tümen komutanından gelmiştir. 62. Alay 1. Tabur 1 Bölük’te savaş sırasında Komutan olarak görev yapan Yüzbaşı Ömer Lütfi şehit olmuştur. 20. Tümen Komutanı Kolordu’ya bir yazı yazarak 421 rakımlı tepenin isminin bundan sonra şehit olan bu komutanın adıyla anılmasını istemiştir.²⁷⁴

Eylül ayındaki taarruz sırasında topçu bataryalarından bir tanesi askerin birini gözetlemesi için göndermişti. Bu kişi ise Ali Onbaşıydı. Kendisi ormanlık alana girerek yüksek bir ağaca tırmanmış Rus hatlarını gözetleyerek tel hattını çekip yanında getirdiği telefon ile bataryaya haber veriyordu. Kendisi Türk birliklerinin ileri arazide olduğunu düşünerek hareket ediyordu ama birlikler geri çekilmişti ve bundan haberi yoktu. Bu durumu çok geçmeden anlaması ise bulunduğu ormanlık arazide sesler duyması ve ilk olarak Türk askeri olduğunu düşünmesi ile oldu. Dinlemeye başladığında Rus olduklarını anladı. Tedirgin olmuş ve telefon telini tespit ederlerse düşmanın kendisini bulacağını düşünmüştü. Kalabalık düşman kuvvetinin hareket halinde olduğu bir anda telefonla sessizce bataryasına bağlanarak komutanına düşmanın içinde kaldığının haberini vermiş ve nerede olduğunu anlatmıştı. Komutanı, Türk birliklerinin o taraftan geri çekildiğini ve bölgede bulunmadığını söylemiş oraya yakın topçu atışı başlatacağını belirtmişti. Kendi bulunduğu ağaca dikkat etmelerini istese de komutan kaderine diyerek atışlara başlatmıştı. Düşen top mermilerini düşmana daha iyi yönlendirmek için mesafe ayarlarını söyleyerek her defasında daha etkili atışlar yapılmasını sağladı. En etkili kısım vurulunca Türk topçularının grup atışa geçmelerini istedi. Bu sayede afallayan Rus kuvvetleri dağıldı. Sonunda ise ya telefon hattı ya da top mermisinden kendisi de artık etkilenmiş ki Ali Onbaşı’ya ulaşamadı. Ertesi gün taarruza geçen Türk

²⁷² *Harp Mecmuası*, “Galiçya Kahramanları Menakibi”, 2/16 (Şubat 1332), T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 251.

²⁷³ Süleyman Nazif, *Malta Geceleri Fırak-ı Irak ve Galiçya*, Haz. İhsan Erzi (İstanbul: Tercüman, 1979), 85-86.

²⁷⁴ Veli Vehbi Bardakçı, *Birinci Dünya Savaşında Galiçya Cephesi’nde Türk Kuvvetlerinin Faaliyetleri* (Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998), 62.

kuvvetleri Ali Onbaşı'nın bulunduğu yerden ses işittiler ve ağaç üstünde bulunan Ali Onbaşı'ya kim olduğunu sordular. O da yerde yatan Rusların bu hale gelmesini sağlayan kişi olduğunu söyledi.²⁷⁵

Galiçya Cephesi'nin savaşı sırasında son şehitlerinden biri 61. Alay telefoncu çavuşu Mehmet Çavuş'tu. Türk birlikleri Nivre köyünde bulunduğu sırada köyde bulunan tabura eve dönüş haberini vermek isteyen Mehmet Çavuş “*Akşam karanlığında cepheyi Almanlara teslim edip derhal geri hareket ediniz.*” şeklinde gelen emrin haberini askerlere ilettiler. Ardından ise askerlerin yanından ayrılarak köyün yanında bulunan derenin temiz suyunu içmek ve yüzünü yıkamak isterken düşman tarafından atılan top mermisi ile vuruldu. Böylece şehitlik mertebesine kavuştu. Ardından askerler, Mehmet'e karşı son vazifesini yaparak defin işlemlerini gerçekleştirdi.²⁷⁶

Türk askerinin komutan sevgisine örnek ise Romanya'da savaşan askerlerin 6. Kolordu 25. Tüme'ne bağlı alayların içerisindeki birliklerden birinde komutan olarak görev yapmış olan Şehit Teğmen Fuad Efendi'nin silah arkadaşlarının komutanlarının hatırlanması, vatan uğruna görevi sırasında şehit olduğu bilinmesi için yazmış oldukları ve gönderdikleri bir mektuptur. Fotoğraflar ile birlikte Romanya İbrail'den, Harp Mecmuası'na göndermişlerdir. Mektubu silah arkadaşı Mehmet Sait göndermiş mektubun içerisinde ise iki fotoğraf bulunuyordu. Biri genç komutanın kendi yüzünü gösteren diğer fotoğraf ise şehit olduktan sonra şehitlikte defin edilmiş ve etrafının çevrili olarak silah arkadaşlarının mezarının yanında çektirdikleri fotoğraftır. Şehit olduğunun bilinmesini istediklerine dair mektup ve fotoğraflar Harp Mecmuası'nda 22. Sayıda yayınlanmıştır.²⁷⁷

Makedonya Cephesi'nde kumandan siper hatlarını teftişe çıkmıştır. Osmanlı Rumeli Müfrezesi'nin bulunduğu bölgede bulunan siper hattında, kışın sert soğuğu artık daha derinden hissedildiği bir vakittir. Türk Askerlerinin bir diğer düşmanı ise soğuktur. Sıcak yemeğe hasret soğuk yemeklerle karınlarını doyurabildiği ve ayaklarının ya da vücutlarının donma tehlikesi ile karşı karşıya olduğu bir zamandır. Kumandan nöbet tutan bir askere denk gelir. Askere ilk önce “*Nasılsın aslan*” diye sormuş ve cevap aldıktan sonra “*Soğuk ile nasılsın?*” diye sormuştur. Askerin cevabı “*Eh!...Vazife değil mi efendim?...Dayanacağız, Allah din ve millete zeval vermesin!...*”. Bu şartlarda Resne civarı halkıda yardımda bulunmuştur.²⁷⁸

²⁷⁵ Yazman, *Kumandanım Galiçya Ne Yana düşer? Mehmetçik Avrupa'da: M. Şevki Yazman'ın Anıları*, 111-114.

²⁷⁶ Arıkan, *Harp Hatıralarım Bir Mehmetçiğin Çanakkale-Galiçya-Filistin Cephesi Anıları*, 176.

²⁷⁷ *Harp Mecmuası*, 2/22 (Teşrinievvel 1333), T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 350.

²⁷⁸ Erem, *Büyük Harpte Osmanlı Rumeli Müfrezesi (Takviyeli 177. Piyade Alayı)*, 36-37.

8. ŞEHİTLİKLER

Şehitlik mertebesine kavuşmuş olan Türk askerlerinin mezarları Galiçya, Romanya ve Makedonya Cepheleri'ndeki savaş sırasında farklı yerlere defnedilmiştir. O dönemin imkânları doğrultusunda vatandan uzakta canlarını vermiş Türk askerinin defin işlemleri ve mezarları yapılmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra ise Türkiye Cumhuriyeti şehitleri unutmamış mümkün mertebe korumaya çalışmıştır. Zamanla mezarların bazıları bir araya toplanırken bazıları ise yerlerinde bırakılmıştır.

Şehitlikler hakkında çok fazla çalışma olmamasından kaynaklı yerleri konusunda bilgi eksikliği oluşmaktadır. Günümüze kadarki sürede bazılarının yerleri unutulsa da tarihin ışığında tekrar gün yüzüne çıkmayı beklemektedir. Zamanımızda şehitliklerin bir kısmı hâlâ ayakta ve bakımlı şekilde durmaktadır.

Savaş döneminde şehitlere karşı bağlı oldukları kolordu birlikleri son vazifelerini yerine getirerek yurda dönüş işlemlerini tamamlamaya çalışmıştır. Galiçya'da savaşmış olan Şevki Yazman anılarında bunu anlatmıştır. Bölgede çok fazla şehitlik olduğu ve bunların yurda dönmeye önce 15. Kolordu ile 19. Tümen Podvisoki bölgesindekileri, 20. Tümen ise Demnia ve Hoçişko bölgesindekileri özenle mezarları ve mezarlıkların etrafını yapmışlardı. Kitabeler ve abidelerle süslemişlerdi. Yazman, Hoçişko'da bulunan mezarların ortasına bir abide diktiklerini, abideye ise şu yazıları yazdıklarını aktarmaktaydı. *‘Ey ziyaretçi! On iki ay düşmanına cansiparane göğüs gerdikten sonra onu kendi vatanına kadar kovan 20'nci Türk Fırkası'nın aziz şehitlerini hürmetle selamla, vatan için vatanın dışında hayatını veren bu kahramanların ruhlarına fatiha oku.’* Galiçya'da bulunan Türk askerleri ise böylece son vazifelerinden birini şehitlere karşı yaparak yurda dönüş hazırlıklarını gerçekleştirdi.²⁷⁹

Galiçya Cephesi'nde görev alan askerlerin şehitlikleri çeşitli ülkelerde bulunmaktadır. Bazı ülkelerdeki şehit mezarlarının bir araya getirilmesi için ise çalışmalar yapılmıştır. Mustafa Kemal (Atatürk) döneminde henüz savaşın üzerinden çok geçmeden Cumhuriyet'in ilk yıllarında Budapeşte'deki şehitlikte 1926 yılında bir araya getirilmiştir.²⁸⁰ Korunması için bekçi görevlendirilmiş ve ücreti de Türkiye Cumhuriyeti tarafından karşılanmıştır.²⁸¹

1935-1937 yıllarında Polonya'daki şehitlikler hakkında elçilik ile Hariciye Vekâleti arasında yazışmalar olmuştur. Bu yazışmalar Polonya'da dağınık vaziyette bulunan şehitlerin mezarları için şehitlik yapılması, gerekli olan para, mezarlığın nerede yapılması ve şehitlik için düşünülen abide hakkındaydı. Polonya'da şehitlik yapılması

²⁷⁹ Yazman, *Kumandanım Galiçya Ne Yana düşer? Mehmetçik Avrupa'da: M. Şevki Yazman'ın Anıları*, 270.

²⁸⁰ Türkiye Cumhuriyeti Budapeşte Büyükelçiliği (Budapeşte), “Budapeşte Hakkında Bilgiler” (Erişim 29 Ekim 2021).

²⁸¹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık (30-0-0-0), Kararlar Daire Başkanlığı (1928 -) (F. 30-18-1-2), Kutu 4, Gömlek 32, Sıra 5. Bkz. Ek7.

için bu şekilde bir teşebbüs olmuştur. 1997 yılında ise Polonya'da bir şehitlik hazırlanmıştır. Bu şehitlik Krakow şehrinde bulunmaktadır. Açılışı yapılan şehitliğin ismi ise Rakowicki'dir. Ayrıca Ukrayna toprakları içerisinde çeşitli bölgelerde şehitlikler bulunmaktadır.²⁸²

Romanya Cephesinde Türk askerleri cephede bulunduğu vakit boyunca ilerledikleri yerlerde çarpışmalarda şehitlik mertebesine kavuşanları buldukları bölgelere defin etmişlerdi. Bu suretle Romanya içerisinde kolordu birlikleri dağınmış vaziyette oluşu sebebiyle şehit mezarlıkları da farklı yerlerde bulunmaktaydı. İbrail, Dobruca, Eflak ve Tuna Nehri kenarında savaş sırasında Türk askerleri defnedilmişlerdi.²⁸³ Romanya'dan Türk kuvvetleri ayrıldıktan sonra ise şehit mezarlıklarına zarar verildiğini Kolordu İstihbârât Zâbiti Yüzbaşı Hüsnü Efendi ifade etmekteydi.²⁸⁴

Romanya Cephesi'nde şehit olan askerlerin mezarları ile ilgilenilmiş, 1933 yılındaki bir yazışmaya göre bir şehitliğin 1931 yılında verilen 2000 lira ile kısmen tamiratının yapıldığını ek 2000 lira ile tamiratının geri kalanı ve şehitlerin kitabelerinin yapılması için istenmiştir. Şehitliklerin korunması için de bekçiler görevlendirilmiştir.²⁸⁵

Makedonya Cephesi'nde, Türk kuvvetleri faaliyetlerini farklı bölgelerde yürütmüştü ve bu sebeple şehit olanların defin yerleri de iki bölgede bulunmaktaydı. 20. Kolordu'nun bulunduğu bölgedeki askerler Drama Bölgesi'nde, Osmanlı Rumeli Müfrezesi'ne bağlı olan askerlerin mezarları savaştıkları hat olan Ohri ve Prespa Gölleri Bölgesi'nde, Tomoros Dağı civarında yer almaktaydı.²⁸⁶

²⁸² Nuri Köstüklü, "Tarihte Türk-Leh İlişkileri Çerçevesinde Galiçya'da Şehit Olan Türkler ve Şehitlikler Üzerine Bazı Tespitler", *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 11/22 (2016), 32-35.

²⁸³ ATASE, Birinci Dünya Harbi Şehitlik ve Defin Yerleri (Yurt Dışı), 39-40.

²⁸⁴ ATASE, Birinci Dünya Harbi Şehitlik ve Defin Yerleri (Yurt Dışı), 239.

²⁸⁵ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık (30-0-0-0), Muamelat Genel Müdürlüğü (F. 30-10-0-0), Kutu 193, Gömlek 325, Sıra 5. Bkz. Ek8.

²⁸⁶ ATASE, Birinci Dünya Harbi Şehitlik ve Defin Yerleri (Yurt Dışı), 206.

9. SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa cepheleri diye tabir edilen Galiçya, Romanya ve Makedonya'da Türk askerleri gerçekleşen harekâta katılmış ve çeşitli faaliyetlerde bulunmuştu. Düşmanla senelerce çarpışmışlar, müttefiklerine destek olmuşlardı. Avrupa cephelerine Türk birliklerinin gönderilme meselesi Osmanlı Devleti'nin yardım etme isteği ve müttefiklerinin talebi doğrultusunda gerçekleşmişti.

Galiçya Cephesi, Rusya ve Avusturya-Macaristan'ın Galiçya bölgesinde savaşı ile oluşmuştu. Avusturya-Macaristan, Ruslara karşı koymakta sıkıntı yaşadı. Bunun sonucu olarak diğer müttefikleri yardıma geldi. Galiçya'ya desteğe giden Türk kuvveti ise 15. Kolordu oldu. Galiçya Cephesi savaşında 15. Kolordu bir sene civarı süre boyunca hatlarında faaliyetlerini yürütmüş ve Rusya'ya karşı yapılan harekâta yer almıştır. Önemli katkıları ile düşman ilerlemesini durdurmuşlardır. En sonunda düşmanın kendi içerisinde yaşadığı sorunlar ile savaşıma direncinin kırılması sonucu geri çekilmesi sırasında yapılan son taarruzlarda Türk birlikleri müttefikleri ile beraber yer alarak, katkı sunarak, son görevlerini yerine getirmiştir. Sonrasında ise Galiçya Cephesi'nden ayrılmıştır. Gitmelerinden sonra çok geçmeden Rusya Birinci Dünya Savaşı'ndan komple çekilmiş ve Doğu Avrupa'daki savaşta tamamen bitmiştir. Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı öncesi sorunlar yaşadığı Avusturya-Macaristan ile Galiçya Cephesi sayesinde ilişkileri daha da ileri taşımış ve bu olay iki devletin ilişkilerinin gelişmesine etki eden durumlardan biri olmuştur. Cephede Türk birlikleri müttefikler ile dostluklar kurmuş ve bilgi alışverişinde bulunmuştur.

Romanya Cephesi'nde ise savaşa giren Romanya'ya karşı harekete geçen İttifak kuvvetlerinin bünyesi dahilinde yer alması için Türk birliği olarak 6. Kolordu görevlendirilmişti. Bunun içerisinde ilk baş iki tümen varken daha sonra bir tümen daha gönderilmesi ile üç tümen görev aldı. Türk birlikleri Romanya Cephesi harekâtında mücadeleye katılmış ve ilk başlarda çetin mücadeleler yaşasalar bile en sonunda Romanya ordusunun kuzeye doğru çekilmesi ile cephede sükûnet hali kendisini göstermişti. Türk birliklerinin, Romanya'nın başkenti Bükreş'in ve topraklarının çoğunun ele geçirilmesinde önemli katkıları oldu. Oluşturulan ortak idarede yerini almış ve bu sebeple merkezi Bükreş olan Romanya Osmanlı Askeri Valiliği kurulmuştur. Osmanlı Devleti, Kuzey Dobruca'nın Bükreş Antlaşması sonucu dört İttifak Devleti tarafından yönetilmesinde de yer aldı. Ele geçirilen ganimetler Osmanlı Devleti'ne gönderilmiş ve böylece gerekli olan ihtiyacın bir kısmı da bu şekilde karşılanması yoluna gidilmişti. Romanya Osmanlı Askeri Valilik ile bölgede tekrar yönetimde söz sahibi olarak halka yardımcı olmuşlardır. Romanya, Rusya'nın savaştan çekilmesi, müttefiklerinden yardım gelmemesi ve ordusunun yetersizliği gibi sebeplerle en sonunda Bükreş Barış Antlaşması'nı imzalamıştı. Böylece cephe kapanmış ama savaş İtilaf Devletleri'nin kazanması ile Romanya galip gelenler safına dahil olmuştur.

Gönderilen Türk birliklerinin bazıları Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar Romanya’da kalır iken bazıları ise savaş sırasında cephede hareketlilik olmaması ve diğer cephelerde ihtiyaç duyulması sebebiyle belli bir süre sonra başka yerlere gönderilmiştir.

Makedonya Cephesi açılmasında Yunanistan’ın durumu etkin bir rol oynamıştır. Yunanistan sınırları içerisinde yer alan Selanik’e İtilaf Devletleri’nin çıkartma yapması ile Makedonya Cephesi açılmıştır. İtilaf Devletleri bu cephe ile Yunanistan’ın savaşa girişini etkilemek istemiş, Romanya’ya destek vermek ve Balkanlara ilerlemeye çalışmışlardır. Bu duruma karşılık Osmanlı Devleti, müttefikleri ve İttifak üyesi olan Bulgaristan’ın zor durumda kalmasını engellemek için Makedonya Cephesi’ne 20. Kolordu ile Takviyeli 177. Piyade Alayı’nı diğer adı ile Osmanlı Rumeli Müfrezesi’ni göndermiş ve bu birlikler iki farklı bölgede mücadelesini sürdürmüş ve harekâta destek olmuşlardır. 20. Kolordu bulunduğu bölgede Osmanlı Rumeli Müfrezesi’ne göre daha az yoğunluk yaşamıştır. Türk askerleri müttefiklerin zor durumda kalmasını ve düşmanın ilerlemesini önlemeye çalışmıştır ve bunu da desteği ile sağlamıştır. En sonunda cephenin sükûnet hali alması sebebi ve diğer cephelerde ihtiyaç hissedilmesi sonucu burada bulunan birliklerde başka cephelerde görev alması için çağırılmıştır. Türk birliklerinin ayrılmasından sonra taarruza geçen düşman kuvvetleri cepheyi kontrol altına almış bunun sonucunda savaşın bitimini hızlandıran gelişmelerden biri yaşanmıştır. Osmanlı Devleti ile müttefikleri arasındaki bağlantı kopmuş ve Makedonya Cephesi’nde yaşanan olaylar Bulgaristan’ın savaştan çekilmesini oluşturan nedenlerden biri olmuştur.

Savaşın başladığı yer gibi yine savaşın bitişine Balkanlarda yaşanan olaylar böylece etki etmiştir. Avrupa cephelerinde Türk birlikleri vermiş oldukları destek ile cephelerdeki gidişatı değiştirmişlerdir. Türk birliklerinin, Avrupa cepheleri diye tabir edilen Galiçya, Romanya ve Makedonya Cepheleri içerisinde yaşanan gelişmelere etkileri gibi Avrupa cepheleri de Birinci Dünya Savaşı’nın gidişatına etki eden olaylar arasında yerini almış ve savaşın uzaması ile bitişini etkileyen nedenlerden biri olmuştur. Galiçya Cephesi’nin savaşın uzamasına etkisi Rusların bu cephede müttefik kuvvetlerine karşı üstünlük kuramaması, ilerleyememesi ve en sonunda cepheden geri çekilmesi ile oldu. Doğu’da Rusların geri çekilmesinin ardından Birinci Dünya Savaşı’ndan komple çekilmesi de eşlik etti. Bu nedenle Galiçya’daki birlikler farklı bölgelere gönderilebildi. Romanya Cephesi’nde ise Romanya’nın kısa sürede topraklarının çoğunu kaybetmesi ve Rusya’dan sonra Romanya’nın da aynı şekilde etkisiz kalması birlikleri rahatlattı böylece daha fazla kuvvet gönderilmesini engelledi, burada bulunan bazı birliklerin başka yerlere gönderilmesini ve buradan bir kısım ihtiyaçların karşılanmasını sağladı. Makedonya Cephesi’nin durumu ise diğer cephelerden farklı olmuştur. İtilaf Devletleri ilk baş amaçladıklarını gerçekleştiremedilerse de sonradan Türk birlikleri ayrıldıktan sonraki dönemlerde taarruzları ile bu durumu değiştirmişlerdi. Makedonya Cephesi’nde elde ettikleri

başarılar sonucu Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesini sağlayan durumlardan biri olmuş ve Osmanlı Devleti ile müttefiklerinin bağlantısı kopmuş bu durumda savaşın bitişini hızlandıran gelişme yaşanmış ve Birinci Dünya Savaşı'nı bitiren olaylardan biri olarak yerini almıştır.

KAYNAKLAR

- A. Hristoff. *Büyükharbe Tarihi Bir Bakış ve Bulgaristanın Harbe İştiraki*. Çev. M. Murat. İstanbul: Askeri Matbaa, 1932.
- Akandere, Osman. “Enver Paşa’nın Avrupa Cephelerine Türk Birliklerini Gönderme Kararına Alman Komutanlarının Yaklaşımları”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 67 (2020), 1-23. <https://doi.org/10.46955/ankuayd.850144>
- Akçakayalıoğlu, Cihat. *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri I nci Kısım (Galiçya Cephesi)*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, 1967.
- Altay, Fahrettin. *10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası*. İstanbul: İnel Yayınları, 1970.
- Arı, Kemal. *Birinci Dünya Savaşı Kronolojisi*. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1997.
- Arıkan, İbrahim. *Harp Hatıralarım Bir Mehmetçiğin Çanakkale-Galiçya-Filistin Cephesi Anıları*. Haz. Selman Soydemir - Abdullah Satun. İstanbul: Timaş Yayınları, 2007.
- Arslyanyürek, Yaşar. “Bulgaristan Cephesi’ndeki Gelişmelerin Mondros’a Etkisi”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16/1 (2019), 17-30. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.517859>
- Bardaççı, Veli Vehbi. *Birinci Dünya Savaşında Galiçya Cephesi’nde Türk Kuvvetlerinin Faaliyetleri*. Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998. <https://tez.yok.gov.tr>
- Biçici, Mehmet. “Hatıratlarla Osmanlı Devleti’nin I. Dünya Savaşına Girişi”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 13/3 (2014), 693-722. <https://doi.org/10.21547/jss.256813>
- Bozkurt, Murat. *Türkiye ile Romanya Arasındaki Siyasi İlişkilerin Kurulması (1920-1930)*. İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019. <https://tez.yok.gov.tr>
- Cevizliler, Erkan - Öncü, Ali Servet. “Romanya’nın Birinci Dünya Savaşı’ndan Çekilişi ve Bükreş Barış Antlaşması”. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 14/14 (2013), 99-132.
- Çakmak, Fevzi. *Birinci Dünya Savaşı’nda Doğu Cephesi Harekâtı -1935 Yılında Harp Akademisinde Verilen Konferanslar-*. Haz. Ahmet Tetik vd. Ankara: Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, 2005.
- Çelik, Kemal. “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu’nun Avrupa Cepheleeri”. *1914’ten 2014’e 100’üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı’nı Anlamak Sempozyum Bildirileri*. Ed. Zekeriya Türkmen. 463-502. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2015.

- Çetin, İsmigül. “Osmanlı Kaynaklarına Göre Yunanistan’ın I. Dünya Savaşı’na Girişi”. *Karadeniz Araştırmaları* 15/59 (2018), 169-204. <http://dx.doi.org/10.12787/KARAM1348>
- Çetin, Nurten. “I. Dünya Savaşı’nda Romanya’dan Türkiye’ye Getirilen Dokuma Makinelerinin İadesi Sorunu”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 38 (2020), 167-187. <https://doi.org/10.26650/YTA2020-807616>
- Çetin, Nurten. “Romanya’nın Birinci Dünya Savaşı’na Girişi ve Osmanlı Devleti’ne Etkileri”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/42 (2016), 536-551.
- Çevik, Zeki - Yılmazpehlivan, Emirhan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Romanya Osmanlı Askeri Valiliği”. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 4/7 (2018), 162-175. <https://doi.org/10.21021/osmed.426053>
- Dağlar Macar, Oya. “Galiçya Cephesi’nde Osmanlı Birlikleri ve Sağlık Hizmetleri (1916-1917)”. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları* 10/2 (2009), 35-58.
- Dağlar, Oya. “Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Ordularının Galiçya Cephesi’ne Gönderilmesi ve Cephe Gerisinde Yaşananlar”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 0/10 (2006), 45-76.
- Erem, Mustafa. *Büyük Harpte Osmanlı Rumeli Müfrezesi (Takviyeli 177. Piyade Alayı)*. İstanbul: Askeri Matbaa, 1940.
- Ertürk, Yaşar. “Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi’nde Türk Ordusunun Katıldığı Muharebeler”. *Kuruluşundan Günümüze Türk Ordusu On ikinci Askeri Tarih Sempozyumu Bildirileri I*. 349-381. Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Falls, Cyril. *Military Operations Macedonia From the Outbreak of War to the Spring of 1917*. London: Published By His Majesty’s Stationery Office, 1933.
- Falls, Cyril. *Military Operations Macedonia From the Spring of 1917 to the end of the War*. London: Published By His Majesty’s Stationery Office, 1935.
- Fidan, Nurcan. “Birinci Dünya Savaşı’nda Türk-Bulgar Ortak Harekâtı (Romanya ve Makedonya Cephesi’ndeki Türk Birlikleri)”. *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Türk-Bulgar Askerî-Siyasî İlişkileri*. 71-93. Ankara: Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları, 2005.
- Genç, İsmihan. “Birinci Dünya Savaşı’nda 6’ncı Kolordunun Romanya Cephesi’ne Gönderilmesi ve Yapılan Muharebeler”. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi* 15/29 (2017), 1-37.
- Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı. Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Girişi. *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi (ATBD)* 67/141, Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayını, 2018.
- Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı. Birinci Dünya Harbi Şehitlik ve Defin Yerleri (Yurt Dışı). *Askeri*

- Tarih Belgeleri Dergisi (ATBD)* 67/143, Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayını, 2018.
- Güleç, Fikri. *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, 1967.
- Gümüş, Musa. “Birinci Dünya Harbinde Romanya’nın Savaş Diplomasisi”. *Tarih ve Gelecek Dergisi* 3/3 (2017), 62-76. <https://doi.org/10.21551/jhf.358807>
- Günaydın, Meryem. “Arşidük Fransuva Ferdinand Suikastı, 28 Haziran 1914”. *Gazi Akademik Bakış* 8/15 (2014), 1-38. <https://doi.org/10.19060/gav.38089>
- Hakov, Cengiz. “Birinci Dünya Savaşı ve Bulgaristan’ın Uğradığı İkinci Ulusal Buhran”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 14/27-28 (2015), 27-32.
- Harp Mecmuası*. “Galiçya Kahramanları Menakibi”. 2/16 (Şubat 1332), T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.
- Harp Mecmuası*. “Galiçya Taarruzunda Kıt’atımızın Ruslardan Aldığı Ganaimden”. 2/21 (Ağustos 1333), T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.
- Harp Mecmuası*. 2/22 (Teşrinievvel 1333), T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.
- Jelavich, Barbara. *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl*. Ter. Zehra Savan - Hatice Uğur. 2. Cilt. İstanbul: Küre Yayınları, 2. Basım, 2009.
- Kamil, İbrahim. “Enver Paşa’nın Birinci Dünya Savaşı Sırasında Balkanları Teftişi ile İlgili Bilinmeyen İki Belge”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 18/2 (2016), 83-107.
- Kaplan, Çetin. “Birinci Dünya Savaşı’nda 19. Tümen’in Galiçya Cephesi’nde Ağustos-Kasım 1916’da ki Faaliyetleri”. *Atlas International Refereed Journal On Social Sciences* 5/19 (2019), 452-460. <http://dx.doi.org/10.31568/atlas.331>
- Kaplan, Çetin. *Mehmet Şefik (Aker) Bey: Çanakkale ve Galiçya Cepheleerindeki ve Türk İstiklal Harbindeki Faaliyetleri (1915-1922)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019. <https://tez.yok.gov.tr>
- Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi IX. Cilt İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2.Baskı, 1999.
- Karbi, Bilge. “Avusturya- Macaristan İmparatorluğu’nun Osmanlı İmparatorluğu’na İktisadî-Askerî Nüfuzu (1914-1918)”. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 13/25 (2017), 117-154.
- Karbi, Bilge. “Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti ve Avusturya-Macaristan Askerî Yardımlarına Bir Örnek: Osmanlı Birliklerinin Galiçya Cephesi’ne Gönderilmesi Kararı Etrafındaki Tartışmalar”. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ* 14/20 (2016), 193-206.

- Karbi, Bilge. “Milliyetçilik Çağında Çok Uluslu İmparatorlukların Sonuna Doğru Avusturya (-Macaristan) İmparatorluğu’nun Dış Politikasının Ana Hatları: 1848-1914”. *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi* 3/6 (2019), 56-72.
- Karlıdağ, Fazıl - Ciner, Kâni. *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, 1967.
- Kaştan, Yüksel. “I. Dünya Savaşı’nda İttifak Devletleri ile Romanya Arasında İmzalanan Bükreş Barış Antlaşması’nın Stratejik Önemi”. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 24 (2020), 327-346.
- Kaya, Yakup. “Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi’nin Açılması ve 15. Osmanlı Kolordusunun Cepheye Gönderilmesi Meselesi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/4 (2018), 2474-2489. <https://doi.org/10.15869/itobiad.461461>
- Kayıran, Mehmet - Metintaş, Mustafa Yahya. “Türk-Yunan İlişkileri (1878-1952)”. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi* 1/3 (2018), 33-73.
- Keskin, Hasan. *1914-1918 Osmanlı/Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İlişkileri*. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006. <https://tez.yok.gov.tr>
- Koyuncu, Aşkın. “Neuilly Antlaşması (27 Kasım 1919): Bulgaristan’ın İkinci Büyük Felaketi”. *Doğu Batı* 22/90 (Balkanlar-II) (2019), 199-243.
- Köstüklü, Nuri. “Tarihte Türk-Leh İlişkileri Çerçevesinde Galiçya’da Şehit Olan Türkler ve Şehitlikler Üzerine Bazı Tespitler”. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 11/22 (2016), 27-37.
- Kuran, Ercüment. “Birinci Dünya Savaşı”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 6. Cilt/196-200. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Malkoç, Emin Alp. “Vecihi Bey’in Gölgede Kalmış Birinci Dünya Savaşı Anıları: “15.Kolordumuz Galiçya’da-Zlota Lipa Kenarında Bir Sene””. *100. Yılında Birinci Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu 03-05 Kasım Budapeşte*. Haz. Aynur Yavuz Akengin - Selcan Koçaslan. 647-682. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015.
- Malkoç, Eminalp. “Balkan Savaşları’nın Ardından Osmanlı ile Romanya’nın Politik Temasları ve Dâhiliye Nazırı Talat Bey’in Romanya Ziyaretleri”. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 16/1 (2017), 162-181. <https://doi.org/10.21547/jss.277467>
- Martin, Volkan. “Birinci Cihan Harbi’nin Çanakkale (Gelibolu) Muharebeleri Esnasında Doğu(Avrupa) Cephesi’nin Durumu Ne İdi?”. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi* 13/25 (2015), 167-186.

- Marttin, Volkan. “Galiçya Cephesi’nde 15. Türk Kolordusunun Etkinliği Üzerine”. 2. *Uluslararası Tarih Sempozyumu 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı*. Ed. Mustafa Daş vd. 627-646. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Mehmed Rifat. “Fahreddin Çavuş”. *Harp Mecmuası* 2/15 (Kanun-ı evvel 1332), T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü.
- Metin, Barış. “Çanakkale Savaşlarından Makedonya Cephesi’ne; Balkanlarda Politik Denklem (1914-1918)”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 14/27-28 (2015), 233-249.
- Metin, Ömer - Altın, Liliana Boscan. “Birinci Dünya Savaşı Sırasında Bir Tarafsızlık Örneği: Romanya (1914-1916)”. *100.Yılında I. Dünya Savaşı Uluslararası Sempozyumu 3-5 Kasım 2014 Budapeşte*. Haz. Aynur Yavuz Akengin - Selcan Koçaslan. 821-840. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015.
- Metin, Ömer. “Stratejik Açıdan I. Dünya Savaşı’nda Romanya”. *I. Dünya Savaşı’nda Karadeniz ve Kafkasya Askeri, Siyasi ve Sosyal Gelişmeler*. Ed. Mehmet Okur vd. 247-262. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 2017.
- Narinç, Ökkeş. “İki Komşu’nun İlk İttifakı 1915-1918 (Osmanlı Devleti - Bulgaristan)”. *ABAD* 2/4 (2019), 315-331. <https://doi.org/10.32953/abad.616695>
- Nazif, Süleyman. *Malta Geceleri Fırak-ı Irak ve Galiçya*. Haz. İhsan Erzi. İstanbul: Tercüman, 1979.
- Nykiel, Beata - Nykiel, Piotr. “Türkler Galiçya’da”. Çev. Osman Fırat Baş. *Navyingallipoli*. Erişim 13 Eylül 2021, 1-7. <http://www.navyingallipoli.com/turkishtexts.html>
- Nykiel, Piotr. “The 15th Corps of the Imperial Ottoman Army on the Eastern Galician Front (1916-1917)”. *Bellekten* 79/284 (2015), 335-350. <https://doi.org/10.37879/bellekten.2015.335>
- Ortak, Şaban. “I. Dünya Savaşı Sırasında Osmanlı ve Habsburg Hanedanları Arasındaki İlişkiler”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 0/56 (2016), 1309-1338. <https://doi.org/10.14222/Turkiyat1532>
- Özbek, Süleyman - Önal, Tekin. “Ocak 1918 Tarihli Rapora Göre Dobruca’nın İdari, Siyasi ve Demografik Yapısı”. *Akademik Bakış* 11/21 (2017), 261-276. <https://doi.org/10.19060/gav.379633>
- Özsüer, Esra. “I. Dünya Savaşı’nda Yunanistan’ın Tarafsızlığına Karşı Venizelos- “Entente Cordiale” İşbirliği ve Propaganda Çalışmaları”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi* 16/63 (2018), 241-274. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000513
- Sancaktar, Fatih Mehmet. “Aleksander Malinof Hükümeti ve Türk-Bulgar İlişkilerine Etkisi (Haziran-Eylül 1918)”. *Türkiyat Mecmuası* 29/Özel Sayı (2019), 127-150. <https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.655554>

- Sancaktar, Fatih Mehmet. “Ali Fethi (Okyar) Bey’in Bulgaristan Sefirliği Dönemindeki Faaliyetleri (Ekim 1913-Aralık 1917)”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 27/81 (2011), 577-602.
- Sancaktar, Fatih Mehmet. “Bulgaristan’ın 29 Eylül 1918 Selanik Mütarekesi’yle Birinci Dünya Savaşı’ndan Çekilmesi ve Osmanlı Devleti”. *100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz’de Milli Mücadele Uluslararası Sempozyumu*. Ed. Hikmet Öksüz vd. Cilt 1/171-198. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Sander, Oral. *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e*. Haz. Melek Fırat vd. Ankara: İmge Kitabevi, 12. Baskı, 2003.
- Sanders, Liman Von. *Türkiye’de Beş Yıl*. Çev. Eşref Bengi Özbilen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 3. Basım, 2014.
- Sansar, M. Fatih - Babacan, Hasan. “Osmanlı Devleti’nin Bükreş Sefirleri”. *Near East Historical Review* 11/1 (2021), 43-53. <https://doi.org/10.29228/nehreview.49042>
- Sayılır, Burhan. *Çanakkale Muharebeleri’nde 57. Piyade Alayı*. İstanbul: Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları, No 274, 2015.
- Şar, Onurcan. *Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi’nin Asker Anlatılarıyla Değerlendirilmesi*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019. <https://tez.yok.gov.tr>
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi I*. İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 130, 2013.
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. *Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi II*. İstanbul: Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu: 131, 2013.
- T.C. Genelkurmay Başkanlığı. *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik ‘X ncu Cilt’*. Ankara: Gnkur. Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1985.
- Toker, Hülya. “Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi’nin Lojistik Durumu”. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi* 13/26 (2015), 21-51.
- Toker, Hülya. *Birinci Dünya Savaşı’nda Galiçya Cephesi 15’inci Kolordunun Harekâtı*. Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Türkiye Cumhuriyeti Budapeşte Büyükelçiliği, Budapeşte. “Budapeşte Hakkında Bilgiler”. Erişim 29 Ekim 2021. <http://budapeste.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/121443>
- Türkmen, Zekeriya. “Büyük Harpte Makedonya Cephesi’nde Osmanlı Ordusu 20. Kolordu ve Bağlı Birliklerinin (Takviyeli 177. Piyade Alayı) Makedonya

- Cepesindeki Mücadelesi”. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları* 14/27-28 (2015), 211-232.
- Türkmen, Zekeriya. “Mustafa Kemal’in Sofya Atasemiliterliği”. *Ataturkansiklopedisi*. Erişim 22 Eylül 2021. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mustafa-kemalin-sofya-atasemiliterligi/>
- Tüzün, Nevim. “Avusturya-Macaristan İmparatoru Fransuva Jozef’in (Franz Joseph) Ölümünün Türk Basınına Yansımaları”. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 6/30 (2020), 473-491. <http://dx.doi.org/10.31576/smryj.473>
- Uyar, Mesut. “Sanders Askerî Yardım Misyonu (1913-1918)”. *CTAD* 15/30 (2019), 29-84.
- Ünalp, F. Rezzan. “Birinci Dünya Harbi’nde Galiçya Cephesi: Türk 15’inci Kolordusu ve Muharebe Etkinliği”. *Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi* 14/27 (2016), 21-43.
- Yalçın, Durmuş vd. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 12. Baskı, 2016.
- Yazman, M. Şevki. *Kumandanım Galiçya Ne Yana düşer? Mehmetçik Avrupa’da: M. Şevki Yazman’ın Anıları*. Haz. Kansu Şarman. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.
- Yellice, Gürhan. “Birinci Dünya Savaşı ve Yunanistan: Çanakkale’den Milli Bölünmeye”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 16/32 (2016), 205-242.
- Yıkılmazpehlivan, Emirhan. *Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Türk-Romen İlişkileri (1914-1918)*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018. <https://tez.yok.gov.tr>
- Yiğit, Ali Ata. “Çanakkale Savaşlarının Ortaya Çıkardığı Stratejik Bir Zorunluluk: Osmanlı-Bulgar Hudut Tashihi Antlaşması”. *Bilig* 63 (2012), 271-288.
- Yüksel, Çağdaş. “Mondros Ateşkes Antlaşması’nın İmzalanmasında Müttefiklerin Balkan Harekatının Rolü”. *ulakbilge* 6/29 (2018), 1413-1422. <https://doi.org/10.7816/ulakbilge-06-29-06>
- Zelengora, Georgi. “Bulgaristanlı Müslümanların Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusu’na Katılımı”. *1914’ten 2014’e 100’üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı’nı Anlamak Sempozyum Bildirileri*. Ed. Zekeriya Türkmen. 203-214. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2015.

Arşiv Kaynakları**Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)**

BOA, Osmanlı Arşivi. BEO., 4455/334087. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 38/3/21. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 913/5. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 29/69. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 83/18/3. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 29/70. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 29/74. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 29/82. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 82/9. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 29/64. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 658/46. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 658/49. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 30/69. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 29/68. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 657/80. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 30/11. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SFR.04., 30/67/10. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SYS., 2424/74. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SYS., 2409/30. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SYS., 2214/2/40. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SYS., 2300/1/16. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. HR.SYS., 2111/9/9. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. MV., 244/24. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. MV., 244/90. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BOA, Osmanlı Arşivi. MV., 206/3. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

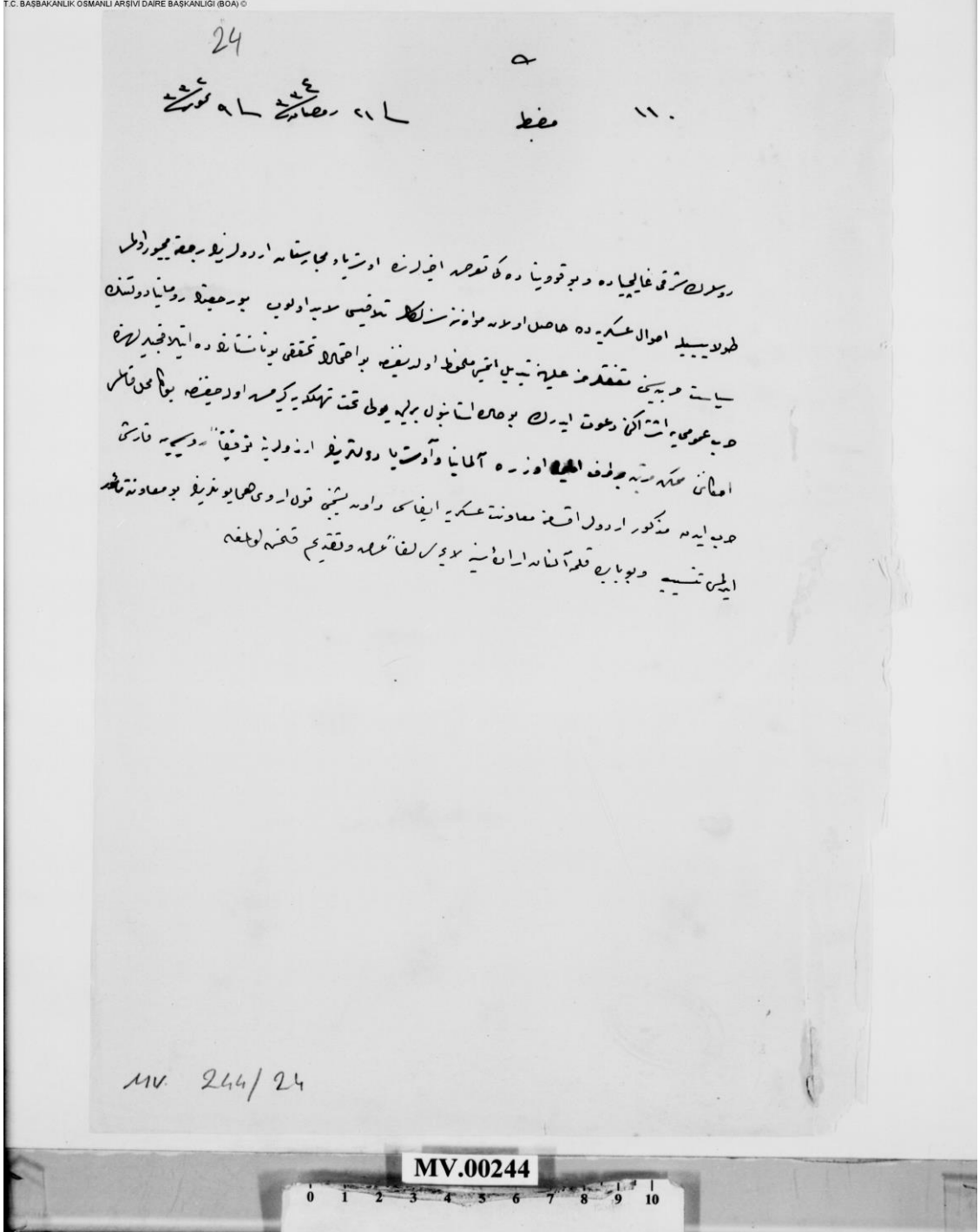
BCA, Cumhuriyet Arşivi. 30-0-0-0, F. 30-18-1-2, 4/32/5.
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>
BCA, Cumhuriyet Arşivi. 30-0-0-0, F. 30-10-0-0, 193/325/5.
<https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Arşivi (İBB Atatürk Kitaplığı)

- İBB Atatürk Kitaplığı. Krt_012966. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>
- İBB Atatürk Kitaplığı. Krt_012712. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>
- İBB Atatürk Kitaplığı. Krt_012890. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>
- İBB Atatürk Kitaplığı. Bel_Mtf_025628. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>
- İBB Atatürk Kitaplığı. Bel_Mtf_024780. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>
- İBB Atatürk Kitaplığı. Alb_000129. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>
- İBB Atatürk Kitaplığı. Bel_Mtf_025560. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>
- İBB Atatürk Kitaplığı. Bel_Mtf_024807. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>
- İBB Atatürk Kitaplığı. Alb_000407. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>
- İBB Atatürk Kitaplığı. Krt_012980. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>
- İBB Atatürk Kitaplığı. Krt_013192. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

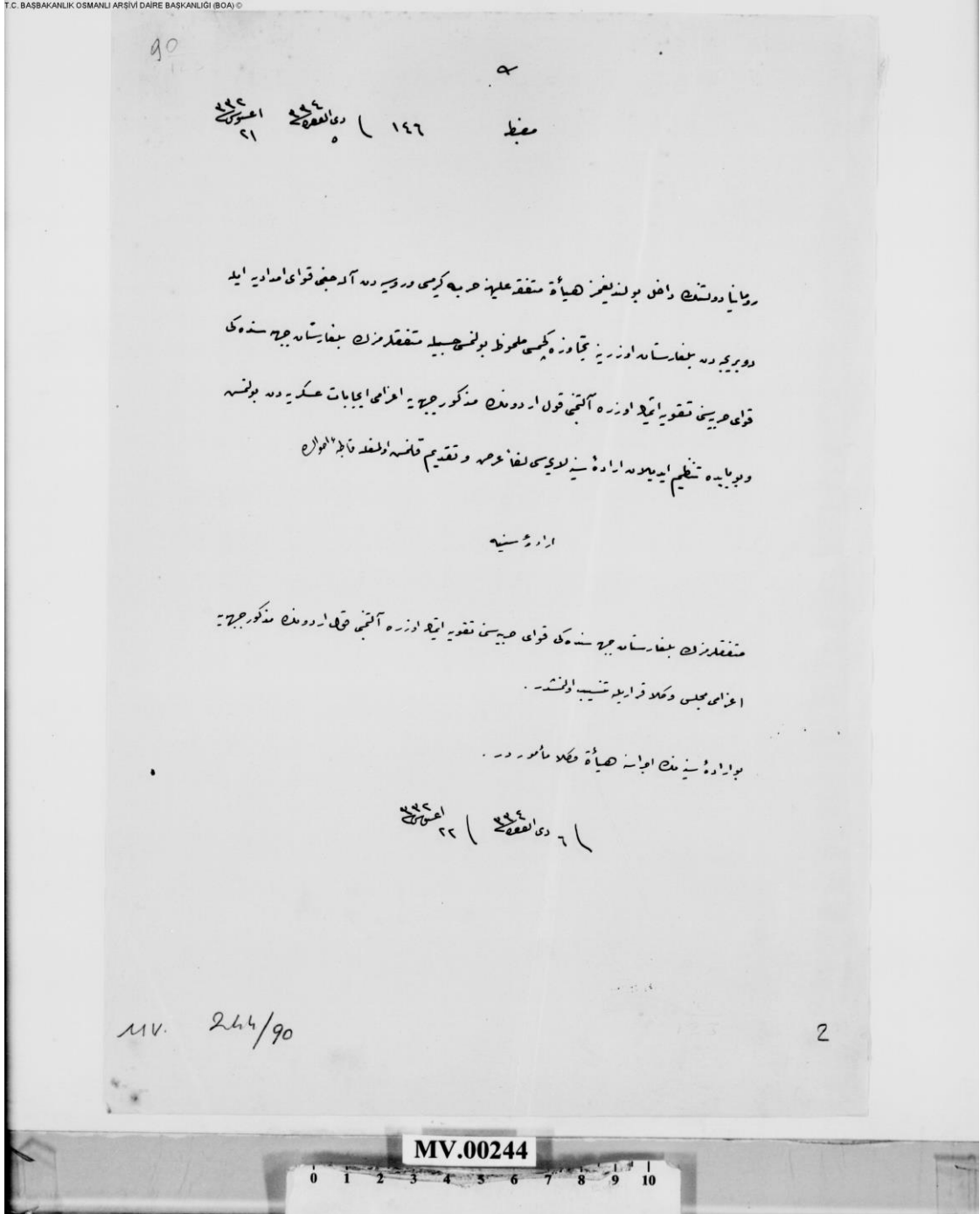
EKLER

Ek1: Galiçya Cephesine 15. Kolordunun Gönderilmesine Dair Arşiv Belgesi.

Kaynak: BOA, MV., 244/24. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>

Ek2: Romanya Cephesine 6. Kolordunun Gönderilmesine Dair Arşiv Belgesi.

Kaynak: BOA, MV., 244/90. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>

Ek4: Romanya Ganimetlerinin Gönderilmesi Sorumluluğunun Romanya Osmanlı Askeri Valisi Osman Nizami Paşa'ya Ait Olduğuna Dair Belge.

TC BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

Colonel Ali Bey Delege Ottoman
Kuestendil =

Etat N° 029

Setzung Nr.

Telegramm Nr.

Aufgenommen den 27/1 1917
um 6 Uhr 10 Min. vorm.
von nachm.
durch

Telegraphie des Deutschen Reichs.

Amt Kuestendil

Telegramm aus + SS konstantinopel k m 4654 52 12/1 3/10 S = Uhr. Min. vorm.
nachm.

romanya emvali ghanaiminin soureti sevk ve idareci romanya
hukumeti askeriyeci osmanl mourahaci osman nizami pacha
hazretlerinin idare ve messouliyeti tahtinda djeryan itmekde
oldighindan roustehok ve sistowa itchun taleb olounan
meemourlar ile mezkur istikametlerde idjra idiledjek
nakliyat hakkında pachaye mucharun ileih ile mouhabere
idilmeci = harbienaziri namina fahri .+

OSMANLI ARŞİVİ
HR.SFR.04)
29/70

C. 187

HR.SFR.04.00029.00070.001

Kaynak: BOA, HR.SFR.04., 29/70. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>

Ek5: Romanya'dan İstanbul'a Sevk Edilmek Üzere Toplanan Ganimetlere Dair Belge.

TC. BASBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

Blatt № 051

Leitung Nr.

Telegramm Nr.

Aufgenommen den 21. 1917
um 11 Uhr 30 Min. vorm.
von Sofra nachm.
durch 1/17

Telegraphie des Deutschen Reichs.

Amt Kuestendil

Telegramm aus + bucarest okm 209 1/1 17 4.10 n = B. den / um Uhr Min. vorm. nachm.

Zurk
(2 skf bag)

OSMANLI ARŞİVİ
HR.SFR (04)
29 64 1/1

derseadete sevk idilmek usre giurgiu da topladılan ganaim
mikdari bervedjhi atidir . bunlarin derseadete schumenduferte
temin sevk ve inbassi merdjudur . 47 top , 19 toparluk , 189 top
djebehane arabassi , 1 denurdji arabassi . markineli tufek , 4.
jedek namlu , 660 mekineli tufek djebehane ssendigi 5100
romania ve 1000 ossmanli russ tufenki , 15 eski av tufenki ,
3800 sungu ve kassatura 260 kilidj , 12 makineli tufek sehpassi
76 piade djebehane arabasi , 3 ssihie arabassi , 15 haivan , 2
otomolul 1 romen ssandjagi , 9 velossipekt 6 russ djeluhane

187.

HR.SFR.04.00029.00064.001

Kaynak: BOA, HR.SFR.04., 29/64. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>

Ek6: Osmanlı Askerlerinin Nakliyatları Konusunda Daha Az Zorluk Çıkarılması ve Kolaylık Sağlanmasının İstenmesine Dair Belge.

TC. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)

Blatt № 083

Leitung Nr.

Telegramm Nr.

Aufgenommen den 14. 1912
um 1 Uhr 30 Min. vorm.
von Sefik nachm.
durch Kte

Telegraphie des Deutschen Reichs.

Ami Küstendil

Telegramm aus . + 0 k m 1729 18/1 12,20 m = B. den / um Uhr Min. vorm.
nachm.

djm 758 bulgarların menafii itschun dobrudja ve makdumia da
kanini esirkemeyen orduy humayune ayid nakliat emrinde daha az
muckilat beklerizherhalde bu hussusda daha munsifana davran
m larina bulg baskumandanligindn ridja ideriz bitun bu
ganayil in birden makilleri lazim dikil her hafta 40 vagon olsa
yine rayiyiz himehinzi istirham iderim efendin = husni major
nr 1735.+

OSMANLI ARŞİVİ
HR.SFR (04)
29 82

C 187.

HR.SFR.04.00029.00082.001

Kaynak: BOA, HR.SFR.04., 29/82. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>

Ek7: Budapeşte'deki Şehitliğin Korunması İçin Bekçiye Ücret Ödenmesi Hakkındaki Arşiv Belgesi.

Türkiye Cumhuriyeti
BASVEKÂLET

Muamelat müdürlüğü
Şöbd1.....
Sayı 8044

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Kararname

Peştedeki Şüheda mezarlığının muhafazası için (5) İngiliz lirası ücretle istihdam olunan Bekçi ücretinin 928 senesi umumî müvazene kanununun 8 inci maddesinin ikinci fıkrasına tevfiқан ve (TI) cetveline nazaran 928 senesi Kânunevelinden itibaren verilmesi , Millî - müdafaa vekâletinin 21/4/929 tarih ve 1277 numaralı tezkeresiyle yapılan teklifi ve Maliye vekâletinin 15/5/929 tarih ve 20526/481 numaralı mütaleanamesi üzerine İcra vekilleri Heyetinin 26/5/929 tarihli içtimasında tasvip ve kabul olunmuştur .

26/5/929

REİSİCÜMHUR

Yazı M. Kemal

030 18 01 02 4 325

M.M.V.

[Signature]

Ad.V.

[Signature]

Bş.V.

[Signature]

Ma.V.

[Signature]

Ha.V.

[Signature]

Da.V.

[Signature]

S.İ.M.V.V.

[Signature]

İk.V.

[Signature]

Na.V.

[Signature]

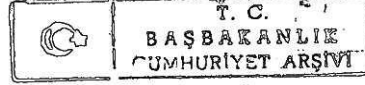
Mf.V.

[Signature]

Kaynak: BCA, 30-0-0-0, F. 30-18-1-2, 4/32/5. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>

Ek8: Romanya Bükreş'te Bulunan Şehitliğin Tamirâtı ve Bekçilere Ücret Verilmesi Hakkındaki Arşiv Belgesi.

T. C.
M. M. V.
Ema. İnş. Ş.
Kısım : 3

Ankara
18/12/1933

Hülâsa :

Şehitlik tahsisâtı iası
H.

Sayı 1823/2780

İlişigi

Baş vekalet Yüksek Makamına

Bükreşte harbi umumiden kalma Türk şehitliği 931 senesinde verilen 2000 lira ile kısman tamirâtı yapılmıştır. Neksan kalan mahallerin ikmalile şehitlerin baş uclarına konulacak kitabelerle diger bir kısım tamirat için daha 2000 liraya ihtiyac olduğu anlaşılmaktadır. Bu sene alınan şehitlik tahsisâtı ancak bu şehitliklerde istihdam edilen bekçilerin ücreti şehriyelerine kifayet edecek derecede olduğundan vekalet budcasından bu sene buraya tahsisat vermek kabil deyildir. Elçiligin 3/teşrinî sani/933 tarih ve 701/658 N.Lu tahrirâtı mehfufen arzu takdir kılınmıştır. Türk şehitliğinin ecnebi askeri mezarlıkları ile mütenasip bir halde bulundurmak için istenilen iki bin liralık tahsisâtın itasına müsaade buyrulması maruzdur efendim.

M. M. V.

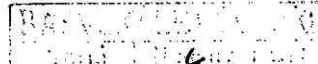
Levent

Takdim

20-12-933

Hifz

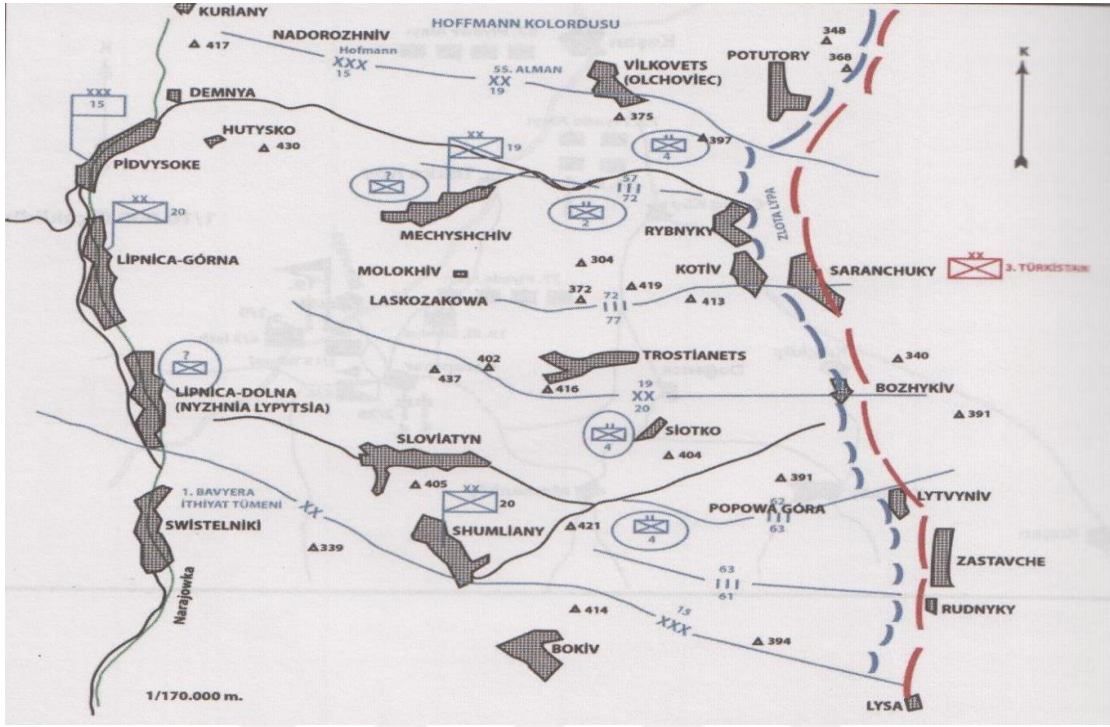
17-7-35

030 | 10 | 193 | 325 | 5

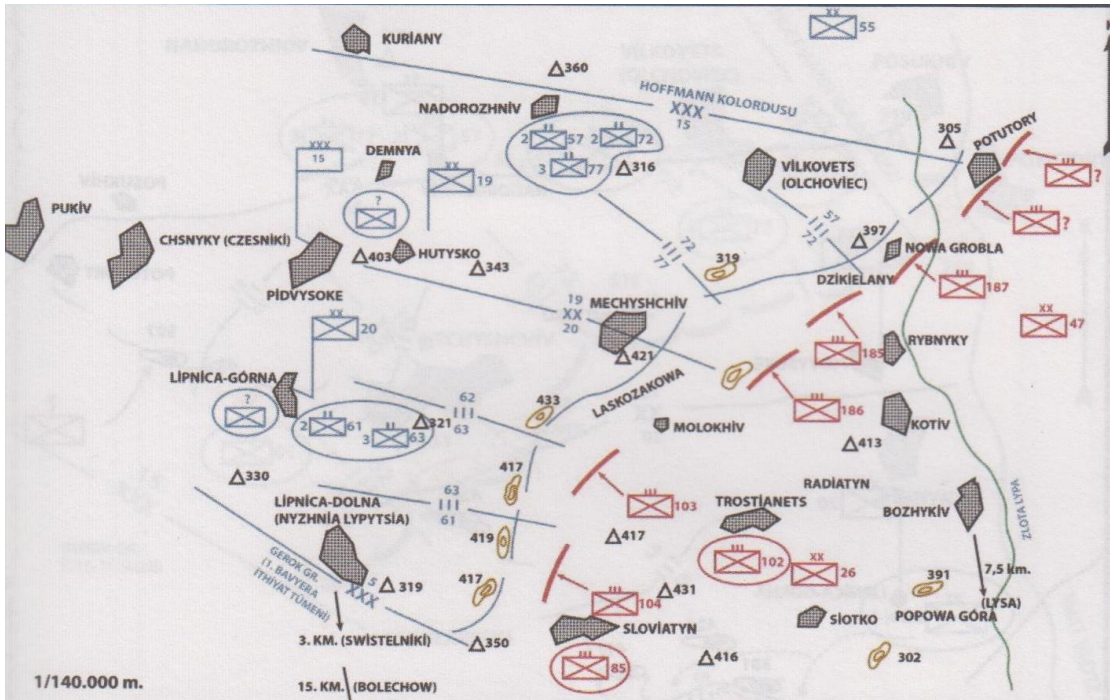
Kaynak: BCA, 30-0-0-0, F. 30-10-0-0, 193/325/5. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr/>

Ek9: Türk Birliklerinin Galiçya Cephesi'nde 28 Ağustos 1916 Tarihindeki Durumu.

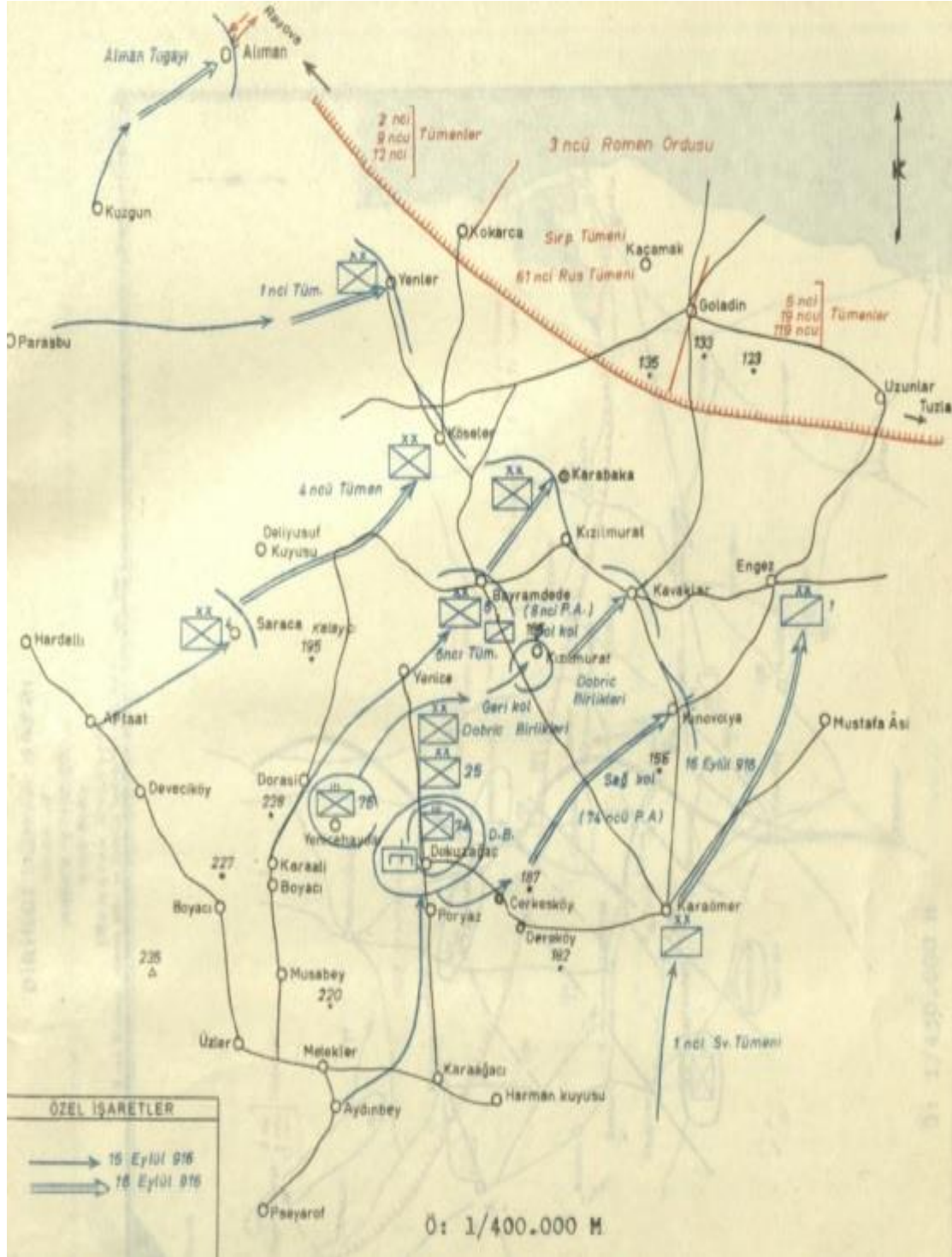
Kaynak: Toker, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi 15'inci Kolordunun Harekâtı*, 294.

Ek10: Türk Birliklerinin Galiçya Cephesi'nde 7 Eylül 1916 Tarihindeki Durumu.

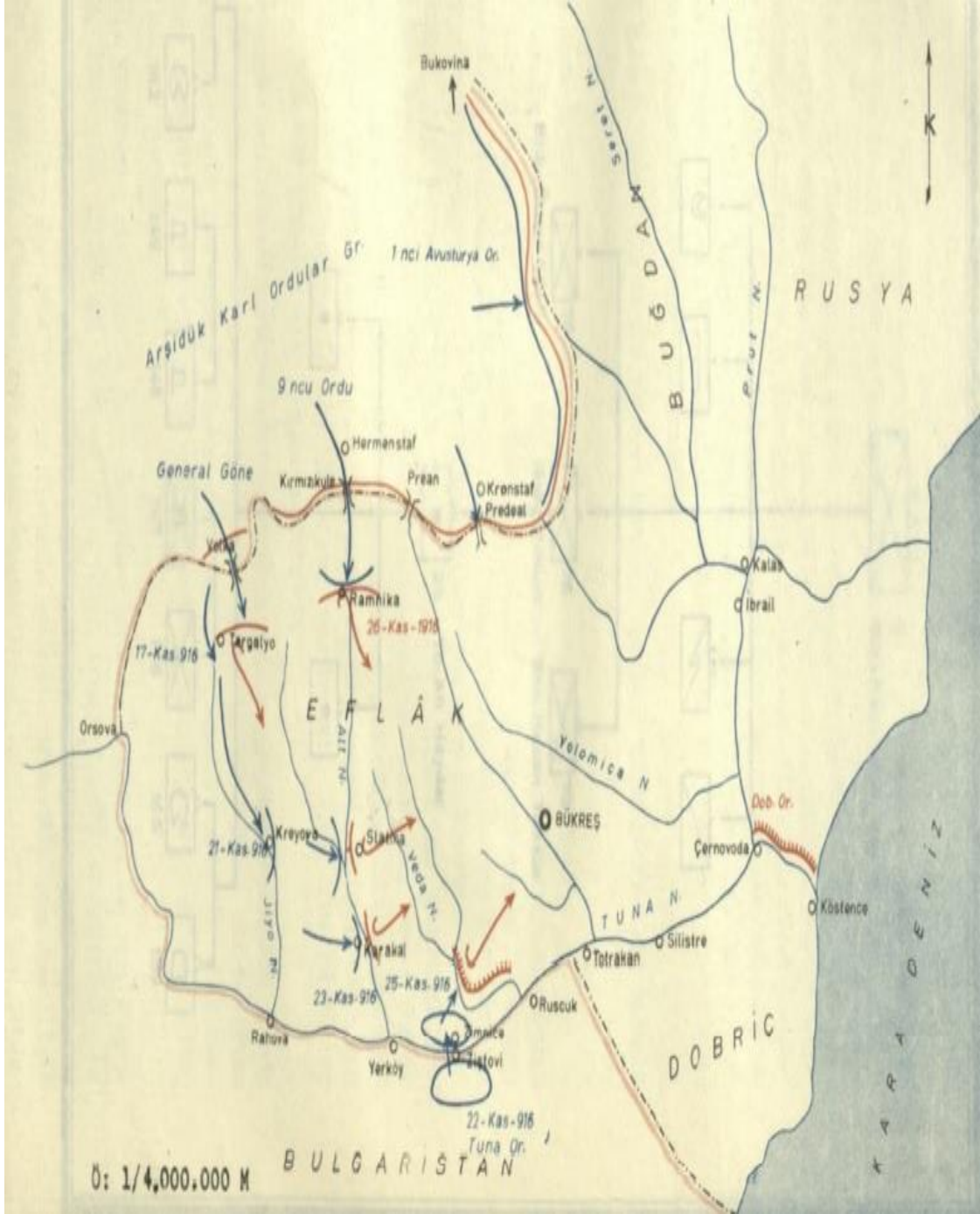
Kaynak: Toker, *Birinci Dünya Savaşı'nda Galiçya Cephesi 15'inci Kolordunun Harekâtı*, 295.

Ek11: 3. Bulgar Ordusu ve Türk Birliklerinin Romanya Cephesi'nde Dobruca'da 15-16 Eylül 1916 Tarihindeki Durumu.

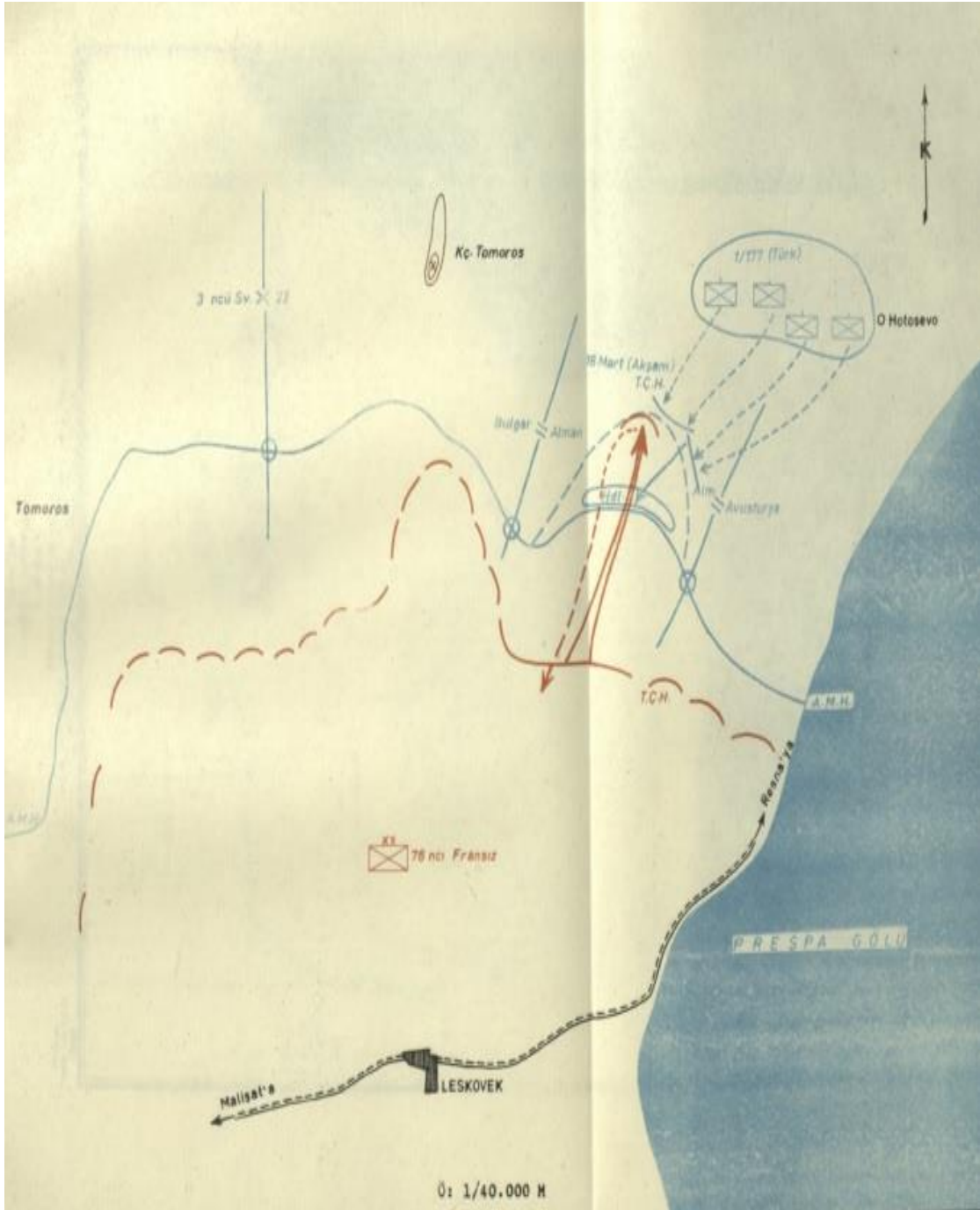
Kaynak: Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleeri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, Kroki: 4.

Ek12: Romanya'ya Yönelik İttifak Devletleri Kuvvetlerinin İstila Harekâtı

Kaynak: Güleç, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cepheleri 2 nci Kısım (Romanya Cephesi)*, Kroki: 29.

Ek14: Makedonya Cephesi'nde 16 Mart 1917 Tarihinde İttifak Kuvvetlerine Yönelik Fransız Taarruzu ve Takviyeli 177. Piyade Alayı'nın (Osmanlı Rumeli Müfrezesi) 1. Taburunun Karşı Taarruzu.

Kaynak: Karlıdağ - Ciner, *Birinci Dünya Harbi VII nci Cilt Avrupa Cephesleri 3 ncü Kısım (Makedonya Cephesi)*, Kroki: 8.

Ek15: İttifak Devletleri Liderleri ve Komutanları Osmanlı Devletini Temsilen Enver Paşa ve Sultan Mehmed Reşad (V.Mehmed)'da Yer Almaktadır.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Krt_012966. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek16: İttifak Devletleri Liderleri.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Krt_012712. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek17: İttifak Devletleri Komutanları.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Krt_012890. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek18: Galiçya 15. Kolordu Subayları.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Bel_Mtf_025628. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek19: Galiçya 15. Kolordu Subayları.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Bel_Mtf_024780. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek20: Romanya Osmanlı Askeri Valiliği Binası.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Alb_000129. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek21: 1918 Bükreş, Ahmet İzzet Paşa, Romanya Osmanlı Askeri Valisi Osman Nizami Paşa ve Valilik Kurmay Başkanı Alb. Tevfik Bey ile Beraberindekiler.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Bel_Mtf_025560. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek22: Romanya Braila şehri Tuna Nehri kenarında Türk askeri.

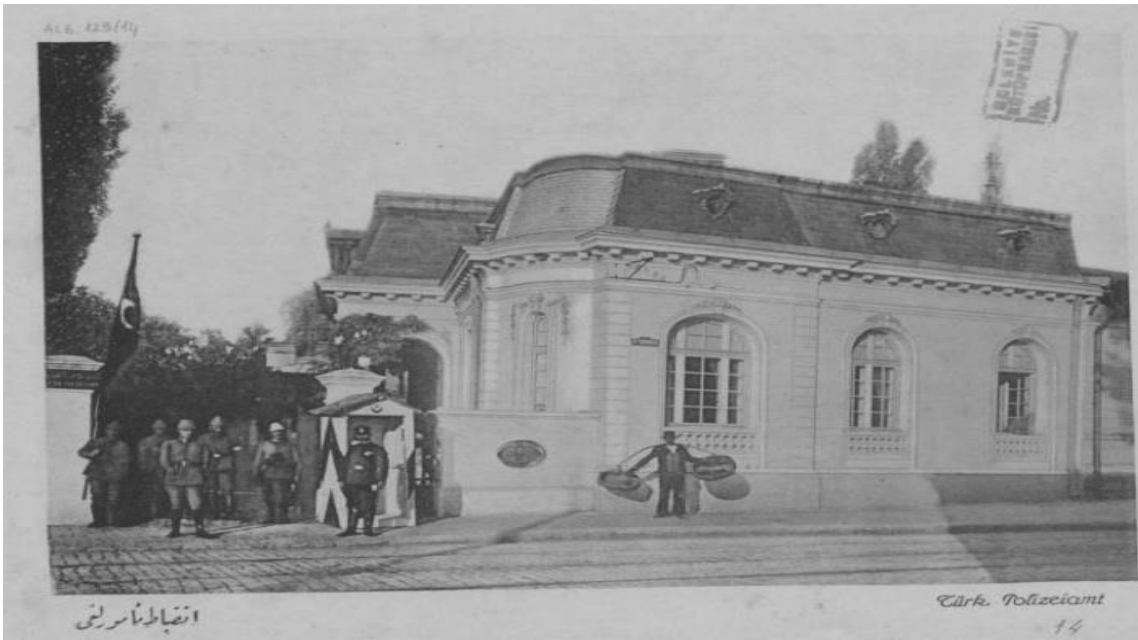
Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Bel_Mtf_024807. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek23: Romanya Hilal-ı Ahmer (Kızılay) Hastanesi.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Alb_000129. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek24: Romanya Türk Karakol Binası.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Alb_000129. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek25: Romanya Tren Kışlası.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Alb_000129. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek26: Romanya Bükreş'te Türk Subaylar.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Alb_000129. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek27: Romanya Osmanlı Subay Evi.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Alb_000129. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek28: Romanya Osmanlı Asker Evi ve Sinema.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Alb_000129. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek29: Enver Paşa'nın Romanya Ziyareti.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Alb_000407. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek30: Enver Paşa'nın Romanya'da Türk Askerlerini Teftişi.

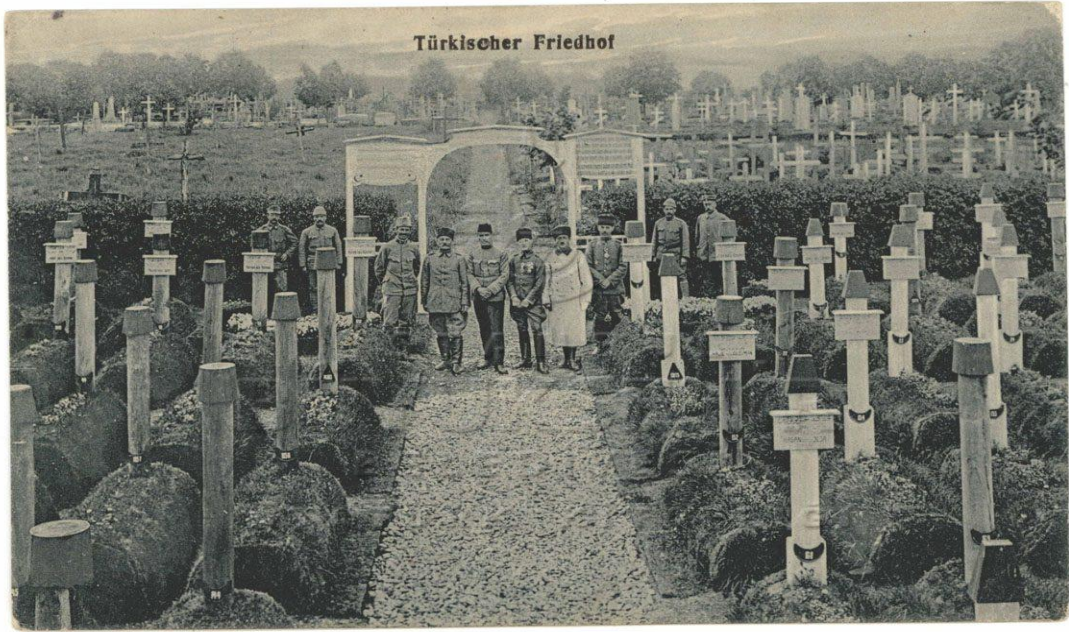
Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Alb_000407. <http://ataturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek31: Almanya İmparatoru II. Wilhelm'in Galiçya'da Türk Birliğini Ziyareti.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Krt_012980. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek32: Galiçya Türk Şehitliği.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Krt_013192. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>

Ek33: Romanya Türk Şehitliği.

Kaynak: İBB Atatürk Kitaplığı, Alb_000129. <http://aturkkitapligi.ibb.gov.tr/>